

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΙΔΗΣΗ;

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΙΔΗΣΕΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ

ΑΡΑΚΛΗΣΙΑΝΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΟΝΟΜΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

ΤΣΕΝΕ ΛΗΔΑ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ, 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	σελ 4
---------------	-------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ 5
---------------	-------

A ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

<u>Περίληψη</u>	σελ 8
-----------------------	-------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

1.1. Η έννοια του λόγου και η ανάλυση λόγου στα ΜΜΕ.....	σελ 8
1.1.1. Το κοινό ή το ακροατήριο των ΜΜΕ/Ιστορική αναδρομή.....	σελ 11
1.1.2. Η άνοδος του αναγνωστικού κοινού.....	σελ 12
1.2. Η είδηση ως αφήγηση και ως κατασκευασμένη πραγματικότητα.....	σελ 16
1.3. ΜΜΕ- Κοινωνία των Πολιτών και δημόσια σφαίρα.....	σελ 19
1.4. Η απεικόνιση των παιδιών από τα Μ.Μ.Ε.	σελ 21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1. Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα.....	σελ 22
2.2. Γνωρίσματα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.....	σελ 24
2.2.1. Τα προβλήματα που δημιουργεί η οικονομική κρίση στην εκπαίδευση.....	σελ 25
2.3. Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. σε μια κρίση.....	σελ 28
2.4. Οι απεικονίσεις της Εκπαίδευσης στον τύπο.....	σελ 30

B ΜΕΡΟΣ

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

<u>Περίληψη</u>	σελ 33
-----------------------	--------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3.1. Η ποιοτική προσέγγιση.....	σελ 34
---------------------------------	--------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

4.1. Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου.....σελ	36
4.1.1. Η θεματική ανάλυση	σελ 37
4.2. Οι διαδικασίες της ανάλυσης περιεχομένου.....σελ	38
4.3. Ο ορισμός των πλαισίων (framing).....σελ	39
4.4. Η διαδικασία της έρευνας.....σελ	42

Γ ΜΕΡΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

<u>Περίληψη</u>σελ	48
--------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΔΟΜΗ:

5.1. Το ΕΘΝΟΣ.....σελ	50
5.2. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.....σελ	50
5.3. Το ΒΗΜΑ.....σελ	51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΟΡΦΗΣ ΑΝΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

6.1. Το ΕΘΝΟΣ.....σελ	52
6.2. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.....σελ	55
6.3. Το ΒΗΜΑ.....σελ	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1. Αποτελέσματα της έρευνας.....σελ	62
7.2. Συμπεράσματα που αφορούν τη δομή των εφημερίδων	σελ 62

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....σελ	66
------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ	68
----------------------	----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σελ 77
-----------------	--------

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διατριβή αποτελεί μια προσπάθεια μελέτης του τρόπου με τον οποίο απεικονίζονται θέματα από την Εκπαίδευση στον ελληνικό γραπτό τύπο κατά το διάστημα του τελευταίου τριμήνου του έτους 2013 και του πρώτου τριμήνου του έτους 2014, μέσα από τον εντοπισμό των χρησιμοποιούμενων πλαισίων. Επιχειρείται η ανίχνευση των όρων με τους οποίους παρουσιάζεται μια είδηση, στον ορισμό της κατάστασης και στα πλαίσια αναφοράς που επιβάλλουν μια συγκεκριμένη ανάγνωση της είδησης, αποσιωπώντας ή περιθωριοποιώντας τις εναλλακτικές εκδοχές της.

Το εγχείρημα μελέτης του έντυπου τύπου βασίζεται στη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και της μορφής απόδοσής του, κάνοντας χρήση του περιεχομένου της κλασικής θεματικής ανάλυσης και της σημειωτικής προσέγγισης. Ως προς τη διερεύνηση της μορφής απόδοσης του περιεχομένου, αυτή λαμβάνει χώρα μέσω μιας εξειδικευμένης κατηγοριοποίησης. Συγκεκριμένα:

Στο πρώτο μέρος της εργασίας μελετάται ο τρόπος με τον οποίο τα Μ.Μ.Ε παράγουν το περιεχόμενό τους και η αλληλεπίδραση με το κοινό, και ειδικότερα ως προς τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιείται η εικόνα των παιδιών. Αναλύονται οι έννοιες του ακροατηρίου, του κειμένου στην επικοινωνία, η συσχέτιση των Μ.Μ.Ε και ο ρόλος τους στη διαμόρφωση της δημόσιας σφαίρας, ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζονται οι ειδήσεις, καθώς και οι επιπτώσεις που παράγονται. Επίσης, αναλύεται η Εκπαίδευση μέσα από τη διάσταση της οικονομικής κρίσης. Η τελευταία επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το συγκεκριμένο θεσμό αν λάβουμε υπόψη ότι το σχολείο είναι ένα κοινωνικό δημιούργημα και ως τέτοιο αντανakλά τον τρόπο οργάνωσης, λειτουργίας και ανάπτυξης της ίδιας της κοινωνίας που το διαμόρφωσε από άποψη ιστορική, οικονομική, επιστημονική και πολιτισμική. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η ερευνητική προσέγγιση και η μέθοδος που ακολουθήθηκε. Διατυπώνονται οι μεταβλητές και οι υποθέσεις εργασίας της έρευνας. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στη θεωρία της πλαισίωσης. Στο τρίτο μέρος παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας, η οποία διεξήχθη βάσει της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου του γραπτού λόγου και της θεωρίας των πλαισίων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο χώρος της Εκπαίδευσης δεν θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση από την παγκόσμια οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα από τις αρχές του 2009 και η οποία δεν έχει μονοδιάστατο χαρακτήρα. Όπως εύστοχα επισημαίνει ο καθηγητής κ. Μπαμπινιώτης «είναι πριν και πάνω από όλα κρίση αρχών, κανόνων, αξιών και ιδανικών, κρίση υπεύθυνων πολιτών με αίσθηση υποχρεώσεων και δικαιωμάτων, κρίση σκεπτόμενων πολιτών με δυνατότητα εκτιμήσεως προσώπων και πραγμάτων, κρίση ήθους και ηθικής, κρίση ευαισθησίας κοινωνικής, κρίση πολιτικής σκέψεως με όραμα και πολιτικών με συνείδηση ευθύνης, με πείρα ζωής και αίσθηση της πραγματικότητας, κρίση συναίσθησης της ουσίας και της σπουδαιότητας του πολιτισμού και της εν γένει καλλιέργειας του ανθρώπου».¹

Εκτός από τη μείωση των εσόδων τα οποία προορίζονται για τις λειτουργικές δαπάνες των σχολείων, τον περιορισμό στις προσλήψεις εκπαιδευτικών, τις συγχωνεύσεις σχολικών μονάδων και τις δυσλειτουργίες της μεταφοράς μαθητών, που σχετίζονται άμεσα με την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, τα παιδιά, ως άμεσοι αποδέκτες προβλημάτων όπως η αύξηση της ανεργίας και η συνεχής μείωση των οικογενειακών εισοδημάτων, βιώνουν συναισθήματα αβεβαιότητας, που ενδεχομένως μπορεί να γεννήσουν συναισθήματα θυμού, ενισχύοντας την εκδήλωση βίαιων και επιθετικών συμπεριφορών στα σχολεία.

Ειδικότερα, ο κόσμος των παιδιών κατακλύζεται από τα Μ.Μ.Ε που δρουν μέσω των περιεχόμενων τους, και προάγουν συγκεκριμένες αξίες, ιδεολογίες και τρόπους ζωής που χαρακτηρίζουν το κοινωνικό σύστημα μέσα στο οποίο λειτουργούν και το οποίο εξυπηρετούν. Ταυτόχρονα τα παιδιά απορροφούν και εισπράττουν το ψυχολογικό κλίμα, το οποίο, με βάση τα σημερινά δεδομένα, συχνά χαρακτηρίζεται από φόβο, έλλειψη ελπίδας, προοπτικής για το μέλλον, πλήρη απαξίωση της έννοιας της κοινωνικής δικαιοσύνης, καθώς και θυμό. Τα παιδιά βιώνουν την οικονομική και κοινωνική κρίση σε μια τρυφερή ηλικία, την περίοδο δηλαδή που διαμορφώνεται η κοσμοθεωρία τους, η αντίληψή τους για τη ζωή τόσο εντός της οικογένειας αλλά και εντός της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι η παρουσία των Μ.Μ.Ε σε συνδυασμό με τις ευρύτερες αλλαγές τεχνοκρατικού και οικονομικού χαρακτήρα που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο έχει αλλάξει δραματικά τις συνθήκες ζωής των

¹ Μπαμπινιώτης Γ., «Κρίση παιδείας ή κρίση της οικονομίας», διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=398240> doc (πρόσβαση την 16η Νοεμβρίου 2014).

εργαζομένων στην εκπαίδευση, δηλαδή των εκπαιδευτικών, αλλά και των παιδιών.² Αυτό συμβαίνει γιατί τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν τους κοινωνικούς καταλύτες που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούμε και αλληλεπιδρούμε μεταξύ μας.³ Ωστόσο, δεν θα πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι ο βαθμός επιρροής συνδέεται με «συγκρότηση» του ακροατηρίου και ειδικότερα τη δυνατότητά του να αντιμετωπίζει το μήνυμα και να το «καταναλώνει» ανάλογα με την κριτική του θεώρηση. Αυτό αφορά προσωπικά το δέκτη του μηνύματος (τηλεθεατή/αναγνώστη), το επίπεδο σύγκρισής του, την εμπειρία του και εν γένει την τοποθέτησή του απέναντι στα Μ.Μ.Ε.⁴ Για το λόγο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η Εκπαίδευση οφείλει να προωθεί τους μαθητές στο να επιλέγουν και να ανασυνθέτουν τις πληροφορίες που διαδίδονται από τα Μ.Μ.Ε δίνοντάς τους ισχυρά κριτήρια που τους προστατεύουν από την παραπλάνηση. Την ίδια στιγμή η Εκπαίδευση πρέπει να συνεργάζεται και να αξιοποιεί τις δυνατότητες των Μ.Μ.Ε προς την κατεύθυνση της μόρφωσης και της προετοιμασίας του δημιουργικού πολίτη.

Στην παρούσα εργασία θα εξεταστεί η σχέση της Εκπαίδευσης και των Μ.Μ.Ε υπό το πρίσμα της οικονομικής κρίσης βάσει των προαναφερθέντων προβληματισμών. Η θεωρητική τεκμηρίωση της ανάλυσης βασίζεται στην προσέγγιση του κοινωνικού κονστρακτιονισμού περί «κατασκευής» της πραγματικότητας από τα Μέσα. Επίσης, πραγματοποιείται ανάλυση των στοιχείων από το επιλεγμένο δείγμα του έντυπου τύπου. Ο προσδιορισμός, και παράλληλα περιορισμός, της έρευνας στο τελευταίο τρίμηνο του έτους 2013 και του πρώτου τριμήνου του έτους 2014 επιτρέπει μια όσο το δυνατόν πιο ενδελεχή μελέτη της απεικόνισης της Εκπαίδευσης. Έπειτα, παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας και πραγματοποιείται η εμπειρική ανάλυση των δεδομένων σύμφωνα με τις αρχές της διαδικασίας της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου. Με βάση τα συμπεράσματα που θα προκύψουν, θα οδηγηθούμε τελικά στην επαλήθευση ή την ακύρωση των υποθέσεων εργασίας.

Σε γενικές γραμμές, πάντως, από την ανάλυση των δημοσιευμάτων για εκπαιδευτικά θέματα των επιλεγμένων εφημερίδων προκύπτει ότι δεν υπάρχει επαρκής κάλυψη ούτε ποσοτική ούτε ποιοτική γι' αυτά. Εύκολα ακόμα διαπιστώνεται από την ανάλυση η φτωχή παρουσία άρθρων με καθαρά επιστημονικό περιεχόμενο και τέλος προκύπτει ότι η ποσοτική

² Κωνσταντίνου Χ., «Αποτυπώματα της ελληνικής κρίσης στην εκπαίδευση, τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς», διαθέσιμο στο [http://www.alfavita.gr/arhron/apotyponamata-tis-ellinikis-krisis-stin-ekpαιδευση-tous-mathetes-kai-tous-ekpαιδευτικούς-tou](http://www.alfavita.gr/arhron/apotyponamata-tis-ellinikis-krisis-stin-ekpaidευση-tous-mathetes-kai-tous-ekpαιδευτικούς-tou) (πρόσβαση στις 8 Μαΐου 2015).

³ Ανδριοπούλου Ε., «Κείμενο Πολιτικής Παιδείας στα Μέσα και Ελληνική Κρίση: Ρυθμιστικά Πρότυπα και Προτάσεις Εθνικής Πολιτικής», ΕΛΙΑΜΕΠ, Νο 6_Μάιος 2013 διαθέσιμο στο http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2013/05/POLICY-PAPER-No6.2013_Ανδριοπούλου.pdf (πρόσβαση στις 4 Μαΐου 2015).

⁴ Ιορδανίδου Σ., «Η Επίδραση των Μ.Μ.Ε. στα παιδιά», διαθέσιμο στο <http://www.siordanidou.gr/?p=410> (πρόσβαση την 3η Μαΐου 2015).

και ποιοτική εμφάνιση των εκπαιδευτικών ειδήσεων στον τύπο έχει άμεση σχέση με την εμπορικότητα της κάθε εφημερίδας.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η πραγματοποίηση της εργασίας θα ήταν αδύνατη χωρίς την καθοδήγηση και την επιτήρηση της κυρίας Λήδας Τσενέ.

Α ΜΕΡΟΣ

ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Περίληψη

Η ανάπτυξη του θεωρητικού πλαισίου περιλαμβάνει δυο επίπεδα. Στο πρώτο, αναλύεται το περιβάλλον της παραγωγής ειδήσεων κάνοντας συνοπτική περιγραφή της έννοιας του λόγου, της ανάλυσης λόγου στα Μ.Μ.Ε, του ακροατηρίου και της είδησης ως αφήγησης. Επιχειρείται η ανάδειξη της πολυεπίπεδης σχέσης των Μ.Μ.Ε και του τρόπου με τον οποίο επηρεάζουν τη δημόσια σφαίρα και του τρόπου αξιοποίησης των παιδιών από τα Μ.Μ.Ε. Στο δεύτερο, προσεγγίζεται το παγκόσμιο φαινόμενο της οικονομικής κρίσης και οι ιδιαίτερες επιπτώσεις του στην Ελλάδα. Δίνεται έμφαση στα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας, στις επιπτώσεις του νέου οικονομικού περιβάλλοντος, του τρόπου με τον οποίο τα Μ.Μ.Ε λειτουργούν σε συνθήκες κρίσης και ιδιαίτερα ως προς την απεικόνιση της Εκπαίδευσης στον Τύπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

1.1. Η έννοια του λόγου και η ανάλυση λόγου στα Μ.Μ.Ε

Η εννοιολογική ιδιαίτερα προσέγγιση του λόγου (discourse) είναι ένα αντικείμενο πολυδιάστατο, το οποίο έχει απασχολήσει ολόκληρο το επιστημονικό πεδίο της ανάλυσης λόγου. Οι ερευνητές, έχοντας ως αφετηρία την ελληνορωμαϊκή ρητορική παράδοση, διεύρυναν το επιστημονικό πεδίο με βάση κυρίως τις αρχές της ψυχολογίας, της γλωσσολογίας, του κονστρουαλισμού και της σημειολογίας. Ως ανεξάρτητο πεδίο, η ανάλυση λόγου άρχισε να αναπτύσσεται ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1960 και αφορά την θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση της γλώσσας. Η γλώσσα άρχισε να εξετάζεται ως ένα «εγγενές» (innate) τμήμα της ανθρώπινης σκέψης.⁵ Η «γλωσσολογική στροφή», δηλαδή η ανάμειξη της γλωσσολογίας στη φιλοσοφία, τη λογοτεχνία, την ιστορία και τις κοινωνικές επιστήμες επιχείρησε επίσης να εξετάσει τους τρόπους με τους οποίους κατασκευάζονται τα «γλωσσικά παιχνίδια» σε εναλλακτικές πραγματικότητες,⁶ ξεπερνώντας με τον τρόπο αυτό τα στενά όρια της ποσοτικής ανάλυσης. Για τους κοινωνικούς επιστήμονες, ο λόγος πλέον

⁵ Chilton P., Analyzing political discourse: Theory and practice. London: Routledge, 2004, σελ. 9.

⁶ Edelman M., Η κατασκευή του πολιτικού θεάματος, επιμ. Δεμερτζής Ν. Αθήνα: Παπαζήσης, 1999, σελ. 186.

γίνεται αντιληπτός βάσει του κοινωνικού πλαισίου, σύμφωνα με το οποίο χρησιμοποιείται κάθε φορά η γλώσσα.⁷ Αντίθετα, οι γλωσσολόγοι εστιάζουν στη γλώσσα και τις χρήσεις της, αγνοώντας τις άλλες διαστάσεις της.⁸

Συνεπώς, στην επιστήμη της γλωσσολογίας εντοπίζονται αντικρουόμενες απόψεις καθώς οι περισσότεροι θεωρητικοί συμφωνούν ότι η γλώσσα είναι το κλειδί στη δημιουργία των κοινωνικών κόσμων που βιώνουν οι άνθρωποι και όχι απλώς ένα εργαλείο για την περιγραφή μιας αντικειμενικής πραγματικότητας, το οποίο ξεδιαλύνει το τι είναι πραγματικό, και αντιστοίχως επηρεάζει την ανθρώπινη σκέψη και συμπεριφορά.⁹ Ωστόσο, όπως επισημαίνεται, είναι δυνατόν η γλώσσα να αποτελεί, και είναι, ένα αδιαχώριστο κομμάτι από οτιδήποτε μπορεί να περιγραφεί, να αισθανθεί και να επιθυμηθεί.¹⁰

Ειδικότερα, ως προς την ανάλυση λόγου, αυτή ανήκει σε ένα ευρύτερο σώμα κοινωνικής και πολιτισμικής έρευνας που ασχολείται με την παραγωγή νοήματος μέσω της ομιλίας και των κειμένων και θεωρεί τη γλώσσα, όχι ως μία αντανάκλαση της πραγματικότητας με ένα άμεσο ή διαφανή τρόπο, αλλά σαν μία κατασκευή και οργάνωση αυτής της κοινωνικής πραγματικότητας για το άτομο.¹¹ Συγκεκριμένα, εστιάζει στην υπόρρητη έκφραση της ιδεολογίας, όπως αυτή κωδικοποιείται στις γραμματικές και λεξικές επιλογές ενός συντάκτη ή ομιλητή. Αναλυτικότερα, σε ένα μικρο-επίπεδο η χρήση λόγιων λέξεων, η χρήση ορολογίας, που υπαγορεύει την ιδέα του αυστηρού επιστημονικού και τεχνικού πνεύματος, η παθητικοποίηση, δηλαδή η αποφυγή της ενεργητικής σύνταξης, που ενδεχομένως αποκαλύπτει δρώντα πρόσωπα, υπεύθυνα για δυσάρεστα συμβάντα, η εστίαση σε αξιολογικά επίθετα, που εξυπηρετεί ιδιαίτερα τη διατύπωση κρίσεων και σχολίων, η «διχαστική» χρήση αντωνυμιών (η ομάδα του «Εμείς» ως έκφραση της ιδεολογικής συμπαράταξης απέναντι στην ομάδα του «Αυτοί» ως έκφραση του αντίπαλου συνασπισμού) είναι κάποια από τα γλωσσικά μέσα που έχουν μελετηθεί και συνδεθεί με την απόκρυψη ή την υποδήλωση ιδεολογικών επιλογών. Παράλληλα, στο μακρο-επίπεδο ενός κειμένου ή λόγου, και ιδιαίτερα στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας, ανάλογο ρόλο πιστεύεται ότι

⁷ Ντούνης Α., «Η εφαρμογή της θεωρίας του λόγου στην κοινωνική πολιτική», Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, διαθέσιμο στο eekp.gr/wp-content/uploads/.../NTOYNHΣ.doc, πρόσβαση στις 4 Μαΐου 2015.

⁸ Garrett P., B. Allan., *Approaches to media discourse*. Oxford: Blackwell, 1998, σελ. 2.

⁹ Edelman M., ό π., σελ. 185.

¹⁰ Corcoran P., "Language and politics", στο Swanson D., D., Nimmo, επιμ., *New Directions in Political Communication: A resource book*. Newbury Park: Sage Publications, 1990, σελ. 61.

¹¹ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, «Διαδικασίες για την υλοποίηση μιας έρευνας», διαθέσιμο στο: www.media.uoa.gr/lectures/ad/download.php?f=rmap_implementation.doc (πρόσβαση την 5η Δεκεμβρίου 2014).

παίζουν ορισμένες αξιολογικές παραδοχές γύρω από έννοιες όπως λαός, έθνος, φυλή, παράδοση, ιστορία, δημοκρατία, κλπ.¹²

Ο βασικός στόχος της ανάλυσης λόγου έγκειται στη δημιουργία μιας τυπολογίας των ειδικών ειδών λόγου που παράγονται στο πλαίσιο συγκεκριμένων μέσων επικοινωνίας και των ειδών που δημιουργούν και προβάλλουν. Το πρώτο μέρος για τη δημιουργία μιας σχετικής τυπολογίας είναι η ανάλυση συγκεκριμένων αποσπασμάτων επικοινωνιακού λόγου και ομιλίας, με σκοπό να απομονωθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι σχετικά με το είδος του μέσου και της διαμεσολάβησης που αυτό επιτελεί, τα επαγγελματικά κριτήρια ποιότητας και παραγωγής που υιοθετούνται από αυτό, το είδος του κειμένου ή προγράμματος το οποίο μελετάται, η θέση του στο περικείμενο του μέσου, αλλά και στην ευρύτερη δημόσια σφαίρα, καθώς και μια σειρά από άλλους αντίστοιχους παράγοντες, ανάλογα με τα συγκεκριμένα ερωτήματα που απασχολούν την κάθε έρευνα.¹³

Η ανάλυση λόγου ενδιαφέρεται συνεπώς για τη γλώσσα και τα κείμενα σαν τόπους, όπου τα κοινωνικά νοήματα, οι κοινωνικές σημασίες δημιουργούνται, αναπαράγονται, και σχηματίζουν/διαμορφώνουν τις κοινωνικές ταυτότητες. Όμως, ο Πλειός τονίζει ότι η «ανάλυση της γλώσσας ως κοινωνικής πρακτικής δεν πρέπει να εστιάζει μόνο στη χρήση της γλώσσας και να αγνοεί τη δομική οργάνωση και την αυτονομία της. Η χρήση της γλώσσας είναι και μια ιστορικά προσδιορισμένη κοινωνική πρακτική. Το κοινωνικό πλαίσιο δηλαδή δεν βρίσκεται μόνο πριν την παραγωγή του κειμένου γύρω από το κείμενο και γύρω από την κατανάλωση. Αντίθετα, βρίσκεται στο εσωτερικό τους».¹⁴

Η θετικιστική αντίληψη αναφέρει ότι τόσο τα κείμενα όσο και η σημασία τους έχουν διττό χαρακτήρα. Από τη μια πλευρά, αντανakλούν τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες και από την άλλη δεν επηρεάζουν μονόδρομα τη σκέψη και τη συμπεριφορά του κοινού.¹⁵ Ειδικότερα για τη γλώσσα των Μ.Μ.Ε., οι Garrett και Bell επισημαίνουν ότι δεν μπορεί να μελετηθεί με τον απλό γλωσσολογικό διαχωρισμό ανάμεσα στο «κείμενο» (text) και το «λόγο» (discourse), ως μια ανεξάρτητη γραπτή και προφορική γλώσσα. Ταυτίζουν το λόγο με τον προφορικό λόγο και το κείμενο με το γραπτό κείμενο. Αυτό συμβαίνει γιατί το νόημα δεν γίνεται πια αντιληπτό μόνο σαν ένα προϊόν διαπραγμάτευσης ανάμεσα στους αναγνώστες και

¹² Πολίτης Π., «Μέσα μαζικής ενημέρωσης: το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους», διαθέσιμο στο: <http://abnet.agrino.org/htmls/M/M001.htm> (πρόσβαση την 23η Δεκεμβρίου 2014).

¹³ Μιχαηλίδου, Μάρθα, «Ανάλυση λόγου, ταυτότητα και επικοινωνία», στο Ιωσηφίδης Θ., Σπυριδάκης Μ., (Επιμ) 2006, Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα. Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και Ανάλυση Δεδομένων, Αθήνα: Κριτική, 2006, σελ 277.

¹⁴ Πλειός Γ., Ο λόγος της εικόνας: Ιδεολογία και πολιτική. Αθήνα: Παπαζήσης, 2001, σελ. 40–41.

¹⁵ Πλειός Γ., ό π., σελ. 26.

στο κείμενο, αλλά το κείμενο ενσωματώνει πλέον τις αλληλεπιδραστικές αξίες του λόγου. Νοείται δηλαδή ως ένα «επικοινωνιακό γεγονός» (media event).¹⁶

1.1.1. Το κοινό ή το ακροατήριο των Μ.Μ.Ε/Ιστορική αναδρομή

Η μελέτη για το κοινό ή ακροατήριο έχει ως στόχο να ερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο τα μηνύματα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης προσλαμβάνονται και αποκωδικοποιούνται από το κοινό. Γι' αυτό το λόγο, το κοινό έχει βρεθεί στο επίκεντρο των ερευνητών των Μέσων καθώς υπάρχει ποικιλία κινήτρων για την έρευνά του. Το κοινό αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας για δυο κυρίως λόγους:

- Είναι ένα σημαντικό εργαλείο για τους επικοινωνητές και τους επικοινωνιακούς οργανισμούς
- Είναι απαραίτητο για τη μελέτη των επιδράσεων των Μ.Μ.Ε.¹⁷

Ο McQuail¹⁸ επισημαίνει ότι ο όρος «κοινό» αποτελεί μια πολυσύνθετη έννοια που δηλώνει τους παραλήπτες των μηνυμάτων στο απλό διαδοχικό μοντέλο της μαζικής επικοινωνίας (πηγή, κανάλι, μήνυμα, δέκτης, επίδραση). Ενώ ο Παπαθανασόπουλος, αναφερόμενος στο τηλεοπτικό κοινό, υποστηρίζει ότι «ως σύνολο είναι μια κατασκευή που έχει επινοηθεί από την έρευνα, γιατί χωρίς αυτή την κατασκευή θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να καταγραφεί ο τρόπος με τον οποίο τα μέλη του κοινού αλληλοδρούν με τους τηλεοπτικούς σταθμούς και τα προγράμματά τους».¹⁹

Οι διαφοροποιήσεις αναφορικά με την έννοια του όρου και οι αντικρουόμενες απόψεις είναι απόρροια του γεγονότος ότι μια μόνο λέξη εφαρμόζεται για ένα τόσο ευρύ φάσμα της πολυδιάστατης και πολυσύνθετης πραγματικότητας. Ο Allor, όπως επισημαίνεται από τον MacQuail, υποστηρίζει ότι «το ακροατήριο δεν υπάρχει πουθενά, δεν καταλαμβάνει πραγματικό χώρο παρά μόνο στο πλαίσιο των θεωρητικών αναλύσεων». Ένας από τους λόγους δυσκολίας είναι ότι το κοινό για τα περισσότερα Μ.Μ.Ε δεν είναι σαφώς αναγνωρίσιμο αλλά αντίθετα είναι έμμεσα γνωστό και κατακερματισμένο, με αποτέλεσμα να έχει ασαφή και αμφιλεγόμενο χαρακτήρα. Σύμφωνα δε με τον MacQuail, το ακροατήριο μπορεί να οριστεί με διάφορους τρόπους: από την περιοχή (όπως στην περίπτωση των

¹⁶ Garrett P., Bell P., ό.π., σελ. 2-3.

¹⁷ ΜακΚουεϊλ, *Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας*, Αθήνα: Καστανιώτης, 1997, σελ 431-432.

¹⁸ ΜακΚουεϊλ (1997), ό.π., σελ 438.

¹⁹ Παπαθανασόπουλος Στ., *Η τηλεόραση και το κοινό της*, Αθήνα: Καστανιώτης, 2000, σελ 12.

Μέσων τοπικής εμβέλειας), από τους ανθρώπους (όταν ένα Μέσο χαρακτηρίζεται από την έλξη που ασκεί σε μια συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα), ακόμη και από το περιεχόμενο των μηνυμάτων και το χρόνο μετάδοσης και διανομής του περιεχομένου.²⁰

Η προέλευση του σύγχρονου ακροατηρίου έχει τις ρίζες της στις δημόσιες θεατρικές και μουσικές παραστάσεις, καθώς και στους αθλητικούς αγώνες και τα θεάματα της αρχαιότητας. Το ελληνορωμαϊκό ακροατήριο έθεσε τις βάσεις για πολλά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του σύγχρονου ακροατηρίου των Μ.Μ.Ε ως προς:

- Τον σχεδιασμό και την οργάνωση της τηλεθέασης και της ακροαματικότητας
- Τον κοινωνικό χαρακτήρα των γεγονότων
- Το λαϊκό περιεχόμενο της παράστασης και επίδειξης
- Τις εθελοντικές και ατομικές πράξεις / δυνατότητες επιλογών, που σχετίζονται με τη συμμετοχή.²¹

Το ακροατήριο, συνεπώς, είχε τη μορφή ενός συνόλου θεατών για δημόσια γεγονότα κοσμικής μορφής. Επρόκειτο για ένα αστικό φαινόμενο σχηματισμένο πολλές φορές με εμπορικά κριτήρια και με περιεχόμενο που διέφερε ανάλογα με την κοινωνική τάξη και θέση.²²

Αρκετά όμως είναι τα στοιχεία που διαφοροποιούν την αρχική μορφή του κοινού από το σημερινό. Σημαντικότερο κρίνεται το γεγονός ότι το κοινό της αρχαιότητας εντοπιζόταν χωροχρονικά καθώς οι συνομιλητές μιλούσαν απευθείας με το ακροατήριο και οι παραστάσεις ήταν πάντα «ζωντανές» με ελεύθερη είσοδο για το κοινό.

1.1.2. Η άνοδος του αναγνωστικού κοινού

Η εξέλιξη του κοινού βασίστηκε στην εφεύρεση του τυπωμένου βιβλίου κατά τον 15^ο αιώνα, δημιουργώντας το φαινόμενο του αναγνωστικού κοινού. Αυτή η πρώιμη άποψη του κοινού ξεπεράστηκε σταδιακά λόγω μιας σειράς αλλαγών στην τεχνολογία και την κοινωνία. Σημαντικός παράγοντας ήταν ή μεγάλη αύξηση του αστικού πληθυσμού, η βελτίωση των επίγειων επικοινωνιών και η μείωση του αναλφαριθμητισμού. Οι παράγοντες αυτοί, σε

²⁰ ΜακΚουεϊλ, *Η θεωρία της μαζικής επικοινωνίας για τον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: Καστανιώτης, 2003, σελ 415-416.

²¹ ΜακΚουεϊλ (1997), ό.π., σελ 432.

²² ΜακΚουεϊλ (2003), ό.π., σελ 416.

συνδυασμό με άλλες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές ως το τέλος του 19^{ου} αιώνα, μετέτρεψαν τον σχετικά μικρό κόσμο του βιβλίου και της έντυπης παραγωγής σε μεγάλης κλίμακας βιομηχανίες που εξυπηρετούν εκατομμύρια ανθρώπους. Οι βιομηχανίες αυτές επιχείρησαν να διαμορφώσουν κατηγορίες του κοινού ανάλογα με τα δικά τους σχέδια και συμφέροντα. Η κατάσταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα να καθιερωθεί η έννοια του κοινού ως ένα σύνολο ανθρώπων που προσδιορίζεται από τις προτιμήσεις του και την οικονομική - κοινωνική του σύνθεση, και επίσης ως ένα αγοραστικό κοινό – μια νέα καταναλωτική αγορά.²³

Η πρώτη θεωρητική διατύπωση για την έννοια του ακροατηρίου των Μ.Μ.Ε. πηγάζει από την ευρύτερη θεώρηση σχετικά με τη μεταβαλλόμενη φύση της ζωής στη σύγχρονη κοινωνία. Ο Herbert Blumer, όπως επισημαίνεται από τον MacQuail, ήταν ο πρώτος που παρείχε ένα σαφές πλαίσιο στο οποίο το ακροατήριο θα μπορούσε να εκληφθεί ως μια νέα μορφή συλλογικότητας που ήταν δυνατόν να σχηματιστεί από τις συνθήκες της σύγχρονης κοινωνίας. Αποκάλεσε αυτό το φαινόμενο «μάζα» και το διαφοροποίησε από τις παλαιότερες κοινωνικές μορφές και κυρίως από την ομάδα, το πλήθος και το γενικό κοινό.²⁴

Στην περίπτωση της ομάδας, όλα τα μέλη του κοινού γνωρίζονται μεταξύ τους και αλληλοδρούν. Τα μέλη της είναι ενήμερα για την κοινή συμμετοχή τους σε αυτήν και μοιράζονται κοινές αξίες. Η δομή των σχέσεων της ομάδας είναι εμφανής και διαρκεί στο χρόνο. Το πλήθος είναι ένα σχετικά μεγάλο σύνολο ανθρώπων που βρίσκονται στον ίδιο χώρο και στην ίδια χρονική στιγμή.²⁵ Πρόσκαιρα και σπάνια ανασχηματίζεται έχοντας την ίδια σύνθεση. Μπορεί να κατέχεται από μια κοινή αίσθηση ταυτότητας και «παρόρμησης», αλλά στην πράξη εμφανίζεται να είναι ασταθές και να δρα ανορθολογικά. Σύμφωνα με τον Blumer, το κοινό είναι ένα είδος άμορφης οιονεί μάζας, το μέγεθος της οποίας και οι ιδιότητες των μελών που τη συνθέτουν διαφέρουν ανάλογα με το μέγεθος της δραστηριότητας. Όπως και στην περίπτωση του πλήθους, η μάζα στερείται οργάνωσης δομής, κανόνων και ηγεσίας. Σε αντίθεση με το πλήθος, δεν έχει τη βούληση ή τα μέσα για να δράσει και είναι ευρέως διασκορπισμένη.²⁶

Αυτή η γενική ιδέα του μαζικού ακροατηρίου φάνηκε αρχικά να καλύπτει αρκετά βασικά χαρακτηριστικά των νέων ακροατηρίων του ραδιοφώνου και του κινηματογράφου. Αποτέλεσε μια επισήμανση ως προς τα χαρακτηριστικά στοιχεία των τυπικών συνθηκών της μαζικής παραγωγής και διανομής της ενημέρωσης και της ψυχαγωγίας.

²³ ΜακΚουεϊλ (1997), ό.π., π., σελ 434.

²⁴ ΜακΚουεϊλ (2003), ό.π., π., σελ 417.

²⁵ McQuail, D., *McQuail's Mass Communication Theory*. London: Sage, 2005, σελ 396.

²⁶ Παπαθανασόπουλος Στ., (2000), ό.π., σελ 18.

Ωστόσο, κατά τις δεκαετίες του 1930 και 1940 έλαβε χώρα μια σημαντική στροφή στην ιστορία της μαζικής επικοινωνίας, όταν η ατομιστική προσέγγιση του μαζικού κοινού αμφισβητήθηκε από κάποιους ερευνητές, με αποτέλεσμα την «επανακάλυψη της ομάδας». Η έρευνα έδειξε²⁷ ότι η ομάδα στην πραγματικότητα δεν είχε ποτέ εξαφανιστεί, παρά τις φαινομενικά δυσμενείς συνθήκες της βιομηχανικής πόλης. Οι κατηγορίες του κοινού αποτελούνταν από πολλά αλληλοεπικαλούμενα δίκτυα κοινωνικών σχέσεων που βασίζονταν στην τοποθεσία και σε άλλα ενδιαφέροντα και τα M.M.E ενσωματώνονταν σε αυτά τα δίκτυα με διάφορους τρόπους. Οι έρευνες τις δεκαετίας του '50 κατέδειξαν ότι οι ιδέες της «προσωπικής επιρροής» και του «καθοδηγητή της κοινής γνώμης»²⁸ προϋπέθεταν μια κατάσταση όπου η επαφή με τα M.M.E «μεσοποιούνταν» από μια ποικιλία κοινωνικών επαφών, οι οποίες επιδίωκαν να καθοδηγήσουν, να φιλτράρουν και να ερμηνεύσουν τη σχέση με τα M.M.E. Ο κοινοτικός και ο κοινωνικός χαρακτήρας του κοινού σύντομα αποκαταστάθηκε²⁹ (ενδεικτικά αναφέρουμε τις έρευνες των Merton, 1949 και Janowitz, 1952).³⁰

Παράλληλα, με την εξέλιξη των M.M.E η έννοια της αγοράς αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Το ακροατήριο ορίζεται ως καταναλωτής της βιομηχανίας των M.M.E, συνδέοντας τον πομπό και τον δέκτη κυρίως με οικονομικούς παρά με επικοινωνιακούς όρους. Συνοπτικά αναφέρουμε ότι στο κοινό ως αγορά:

- Τα μέλη είναι ένα σύνολο από ατομικούς καταναλωτές.
- Τα όρια βασίζονται κυρίως σε οικονομικά κριτήρια.

²⁷ Για παράδειγμα η έρευνα των Katz και Lazarsfeld για το μοντέλο διφασικής ροής των MME και την προσωπική επιρροή. Το μοντέλο ξεκινά από την πραγματικότητα ότι δεν είναι πάντοτε εύκολο να στέλνεις το μήνυμά σου στο ακροατήριο που θέλεις. Και αντί να ψάχνεις για τον καθένα στον οποίο θέλεις να φτάσει το μήνυμά σου, αναζητείς τους καθοδηγητές γνώμης (opinion leaders) στην κοινωνία. Στέλνεις σε αυτούς το μήνυμά σου και αυτοί θα το στείλουν σε όσους τους ακούν. Μερικοί από αυτούς τους ακροατές είναι καθοδηγητές γνώμης για άλλους, στους οποίους θα στείλουν το μήνυμά σου. Για περισσότερα δες ΜακΚουέιλ, Ντ. και Σβεν Βίνταλ, *Μοντέλα Επικοινωνίας για τη Μελέτη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης*, Αθήνα: Καστανιώτης, 2001, σελ 32-99.

²⁸ Σύμφωνα με τη θεωρία της «διφασικής ροής της επικοινωνίας» και των «καθοδηγητών γνώμης» η ροή των μηνυμάτων της διαφήμισης δεν γίνεται απευθείας από τον πομπό στο δέκτη αλλά από τον πομπό στους «καθοδηγητές γνώμης», δηλαδή στους σημαντικούς άλλους, οι οποίοι συνήθως ανήκουν στον «κύκλο των δικών μας ανθρώπων» που επηρεάζουν το «λιγότερο δραστήριο» τμήμα του πληθυσμού. Οι «καθοδηγητές γνώμης» είναι φίλοι, συγγενείς ή οποιαδήποτε άλλα άτομα, τα οποία σε κάποιο σημαντικό βαθμό ελέγχουν τη ροή των μηνυμάτων από τα μέσα επικοινωνίας και τις διαφημίσεις στα άτομα που απαρτίζουν τη σφαίρα επιρροής τους. Η γνώμη τους μπορεί να επηρεάσει μια ομάδα ατόμων, αλλά κατά κανόνα ο κάθε καθοδηγητής επηρεάζει τους «οπαδούς» του σε ένα μόνο θέμα. Οι «καθοδηγητές γνώμης» και τα άτομα που επηρεάζουν έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά και συνήθως ανήκουν στην ίδια πρωτογενή ομάδα- οικογένεια, φίλοι, συνάδελφοι. Για περισσότερα δες ΜακΚουέιλ, Ντ. και Σβεν Βίνταλ, *Μοντέλα Επικοινωνίας για τη Μελέτη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης*, Αθήνα: Καστανιώτης, 2001, σελ 94

²⁹ ΜακΚουέιλ (2003), ό.π., π., σελ 418.

³⁰ Για περισσότερα δες ΜακΚουέιλ, Ντ. και Σβεν Βίνταλ, *Μοντέλα Επικοινωνίας για τη Μελέτη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης*. Αθήνα: Καστανιώτης, 2001, σελ 134.

- Η ύπαρξη εσωτερικών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη μιας δεδομένης αγοράς δεν είναι απαραίτητη.
- Δεν υπάρχουν κανονικές ή κανονιστικές σχέσεις με την πηγή επικοινωνίας.
- Υπάρχει ασυνέχεια.
- Η έρευνα εστιάζει το ενδιαφέρον της μόνο στο μέγεθος (της αγοράς) και τις ατομικές συμπεριφορές.³¹

Επιπλέον, ερευνητές όπως ο MacQuail,³² επισημαίνουν ότι το πιο σημαντικό στοιχείο του κοινού είναι ο διττός του χαρακτήρας. Το κοινό, από τη μια πλευρά, αποτελεί ένα σύνολο ανθρώπων που έχει συγκροτηθεί ως αποτέλεσμα του περιεχομένου που προσφέρουν τα Μέσα, και προσδιορίζεται από την προσοχή που δίνουν τα μέλη του σε αυτό το περιεχόμενο. Από την άλλη πλευρά, οι προσφερόμενες υπηρεσίες των Μέσων είναι δυνατόν να ανταποκρίνονται στη ζήτηση των ανθρώπων μιας κοινωνίας για συγκεκριμένο περιεχόμενο.

Συνεπώς, υπάρχουν πολλές μεταβλητές όσον αφορά στη σχέση ανάμεσα στα Μέσα ως πηγή και στο κοινό ως αποδέκτη, οι οποίες δημιουργούν, σε σταθερή βάση, διαφορετικές κατηγορίες κοινού. Στην πράξη όμως, τουλάχιστον στα δυτικού Τύπου επικοινωνιακά συστήματα, δεν υπάρχει ένα μοναδικό, ομοιογενές, μαζικό, τηλεοπτικό κοινό, αλλά κατηγορίες κοινού που συγκροτούνται ανάλογα με τις τηλεοπτικές προσφορές.³³

Στη σύγχρονη πραγματικότητα η ψηφιακή τεχνολογία αμφισβητεί την επικυριαρχία των παραδοσιακών ΜΜΕ (τηλεόραση, ραδιόφωνο, Τύπος) όσον αφορά την ενημέρωση των ανθρώπων και κατ' επέκταση τη διαμόρφωση της εικόνας τους για τον κόσμο. Με αυτές τις τεχνολογίες, τα κοινωνικά κινήματα έχουν τη δυνατότητα να «σπάζουν» το τείχος του αποκλεισμού και της προπαγάνδας που χτίζει η τέταρτη εξουσία ανάμεσα σε αυτά και την κοινωνία.³⁴ Ειδικότερα, σε σχέση με τη λειτουργία των παραδοσιακών μέσων εντοπίζονται αρκετές διαφοροποιήσεις κυρίως στα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους, καθώς το διαδίκτυο έχει τη δυνατότητα να μεταδίδει πληθώρα πληροφοριών σε υψηλές ταχύτητες και να δίνει στον χρήστη μεγαλύτερο έλεγχο στην αξιοποίηση των πληροφοριών. Το κοινό δεν είναι πλέον παθητικό, καθώς εισάγεται η αμφίδρομη επικοινωνία και η διεξαγωγή διαλόγου. Μάλιστα, η πιο προφανής σχέση ανάμεσα στον κυβερνοχώρο και τον «πραγματικό χώρο» εντοπίζεται

³¹ Χαιρετάκης Μ., «Αναζητώντας παλιές δόξες : τα Ελληνικά ΜΜΕ, το κοινό, το περιεχόμενο και η κερδοφορία τους», διαθέσιμο στο www2.media.uoa.gr/lectures/.../download.php?f, (πρόσβαση την 4η Μαΐου 2015).

³² ΜακΚουέιλ (1997), ό.π., σελ 439-444.

³³ Παπαθανασόπουλος (2002), ό.π., σελ 20.

³⁴ Μπρούμας Α., «Ψηφιακή τεχνολογία και κοινωνικά κινήματα», περ. Θέσεις, τχ 108, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2009, διαθέσιμο στο: http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1079 (πρόσβαση την 4η Μαΐου 2015).

στο ότι τα ηλεκτρονικά δίκτυα μεταβάλλουν τις επιδράσεις της απόστασης. Η ικανότητα δύο ανθρώπων να επικοινωνήσουν χωρίς διαμεσολάβηση (πρόσωπο με πρόσωπο) είναι προφανώς ευάλωτη στην απόσταση, μια απόσταση μερικών μιλίων, η οποία, σε αντίθεση με μια απόσταση μερικών μέτρων, κάνει την κατ' ιδίαν επικοινωνία αδύνατη.³⁵ Συμπερασματικά, τα χαρακτηριστικά των νέων τεχνολογιών τις καθιστούν ιδανικά μέσα για μία πληροφόρηση από τα κάτω, που να παράγεται από και να αποδίδεται στην ίδια την κοινωνία με όσο το δυνατόν λιγότερη διαμεσολάβηση. Η απελευθερωτική προοπτική μίας τέτοιας χρήσης είναι πολλαπλή, καθώς, όχι μόνο προσφέρει πληροφόρηση, που δεν παραμορφώνεται από το πρίσμα της εξουσίας, αλλά διαφοροποιεί την έννοια του κοινού. Ταυτόχρονα δίνει σε όλους τη δυνατότητα, από παθητικοί δέκτες να γίνονται οι ίδιοι παραγωγοί της πληροφορίας, προσφέροντάς την αυτούσια στην κοινωνία, γεγονός που θρυμματίζει τους ρόλους και τις λογικές του θεατή που απονέμει αφειδώς το σύστημα και υπερφαλαγγίζει στην πράξη την εξουσία των κραταιών MME.³⁶

1.2. Η είδηση ως αφήγηση και ως κατασκευασμένη πραγματικότητα

Το κείμενο υπό την έννοια της αφήγησης έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης, καθώς η έννοια της αφήγησης είναι χρήσιμη ως προς την κατανόηση διαφορετικών περιεχομένων των M.M.E, τα οποία αναφέρονται σε ιστορίες με μορφές αρκετά τυποποιημένες και προβλέψιμες. Σύμφωνα με τους Birdand Dardenne, όπως υποστηρίζεται στο έργο του MacQuail, η σημαντικότερη λειτουργία της αφήγησης έχει ως σκοπό να συμβάλλει στην κατανόηση των εμπειρικών αναφορών, η οποία επιτυγχάνεται είτε συνδυάζοντας πράξεις και γεγονότα σε μια λογική ακολουθία ή με αιτιώδη τρόπο είτε προσφέροντας τα στοιχεία ανθρώπων και περιοχών που έχουν ένα σταθερό και αναγνωρίσιμο χαρακτήρα. Ο Darton υποστηρίζει ότι η αντίληψη μιας είδησης προέρχεται από αρχαίους τρόπους εξιστόρησης, ενώ ο Bell σημειώνει ότι «ο πιο σημαντικός χαρακτήρας της αφήγησης των ειδήσεων προέρχεται από τη μη χρονολογική σειρά των στοιχείων τους».³⁷

Είναι λογικό, κυρίως λόγω του πλήθους, το μεγαλύτερο μέρος όσων συμβαίνουν στην καθημερινότητα ανά τον κόσμο να μην μπορεί να φθάσει στον αναγνώστη, ακροατή ή

³⁵ Coyne R., (1995), "Where in the World Is Cyberspace? The Phenomenology of Computer-Mediated Communications." *From Designing Information Technology in the Postmodern Age: From Method to Metaphor*. Cambridge, MA, & London: The MIT Press, διαθέσιμο στο <http://hyperion.math.upatras.gr/courses/newcommmedia99-00/papers99-00/coyne-kybe.html> (πρόσβαση την 4η Μαΐου 2015).

³⁶ Μπούμας Α., ό.π .

³⁷ ΜακΚουεϊλ (2003), ό.π., σελ 401-402.

τηλεθεατή. Κατά την απαραίτητη διαδικασία της επιλογής των ειδήσεων, πολλά από τα συμβάντα υποβαθμίζονται μερικώς ή ολικώς, είτε λαμβάνουν δυσανάλογα μεγάλες, ακόμη και τρομακτικές, διαστάσεις. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ένας μεταβλητός παράγοντας που επηρεάζει τις αναπαραστάσεις των Μ.Μ.Ε είναι ο τρόπος με τον οποίο είναι οργανωμένη η εξουσία, ιδιαίτερα στο πολιτικό σύστημα, όπως και ο βαθμός με τον οποίο είναι συγκροτημένο το κυρίαρχο δίκτυο εξουσίας.³⁸

Η διάκριση του τι είναι «είδηση» και τι όχι, καθώς και η ιεράρχηση των ειδήσεων, γίνεται κατά βάση με υποκειμενικά κριτήρια, τα οποία πολλές φορές λειτουργούν με κριτήρια σκοπιμότητας, και τα οποία καταλήγουν ενδεχομένως στη διαμόρφωση μηχανισμού ελέγχου της «πραγματικότητας». Ιδιαίτερα, τα τελευταία χρόνια η παγκόσμια προσοχή έχει μετατοπιστεί από τον κομματικό χρωματισμό και την άμεση επιρροή που ασκούν τα Μ.Μ.Ε., στη συμπεριφορά και τις απόψεις του κόσμου. Στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, τόσο τα Μ.Μ.Ε., όσο και το κοινό έχουν να διαδραματίσουν ρόλους ηγεσίας και εποπτείας του έξω κόσμου.³⁹ Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μεταβάλλεται ο τρόπος με τον οποίο αρχειοθετούν και καλύπτουν τις ειδήσεις τα Μ.Μ.Ε., όπως επίσης και ο τρόπος με τον οποίο η κοινή γνώμη τις ενσωματώνει στις αντίστοιχες εικόνες που η ίδια έχει σχηματίσει για τον κόσμο. Οι αρχισυντάκτες των εφημερίδων είναι αυτοί που ουσιαστικά καθορίζουν ποια θα είναι τα σημαντικότερα θέματα της ημέρας με την καθημερινή επιλογή των ειδήσεων, γράφοντας με μεγάλους τίτλους τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και την κάλυψη κάποιων άλλων με μικρά γράμματα στο περιθώριο. Με τον τρόπο αυτό επηρεάζεται η αντίληψη του κοινού σχετικά με το ποια θέματα είναι σημαντικά. Σταδιακά και σε βάθος χρόνου είναι αυτά που τελικά θα καταλάβουν τις πρώτες θέσεις στα θέματα που απασχολούν το κοινό. Όπως μάλιστα επισημαίνει ο Πολίτης, «οι ειδήσεις και τα ρεπορτάζ σηματοδοτούν στο κοινό ότι η ζωή ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων έχει ξεφύγει από τις φυσιολογικές οδούς συμπεριφοράς και κάποια πτυχή αυτής της κατάστασης έχει υπεισέλθει στη δικαιοδοσία ενός κυβερνητικού ή δημοσίου θεσμού».⁴⁰

Ειδικότερα, τα κριτήρια της είδησης μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- α) με κριτήριο το πόσο κοντά βρίσκονται και επηρεάζουν την ζωή του αναγνώστη/τηλεθεατή.
- β) με κριτήριο την αίσθηση που προκαλούν: Γεγονότα που έχουν να κάνουν με βία, συγκρούσεις, σκάνδαλα, φαίνεται να προσελκύουν περισσότερο το κοινό.
- γ) με κριτήριο την οικειότητα: Τα νέα γίνονται πιο ελκυστικά όταν περιγράφουν οικείες

³⁸ Κάραν, Τζ., *Μέσα επικοινωνίας και εξουσία*. Αθήνα: Καστανιώτης, 2005, σελ 342.

³⁹ Μπένετ Λ. Ο., *Ειδήσεις: Η πολιτική των ψευδαισθήσεων*, Αθήνα: Δρομέας, 1999, σελ 19-21.

⁴⁰ Πολίτης Π., «Μέσα μαζικής ενημέρωσης: το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους», διαθέσιμο στο: <http://abnet.agrino.org/htmls/M/M001.htm> (πρόσβαση την 30η Δεκεμβρίου 2014).

καταστάσεις που φαίνεται να «αγγίζουν» το κοινό..

δ) με κριτήριο την επικαιρότητα, έχοντας μάλιστα σαν χαρακτηριστικό κάτι το καινούργιο και ασυνήθιστο: Οι ειδήσεις πρέπει να αναφέρονται σε κάτι πρόσφατο και διαφορετικό, δηλαδή κάτι ασυνήθιστο.⁴¹

Βάσει των ανωτέρω, η είδηση μπορεί να θεωρηθεί ως ένα «κατασκευασμένο αγαθό», αφού τα κριτήρια επιλογής μειώνουν την πιστότητα της ειδησεογραφίας ως προς την απεικονισμένη πραγματικότητα». ⁴² Μάλιστα, όπως υποστηρίζει ο Αθανάσιος Σαμαράς, τα Μ.Μ.Ε λειτουργούν με στρεβλωτικό τρόπο ως προς την αναπαράσταση της πραγματικότητας. ⁴³ Οι στρεβλώσεις αυτές απορρέουν από την διαδικασία κατασκευής των ειδήσεων. Ειδικότερα, ως προς τα κριτήρια της επιλογής ειδήσεων, αυτά σχετίζονται με την επικαιρότητα, τη συχνότητα, το μέγεθος, την αμφισημία, το ασυνήθιστο και το αναμενόμενο αλλά όχι συνηθισμένο. Επίσης, ο αρνητισμός και η σύγκρουση είναι καθοριστικά στοιχεία στην επιλογή μιας είδησης. Η έμφαση που δίνεται στη σύγκρουση και στη βία ως κριτήρια ανάδειξης ενός γεγονότος σε είδηση, είναι δυνατόν να διαστρέψει κατά επικίνδυνο τρόπο την εικόνα της κοινωνίας που προβάλλουν τα Μ.Μ.Ε. ⁴⁴ Αυτή ακριβώς η τάση των Μέσων να δίνουν έμφαση σε αρνητικές και συγκρουσιακές καταστάσεις, όχι μόνο παραμορφώνει την πραγματικότητα, αλλά δύναται ακόμη και να επηρεάσει άμεσα τα ίδια τα γεγονότα. ⁴⁵ Συνεπώς, όταν ένα απλό μήνυμα χρησιμοποιείται ως επεξήγηση για ένα πολύπλοκο ζήτημα ή γεγονός, αυτό αποτελεί το πρώτο βήμα για τη δημιουργία μιας εικόνας, καθώς η απλή σύνδεση συμβόλων σε μια κατάσταση δεν εγγυάται και ότι αυτά θα έχουν θετικό αντίκρισμα στη λαϊκή φαντασία. Αυτό συμβαίνει γιατί σημαντικότερο ακόμη και από τα ίδια τα σύμβολα είναι η παρουσίασή τους από τα Μ.Μ.Ε. Η υπεροχή, η αξιοπιστία καθώς και οι επιδράσεις της εικόνας είναι στοιχεία αλληλένδετα με τον τρόπο που παρουσιάζονται από τα σύμβολα ως ειδήσεις. ⁴⁶

⁴¹ Exoo F. Calvin, *The Politics of the Mass Media*, West Publishing Company, United States, 1994, σελ 51-52.

⁴² Γρόσδος, Σ., «Οπτικοακουστικός γραμματισμός: Από το παιδί-καταναλωτή στο παιδί-δημιουργό», διαθέσιμο στο <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teykos16/054-068.pdf> (πρόσβαση την 29η Δεκεμβρίου 2014).

⁴³ Σαμαράς Α. , «CNN και Προπαγάνδα», Γεωπολιτική και Υδρόγειος,,τχ1,2002, σελ .73-80.

⁴⁴ Σαμαράς, Α. «Θεωρίες κατασκευής ειδήσεων και σχέσεων εξουσίας - Μέσων Ενημέρωσης». Σημειώσεις από το μάθημα του Π.Μ.Σ. Επικοινωνίας και Δημοσιογραφίας, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2013.

⁴⁵ Σαμαράς, Α., ό.π.

⁴⁶ Μπένετ Λ. Ο., ό.π., σελ 177.

1.3. Μ.Μ.Ε - Κοινωνία των Πολιτών και δημόσια σφαίρα

Η δημόσια σφαίρα του Habermas ορίζεται ως έννοια από τον ίδιο στον 18ο αιώνα και εκεί τοποθετείται η ιστορικά πρώτη εκδοχή της. Μέχρι εκείνη την εποχή στον ευρωπαϊκό πολιτισμό ήταν κυρίαρχη μια «αναπαραστατική» κουλτούρα, όπου η κάθε πλευρά κοινωνικής εξουσίας επεδίωκε να «αναπαραστήσει» τον εαυτό της στο κοινό με την απόλυτη κυριαρχία σε αυτούς που ήταν υποτελείς της. Η αναπαράσταση ήταν σε αντιστοιχία του φεουδαρχικού σταδίου της ανάπτυξης και το κύριο μέσο επικοινωνίας ήταν ο άμεσος διαπροσωπικός διάλογος.⁴⁷

Η δημόσια σφαίρα αναφέρεται σε έναν εννοιολογικό «χώρο», ο οποίος παρέχει μια αυτόνομη και ανοιχτή αρένα ή πεδίο για διάλογο, και στον οποίο καθένας μπορεί να έχει ελεύθερα πρόσβαση, ενώ η ελευθερία συνέλευσης, συνεταιρισμού και έκφρασης είναι εξασφαλισμένες. Ο «χώρος» βρίσκεται ανάμεσα στη «βάση» και την «κορυφή» της κοινωνίας, και η διαμεσολάβηση συντελείται ανάμεσα στα δυο. Ως βάση δύναται να θεωρηθεί η ιδιωτική σφαίρα της ζωής των πολιτών, ενώ οι πολιτικοί θεσμοί στο κέντρο ή στην κορυφή συγκροτούν μέρος της δημόσιας ζωής.⁴⁸

Σημαντικό πεδίο προβληματισμού αποτελεί ο διαχωρισμός ανάμεσα στο δημόσιο και στο ιδιωτικό, καθώς αυτός συνιστά ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της νεωτερικότητας και είναι αλληλένδετος με την αλλαγή στη διαμόρφωση της δομής και τα διαφορετικά στάδια της δημοσιότητας. Καταγράφοντας την ιστορική διαδρομή στον δυτικό πολιτισμό, ο Thompson διακρίνει δύο βασικές ερμηνείες από την τελευταία περίοδο του Μεσαίωνα έως σήμερα.⁴⁹ Η πρώτη αφορά τη σχέση μεταξύ του πεδίου της θεσμοποιημένης πολιτικής εξουσίας, από τη μία μεριά, και των πεδίων της οικονομικής δραστηριότητας και των προσωπικών σχέσεων, από την άλλη, που βρίσκονταν έξω από τον άμεσο πολιτικό έλεγχο. Αναφέρει μάλιστα ότι από τα μέσα του 16ου αιώνα και έπειτα, ο όρος «δημόσιο» άρχισε όλο και πιο πολύ να σχετίζεται με δραστηριότητες ή εξουσίες οι οποίες περιστρέφονταν ή πήγάζαν από το κράτος. Ο όρος «ιδιωτικό» αναφερόταν σε εκείνες τις δραστηριότητες ή σφαίρες της ζωής που εξαιρούνταν ή διαχωρίζονταν από αυτό. Σύμφωνα με τη δεύτερη θεώρηση, ο όρος «δημόσιο» σημαίνει «ανοικτό» ή «διαθέσιμο στο κοινό», ενώ ως «ιδιωτικό» χαρακτηρίζεται αυτό που δεν είναι ορατό. Η δημόσια σφαίρα χάνει τον αυτοπρόσωπο, άμεσο χαρακτήρα της και μεσοποιείται, καθώς η δημόσια συζήτηση και

⁴⁷ ΜακΚουεϊλ (2003), ό.π., π., 191.

⁴⁸ ΜακΚουεϊλ (2003), ό.π., π., 191.

⁴⁹ Thompson J., *Νεωτερικότητα και Μέσα Επικοινωνίας*. Αθήνα: Παπαζήσης, 1998, σελ 204.

αντιπαράθεση μεταφέρεται από τους φυσικούς δημόσιους χώρους στη δημόσια σφαίρα των Μ.Μ.Ε. με την έλευση των τεχνολογικών εξελίξεων και κυρίως του διαδικτύου. Η σύγχρονη δημόσια σφαίρα δεν μπορεί πλέον να γίνει κατανοητή παρά ως διαμεσολαβημένη από τα σύγχρονα Μ.Μ.Ε, διαμέσου των οποίων, και μέσα στα οποία, εκτυλίσσεται. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, όπως σημειώνει ο Thompson, «εάν παραμείνουμε προσκολλημένοι σε μια αντίληψη περί δημόσιας σφαίρας που είναι απαραίτητως χωρική, γεωγραφική και αυτοπρόσωπη, δεν θα καταφέρουμε να κατανοήσουμε επαρκώς τη δημόσια ζωή στις σύγχρονες κοινωνίες».⁵⁰

Ειδικότερα, η σημερινή εποχή, σύμφωνα με τον Volkmer, όπως αναφέρει ο Castells, «με την ανάπτυξη των ΜΜΕ, έχει μετατοπίσει τα ενδιαφέροντα και τις αξίες των πολιτών από το εθνικό στο παγκόσμιο πεδίο, διαμορφώνοντας μία παγκόσμια δημόσια σφαίρα στην οποία η γνώση και η πληροφορία, οι πολιτικές αξίες, τα ήθη και ο τρόπος ζωής αποτελούν αντικείμενο συναλλαγής και αυξητικά αυτονομούνται από το πλαίσιο των εθνών-κρατών». Πιο συγκεκριμένα, ο πολλαπλασιασμός των παγκόσμιων δικτύων ενημέρωσης, όπως είναι το CNN, το BBC, το Al Jazeera και οι δορυφορικές τεχνολογίες, διανέμουν ψυχαγωγικό και πολιτικό περιεχόμενο σε παγκόσμια κλίμακα. Η διάδοση του διαδικτύου και της κινητής επικοινωνίας διευκολύνει την ανάπτυξη της μαζικής αυτοεπικοινωνίας (mass self-communication) που συνδέει το τοπικό με το παγκόσμιο. Το σύστημα επικοινωνίας της βιομηχανικής εποχής χαρακτηριζόταν από τη μαζική μετάδοση μονόδρομων μηνυμάτων από έναν προς πολλούς. Το επικοινωνιακό θεμέλιο του σύγχρονου κόσμου είναι το παγκόσμιο δίκτυο οριζόντιων δικτύων επικοινωνίας, που περιλαμβάνουν την ποικιλότροπη ανταλλαγή διαδραστικών μηνυμάτων από πολλούς σε πολλούς.⁵¹

Γενικά η αντίληψη για τη θεώρηση της δημόσιας σφαίρας ταιριάζει στην ευρύτερη και σύγχρονη θεωρία της «Κοινωνίας των Πολιτών», εντός της οποίας διάφοροι ενδιάμεσοι θεσμοί μιας εθελοντικά συμμετέχουσας φύσης προσφέρουν μια ζώνη προστασίας στους πολίτες ως προς τις σχέσεις τους με την κοινωνία. Ο Dahlgren, όπως επισημαίνει ο MacQuail, παραθέτει την άποψη για τη δημιουργία ενός αναγκαίου «χώρου μη εξαναγκαστικής ανθρώπινης συναναστροφής και ταυτόχρονα ενός συνδυασμού σχετικών δικτύων τα οποία έχουν σχηματιστεί για χάρη της οικογένειας, της πίστης και του συμφέροντος που συμπληρώνουν αυτόν τον χώρο».⁵²

⁵⁰ Thompson (1998), ό.π. σελ 205-207.

⁵¹ Castells, M. (2007), "Communication, Power and Counter-power in the Network Society", *International Journal of Communication*, 1, 2007.

⁵² ΜακΚουεϊλ (2003), ό.π., 192.

1.4. Η απεικόνιση των παιδιών από τα Μ.Μ.Ε.

Τα σημερινά παιδιά σήμερα γεννιούνται εντός ενός πλαισίου στο οποίο τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης εμπλέκονται στενά με την καθημερινή ζωή και διαμεσολαβούν τις σχέσεις και τις εμπειρίες τους. Αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής τους ζωής αποτελεί η τηλεόραση, ο κινηματογράφος, το διαδίκτυο, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, τα κινητά τηλέφωνα, οι φωτογραφίες, τα κόμικς, τα βίντεο και οι αφίσες, ενώ εκπαιδεύονται από μικρή ηλικία στο να τα χρησιμοποιούν για διασκέδαση και εκπαίδευση. Είναι λογικό λοιπόν συχνά να συνιστούν και τα ίδια περιεχόμενό της.⁵³

Ο Βρύζας υποστηρίζει ότι η εικόνα του παιδιού που προβάλλεται από τα Μ.Μ.Ε είναι «μια κοινωνική κατασκευή που διαμορφώνεται από τη βιομηχανία κατασκευής εικόνας με βάση τα οικονομικά της συμφέροντα και τις επιδιώξεις της, τις κοινωνικές αντιλήψεις για το παιδί, τις ανάγκες του και τις υποτιθέμενες παιδικές επιθυμίες και φαντασιώσεις».⁵⁴ Η εικόνα αυτή είναι συνήθως ωραιοποιημένη και εξιδανικευμένη. Συνήθως πρόκειται για τα ανέμελα και χαρούμενα παιδιά διαφημίσεων, είτε για τα έξυπνα, δραστήρια και ευρηματικά παιδιά των τηλεοπτικών και κινηματογραφικών παραγωγών, κάτι που εκφράζει, σε μεγάλο βαθμό, τις υφιστάμενες κοινωνικές σχέσεις και τις αξίες της κοινωνίας μέσα στην οποία η εικόνα αυτή κατασκευάζεται. Την ίδια στιγμή, η εικόνα του παιδιού αποτελεί ένα σύμβολο της αθωότητας, της ζωντάνιας και της ελπίδας, αλλά και ένα εμπόρευμα που προορίζεται για μαζική κατανάλωση. Ως εμπόρευμα αποκτά συμβολική διάσταση εντός ενός φαντασιακού πλαισίου όπου το παιδί κατέχει εξέχουσα θέση. Ωστόσο, συνήθως δεν γίνεται καμία αναφορά για τα παιδιά που δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με αυτά του δυτικού κόσμου, όπως λόγου χάρη τα υποσιτιζόμενα παιδιά της Αφρικής. Υποστηρίζει επίσης ότι μέσω της αδιάλειπτης ροής εικόνων, παραστάσεων και πληροφοριών επαναδιαμορφώνεται το χωροχρονικό, κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, καθώς έχει επέλθει η κατάργηση των αποστάσεων, επαναπροσδιορίζεται η εικόνα του πραγματικού κόσμου, αλλά και ανακατασκευάζεται η εικονική πραγματικότητα.⁵⁵

Εν κατακλείδι, η σχέση εικόνας-παιδιού είναι σχέση αλληλεπίδρασης. Το παιδί δανείζεται στοιχεία από τον κόσμο της εικόνας και τα προσαρμόζει στις ανάγκες της

⁵³ Δεμερτζής, Ν., Καφετζής, Π. «Πολιτικός Κυνισμός, Πολιτική Αλλοτρίωση και ΜΜΕ: Η Περίπτωση της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας», στο Λυριντζής, Χρ. - Νικολακόπουλος, Η. - Σωτηρόπουλος, Δ. (επιμ.), *Κοινωνία και Πολιτική. Όψεις της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας 1974-1994*, Αθήνα: Θεμέλιο, 1996, σελ 205-210.

⁵⁴ Βρύζας Κ., *Μέσα Επικοινωνίας και Παιδική Ηλικία.*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1997, σελ 12.

⁵⁵ Βρύζας Κ., ό.π. σελ. 6-9.

καθημερινότητάς του, ενώ η εικόνα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως διαμεσολαβημένη εμπειρία, μια διαλογική σχέση με τη ζωντανή εμπειρία.⁵⁶

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1. Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007 καθυστέρησε σχετικά να φτάσει στην Ελλάδα. Κατά την διάρκεια του 2009 άρχισε να γίνεται αντιληπτό τι πραγματικά συνέβαινε στην παγκόσμια οικονομία, ενώ στο τέλος του έτους έγινε φανερό ότι η φθίνουσα πορεία της ελληνικής οικονομίας. Από την «ισχυρή Ελλάδα» της εποχής των Ολυμπιακών Αγώνων η χώρα πέρασε απότομα σε αυτό που αποκαλούμε «αδύναμο κρίκο του παγκόσμιου συστήματος». Η κρίση δημοσίου χρέους οφείλεται κυρίως στην επισφαλή ενσωμάτωση των περιφερειακών χωρών στην Ευρωζώνη. Οι άμεσες αιτίες προέρχονταν κυρίως από την κρίση του 2007-2009. Η κερδοσκοπία στον ενυπόθηκο στεγαστικό δανεισμό από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην Αμερική και η εμπορία από τις τράπεζες των παραγωγικών αξιών, δημιούργησαν μια «φούσκα» οδηγώντας στην ύφεση. Η κρατική παροχή ρευστότητας και κεφαλαίου την περίοδο 2001-2007 διέσωσε τις τράπεζες, ενώ η κρατική δαπάνη εμπόδισε την περαιτέρω ύφεση. Το αποτέλεσμα στην Ευρωζώνη ήταν η κρίση του δημόσιου χρέους που διογκώθηκε από τις δομικές αδυναμίες της νομισματικής ένωσης. Σύμφωνα με τον Λαπαβίτσα, η Ελλάδα βρέθηκε στο προσκήνιο για δύο λόγους. Πρώτον, διότι η ένταξή της στους μηχανισμούς της Ευρωζώνης αποδείχτηκε εξαιρετικά επισφαλής καθώς η ευρωζώνη αποτελεί κυρίως ένα μηχανισμό δημιουργίας μονίμων πλεονασμάτων για τις πλούσιες χώρες της κεντρικής Ευρώπης και αντιστοίχως μονίμων ελλειμμάτων για την περιφέρεια. Αποτέλεσμα αυτού είναι η εξασθένηση του παραγωγικού ιστού των χωρών της περιφέρειας, ανάμεσα στις οποίες περιλαμβάνεται και η Ελλάδα. Δεύτερον, διότι η κατάρρευση των δημοσίων εσόδων, που προκλήθηκε από την ύφεση, κατέδειξε τις διαρθρωτικές αδυναμίες του ίδιου του ελληνικού κράτους, όπως είναι η φορολογική εύνοια προς τους κατέχοντες, η έλλειψη μηχανισμών πρόνοιας και οι πελατειακές σχέσεις.⁵⁷

Ορίζοντας το πλαίσιο των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, εύκολα

⁵⁶ Βρύζας Κ., «Τα παιδιά της εικόνας», στο Κωνσταντινίδου Σέμογλου Ο., (Επιμ.), *Εικόνα και Παιδί*, σελ. 427-438. Θεσσαλονίκη, 2005.

⁵⁷ Λαπαβίτσας Κ., *Κρίση της ευρωζώνης, φτώχεια του δυνατού, πτώχευση του αδυνάτου*, Αθήνα: Νοβόλι, 2010 διαθέσιμο στο <https://contramee.wordpress.com/2012/04/12/φτώχεια-του-δυνατού-πτώχευση-του-αδύν/> (πρόσβαση την 20η Ιανουαρίου 2015).

μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η ανεργία αποτελεί τον τομέα που πλήττεται περισσότερο από τέτοιου είδους καταστάσεις. Χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τις δουλειές τους εξαιτίας αυτής της νέας πολιτικής κατάστασης, δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες και να λύσουν τα βιοποριστικά τους προβλήματα. Πολλοί νέοι άνθρωποι, με πτυχία και μη, ατενίζουν το μέλλον με σκεπτικισμό, ενώ συχνά στρέφονται για την πραγμάτωση των στόχων τους σε άλλες χώρες του εξωτερικού.

Ως προς την ψυχοσυναισθηματική πτυχή της εμπειρίας της οικονομικής κρίσης και του τρόπου με τον οποίο αυτή βιώνεται σε καθημερινό επίπεδο, ο Σιδέρης την περιγράφει με τη λέξη «μούδιασμα», τονίζοντας ότι όλα βιώνονται σαν περισσότερο ή λιγότερο εξωπραγματικά, σαν να μην μπορεί να τα χωρέσει ο νους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η σκέψη, το συναίσθημα και η πράξη να βρίσκονται πάντοτε σε υστέρηση ως προς τις εξελίξεις.⁵⁸ Τα συναισθήματα που φαίνεται να κυριαρχούν είναι η απόγνωση, ο άνθρωπος αφήνεται και νιώθει παγωμένος, η οργή μιας κατακερματισμένης συλλογικότητας απέναντι στον απροσδιόριστο στόχο του κακού, ο φόβος, έλλογος και άλογος, και τέλος η αγωνιώδης αναμονή.⁵⁹ Η οικονομική κρίση συχνά προκαλεί προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων, όπως κοινωνικό αποκλεισμό, έριδες στο οικογενειακό περιβάλλον, δυσλειτουργικό χειρισμό δύσκολων καταστάσεων, άγχος και αρνητικές σκέψεις.

Όπως επισημαίνει μάλιστα ο Θεοδωρόπουλος, λόγω της οικονομικής κρίσης αυξάνεται και η θνησιμότητα. Η οικονομική κρίση οδηγεί σε μία σημαντική αύξηση του ποσοστού των αυτοκτονιών, η οποία σχετίζεται πάντα με την αύξηση της ανεργίας. Όμως και τα γενικότερα ποσοστά θνησιμότητας του πληθυσμού φαίνεται να επηρεάζονται από τις οικονομικές δυσκολίες τις οποίες βιώνει μια χώρα. Σε σοβαρές καταστάσεις μπορεί να προκληθεί ακόμη και κατάθλιψη, καθώς και διάφορα σωματικά προβλήματα (αϋπνίες, σωματική ένταση). Άλλωστε, το οικονομικό χρέος είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που προδιαθέτει σε κατάθλιψη. Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι κακοί οικονομικοί δείκτες είναι ανάλογοι με την κακή υγεία, κάτι που αναδεικνύει διεθνώς τη φτώχεια ως την πρώτη αιτία θανάτου.⁶⁰

⁵⁸ Σιδέρης, Ν., *Μιλό για την κρίση με το παιδί*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2013, σελ 63-65.

⁵⁹ Βλ. αναλυτικά για τα συναισθήματα στο Σιδέρης, Ν., *ό.π.*, σελ 66-98.

⁶⁰ Θεοδωρόπουλος Χ., «Ο κοινωνικός αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης», διαθέσιμο στο <http://www.iatronet.gr/ygeia/psychiki-ygeia/article/16903/o-koinwnikos-antiktypos-tis-oikonomikis-krisis.html> (πρόσβαση την 22η Ιανουαρίου 2015).

2.2. Βασικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος

Η εκπαίδευση αποτελεί μια συνταγματικά κατοχυρωμένη ευθύνη της Πολιτείας και παρέχεται δωρεάν σε όλες τις βαθμίδες του συστήματος. Στον ιδιωτικό τομέα υπάρχει ένας σχετικά μικρός αριθμός σχολείων, αλλά μόνο τα κρατικά πανεπιστήμια και ιδρύματα είναι αυτά που παρέχουν τριτοβάθμια εκπαίδευση και πτυχία. Το βασικό χαρακτηριστικό του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι ότι αυτό είναι σε μεγάλο βαθμό συγκεντρωτικό, όχι μόνο σε ό,τι αφορά την οργάνωση και τη διοίκηση, αλλά και ως προς το περιεχόμενο των σπουδών.

Η οργάνωση και η διοίκηση της ελληνικής σχολικής τυπικής Εκπαίδευσης έχει ως πρότυπο ορθολογικής οργάνωσης το γραφειοκρατικό σύστημα του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Βασικό χαρακτηριστικό είναι η πυραμοειδής και ιεραρχημένη διάρθρωση της δομής της, η οποία εξασφαλίζει την οριζόντια κατανομή της εργασίας. Λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε κάθε όργανο να συντάσσεται σε μια συγκεκριμένη βαθμίδα της ιεραρχίας και να ασκεί την αρμοδιότητά του, δηλαδή τη θεσμική του εξουσία, υπό τον έλεγχο του ιεραρχικού προϊσταμένου του. Επίσης, σημαντικό στοιχείο του ελληνικού μοντέλου οργάνωσης και διοίκησης της Εκπαίδευσης είναι ο κεντρικός και υπερσυγκεντρωτικός χαρακτήρας του, καθώς όλες σχεδόν οι αρμοδιότητες (αποφασιστικές, κανονιστικές, εποπτικές, συντονιστικές, επιτελικές) ασκούνται από το Υπουργείο Παιδείας.⁶¹

Αυτή ακριβώς η συγκέντρωση λήψης αποφάσεων στο υπουργείο μπορεί να λεχθεί ότι αποτελεί ενδεχομένως ένα είδος ελλείμματος δημοκρατίας του εκπαιδευτικού συστήματος. Η ελληνική επιστημονική έρευνα⁶² έχει επισημάνει τις σοβαρές δομικές ανεπάρκειες του γραφειοκρατικού και συγκεντρωτικού χαρακτήρα του εκπαιδευτικού συστήματος που φαίνεται να το καθιστούν αναποτελεσματικό, καθώς δεν του επιτρέπουν την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών του ενώ παράλληλα διατηρούν την τυπολατρική γραφειοκρατία. Ο συγκεντρωτισμός δύναται να προκαλεί στους εκπαιδευτικούς αίσθηση χαμηλής σημασίας της εργασίας τους, με πιθανή συνέπεια την αποξένωσή τους από αυτήν, καθώς και τη συστημική δημιουργία ιεραρχικής κουλτούρας, όπως είναι η ιεραρχική

⁶¹ Κόντης Δ., «Η οργάνωση και διοίκηση του εκπαιδευτικού μας συστήματος τελικά είναι τροχοπέδη ή μοχλός ανάπτυξης του θεσμού του σχολείου σήμερα», διαθέσιμο στο <http://conf2007.edu.uoi.gr/Praktika/1388-1532.pdf> (πρόσβαση στις 24/01/2015)

⁶² Ενδεικτικά βλ. Αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου, διαθέσιμο στο http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/ax_poiot_xar_prot_def_t_ekp/poiot_ekp_erevn/s_391_436.pdf (πρόσβαση την 10η Μαΐου 2015) και εδώ την έρευνα "The Learning Curve: Education and Skills-2014 Report" του εκδοτικού οίκου Pearson σε συνεργασία με τον Economist-The Intelligence Unit διαθέσιμη στο <http://thelearningcurve.pearson.com/index/index-ranking> (πρόσβαση την 12η Μαΐου 2015).

διαχείριση της τάξης καθώς και ο αποκλεισμός των γονέων και των μαθητών στη λήψη αποφάσεων στο εσωτερικό του σχολείου. Συνέπεια αυτού είναι η έλλειψη προσανατολισμού συλλογικής ισότιμης διαπραγμάτευσης των εν δυνάμει ενδιαφερόμενων μερών της κοινωνίας στο σχολείο. Το γεγονός αυτό καθιστά σχεδόν ανύπαρκτη την άσκηση των νέων μελών της κοινωνίας στο διάλογο και στην ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησής τους στη δημοκρατική λήψη αποφάσεων. Καθίσταται εμφανές, σύμφωνα με τον Σαϊτή, όπως αναφέρεται στο άρθρο του Μπαζιάκα, ότι η συγκεντρωτική-ιεραρχική οργάνωση του σχολείου δεν κοινωνικοποιεί τα παιδιά ως δημοκρατικά υπεύθυνους και ανεξάρτητους ανθρώπους, αλλά τους θεωρεί ανίκανους να λάβουν αποφάσεις κατά οποιοδήποτε τρόπο. Έτσι, η διάχυση της λήψης απόφασης στις ευρύτερες εμπλεκόμενες ομάδες στην εκπαίδευση ανάγεται τελικά σε «πολιτικό πρόβλημα δημοκρατικής οργάνωσης και συμμετοχής του κοινωνικού συνόλου στα εκπαιδευτικά προβλήματα της χώρας».(Σαϊτής, 2005).⁶³

2.2.1. Τα προβλήματα που δημιουργεί η οικονομική κρίση στην εκπαίδευση

Από τη δεκαετία του 1990 έχει έρθει στην επιφάνεια ένας έντονος προβληματισμός σχετικά με την ποιότητα της παρεχόμενης Εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα και αποτελεί θέμα ευρείας συζήτησης και κριτικής.⁶⁴ Τα κυριότερα σημεία του έχουν να κάνουν με θέματα όπως η ελλιπής τεχνικοοικονομική υποδομή των σχολείων εντός του γενικότερου οικονομικού πλαισίου, καθώς και το υπερφορτωμένο πρόγραμμα των μαθητών.

Τα παραπάνω στοιχεία, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο θεσμός του σχολείου αλλά και της Εκπαίδευσης γενικότερα, από κάθε άποψη, ιστορική, οικονομική, επιστημονική και πολιτισμική, αποτελεί ένα κοινωνικό δημιούργημα το οποίο αντανακλά τον τρόπο οργάνωσης, λειτουργίας και ανάπτυξης της ίδιας της κοινωνίας που το διαμόρφωσε, συνθέτουν ένα εκρηκτικό μείγμα. Με άλλα λόγια, μπορούμε να συνάγουμε ότι η οικονομική κρίση που βιώνει η Ελλάδα επηρεάζει τόσο την εύρυθμη λειτουργία της Εκπαίδευσης όσο και τον ψυχισμό των παιδιών και των εκπαιδευτικών.

Σημειώνεται ότι η κρίση της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι απόλυτα συνδεδεμένη με

⁶³ Μπαζιάκας Γ., « Δημοκρατικά προβλήματα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και ο οργανωτικός ρόλος των στελεχών Διοίκησης», εφ. Το Βήμα, 16/10/2012 διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=479641> (προσπελάστηκε στις 12 Ιανουαρίου 2015). Περισσότερα δεξ: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Πρακτικά συνεδρίου, Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας, 17-20/05/2007, διαθέσιμο στο <http://conf2007.edu.uoi.gr/Praktika/49-97.pdf>, (πρόσβαση την 15η Μαΐου 2015).

⁶⁴ Λαμπράκη-Παγανού Α. - Παγανός Γ., *Ο εκπαιδευτικός δημοτικισμός και ο Κ. Παλαμάς*, Πατάκης Αθήνα 1994, σελ 102.

την παγκόσμια κρίση στην Εκπαίδευση. Μάλιστα, σύμφωνα με τα πορίσματα της 11ης έκθεσης των Ηνωμένων Εθνών για το πρόγραμμα «Εκπαίδευση για Όλους», 57 εκατομμύρια παιδιά παγκοσμίως δεν πηγαίνουν σχολείο. Περίπου 774 εκατομμύρια ενήλικες είναι αναλφάβητοι. Τα αποτελέσματα διαψεύδουν τις ελπιδοφόρες και αισιόδοξες διακηρύξεις του 2000 στο Ντακάρ της Σενεγάλης. Τότε 164 χώρες είχαν αναλάβει την υποχρέωση να επιτύχουν έξι βασικούς στόχους. Μεταξύ αυτών ήταν να διασφαλίσουν στα παιδιά καλύτερη πρόσβαση στην προσχολική και βασική εκπαίδευση, να μειώσουν κατά το ήμισι τον αναλφαριθμητισμό και να εγγυηθούν ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση για άνδρες και γυναίκες.⁶⁵

Σύμφωνα με την ετήσια Έκθεση της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής της UNICEF, η συμμετοχή των παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση παραμένει σε χαμηλά ποσοστά. Πέρα από τους παράγοντες που συνδέονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, σε αυτό συμβάλλει η μη επιτυχημένη εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου, αλλά και οι ελλείψεις σε βασικές υποδομές. Συγκεκριμένα, από το 2006 είναι υποχρεωτική η εγγραφή στο νηπιαγωγείο παιδιών (νηπίων) ηλικίας πέντε ετών. Το πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι ότι, ακόμα και αν οι θέσεις στα νηπιαγωγεία επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών των νηπίων που πρέπει να εγγραφούν υποχρεωτικά, δεν συμβαίνει το ίδιο με τα νήπια δεύτερης ηλικίας (προνήπια). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παραμένουν σε παιδικούς σταθμούς είτε να αναγκάζονται να στρέφονται σε ιδιωτικά νηπιαγωγεία, κάτι το οποίο συνεπάγεται οικονομική επιβάρυνση για τον οικογενειακό προϋπολογισμό. Επίσης, η πρόωρη αποχώρηση από την εκπαίδευση και την κατάρτιση στην Ελλάδα μεταξύ των ετών 2008 και 2013 μειώθηκε κατά 4,6 ποσοστιαίες μονάδες, φτάνοντας το 2013 στο 10,2%.⁶⁶

Ειδικότερα, τα προβλήματα της οικονομικής κρίσης στην ελληνική Εκπαίδευση αφορούν κυρίως τα εξής:

- A) Λιγότερα έσοδα για τις λειτουργικές δαπάνες των σχολείων
- B) Μείωση του ρυθμού ανέγερσης σχολικών κτιρίων
- Γ) Συγχωνεύσεις τμημάτων – περισσότεροι μαθητές στα τμήματα
- Δ) Συγχωνεύσεις σχολικών μονάδων

⁶⁵ United Nations Declaration on Human Rights Education and Training (2011), διαθέσιμο στο [http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/UnitedNationsDeclarationonHumanRightsEducationandTraining\(2011\).aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/UnitedNationsDeclarationonHumanRightsEducationandTraining(2011).aspx), (πρόσβαση την 20η Μαΐου 2015).

⁶⁶ UNICEF, Έκθεση UNICEF «Η Κατάσταση των Παιδιών στην Ελλάδα 2014 - Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά», διαθέσιμο στο <http://www.unicef.gr/έκθεση-unicef-η-κατάσταση-των-παιδιών-στην-ελλάδα-2014-οι-επιπτώσεις-της-οικονομικής-κρίσης-στα-παιδιά/a2-390-9> (πρόσβαση την 6η Ιανουαρίου 2015). Για τις επιπτώσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δες Vienna Institute of Democracy, “The Impact of the Economic Crisis on Labour and Education in Europe”, *Working Papers, 2010*, διαθέσιμο στο http://www.oeaw.ac.at/vid/download/WP2010_06.pdf, (πρόσβαση την 6η Μαΐου 2015).

Ε) Μείωση των προσλήψεων νέων εκπαιδευτικών

Στ) Μεταβολή των εργασιακών σχέσεων των εκπαιδευτικών, περισσότεροι καθηγητές σε δύο ή τρία σχολεία, περισσότεροι με ελαστικές σχέσεις εργασίας (ωρομίσθιοι), αναγκαστικές αποσπάσεις σε άλλες περιφέρειες.

Ζ) Μείωση των μισθών.

Η) Καμία πρόσληψη κοινωνικών ψυχολόγων, με τους εκπαιδευτικούς να καλύπτουν τα κενά εκ των ενόντων και το σχολείο να υπολειτουργεί.⁶⁷

Ως προς τα συναισθήματα που βιώνουν τα παιδιά από την γενικότερη επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης, αυτή βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την ποιότητα της ζωής των παιδιών και την ψυχική τους υγεία. Το στρες αποτελεί τον μεγαλύτερο κίνδυνο και είναι συνδεδεμένο με μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς, ενώ επηρεάζει το ανοσοποιητικό σύστημα, αφήνοντας τα παιδιά εκτεθειμένα στην εκδήλωση χρόνιων νοσημάτων στην παρούσα και τη μετέπειτα ζωή τους. Στις μικρότερες ηλικίες, των 1-5 ετών, τα παιδιά δυσκολεύονται να προσαρμοστούν σε κάποια ενδεχόμενη αλλαγή ή απώλεια και εξαρτώνται από τους γονείς, την οικογένεια και τους εκπαιδευτικούς. Συχνά τα παιδιά που βιώνουν στρες σε αυτές τις ηλικίες υποχωρούν σε ένα προηγούμενο συμπεριφορικό στάδιο και ενδέχεται να προσκολληθούν σε κάποιο γονέα ή σε κάποιο μέρος που νιώθουν ασφάλεια. Στην ηλικία των 5-11 ετών τα παιδιά είναι εξίσου πιθανό να επιστρέψουν σε συμπεριφορές προηγούμενων σταδίων υπό την επήρεια του στρες. Παρατηρείται η απομάκρυνση από φίλους, η ανάγκη περισσότερης προσοχής από τους γονείς, επιθετικότητα, αδυναμία συγκέντρωσης ή ακόμα και σωματικές εκδηλώσεις. Τέλος στην εφηβεία το στρες εκδηλώνεται με ασαφή σωματικά προβλήματα, εγκατάλειψη σχολικών υποχρεώσεων, απόσυρση, παραβατική συμπεριφορά, ή ακόμη και πειραματισμό με ουσίες και αλκοόλ.⁶⁸

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει αναφορά στο ρόλο της οικογένειας και ιδιαίτερα στον τρόπο με τον οποίο οι ενήλικες μιλούν στα παιδιά για την οικονομική κρίση. Αυτό που συμβαίνει συνήθως είναι ότι σε μια οικογένεια το κάθε μέλος βιώνει και αναπαριστά την κρίση με τον δικό του τρόπο, από τη δική του σκοπιά και με τρόπο φορτισμένο από τις δικές του ψυχικές ιδιαιτερότητες, διανοητικές και συναισθηματικές. Για το λόγο αυτό τοποθετείται απέναντί της με τον δικό του τρόπο, που συναρτάται με το τι ζει και πώς το αναπαριστά,

⁶⁷ Κοτσιφάκης Θ., «Οι επιπτώσεις της κρίσης στη δημόσια εκπαίδευση», διαθέσιμο στο www.diorismos.gr/vima/1905/oi-epiptwseis-ths-krishs-sth-dhmosia-ekpaideush (πρόσβαση την 6η Ιανουαρίου 2015).

⁶⁸ «How to talk with kids about the economic crisis», διαθέσιμο στο <http://www.psychalive.org/how-to-talk-with-kids-about-the-economic-crisis/> (πρόσβαση την 15η Ιανουαρίου 2015).

αλλά και με το κατά πόσο μπορεί να πράξει, να κάνει κάτι που θέλει ή να αποφύγει κάτι που δεν θέλει. Η πεμπτουσία της διαφοροποίησης μεταξύ ενηλίκων και παιδιών πηγάζει από την ασυμμετρία της βιολογικής, θεσμικής, κοινωνικής και ψυχικής πραγματικότητας μέσα στην οικογένεια. Συγκεκριμένα, οι γονείς οφείλουν να καλύψουν όχι μόνο τον εαυτό τους, αλλά και τα παιδιά τους απέναντι στις επιπτώσεις της κρίσης, υλικές και ψυχολογικές.⁶⁹ Ενώ για τα παιδιά ανάλογη υποχρέωση δεν υφίσταται με τον ίδιο απόλυτο τρόπο, καθώς το παιδί, εκ των πραγμάτων, έχει δικαίωμα να μην αντιλαμβάνεται καθόλου ή με ακρίβεια κάποια πράγματα. Συνοπτικά, αυτή η ενδοοικογενειακή ασυμμετρία οδηγεί στα εξής συμπεράσματα:

- Πρώτον, ότι η εμπειρία της κρίσης βιώνεται με διαφορετικό τρόπο από τα παιδιά και τους ενήλικες.
- Δεύτερον, ότι οι μεγάλοι έχουν την υποχρέωση να καλύψουν τα παιδιά τους όσο περισσότερο μπορούν απέναντι στην κρίση.
- Τρίτον, ότι οι επιπτώσεις της κρίσης μπορεί να είναι μοιραίες για τη μελλοντική ψυχική συγκρότηση των παιδιών κυρίως στην περίπτωση που δεν πλαισιωθούν και δεν καλυφθούν επαρκώς από τους μεγάλους.⁷⁰

Όταν οι γονείς μιλούν για την οικονομική κρίση ο σκοπός της συνομιλίας είναι η διαπαιδαγώγηση του παιδιού στο ότι «παίζουμε με κανόνες και χωρίς μεγάλες αυταπάτες-όσο είναι ανθρωπίνως δυνατόν». Ο ρόλος των γονιών είναι να μεταδώσουν στο παιδί τους κανόνες ώστε να το βοηθήσουν να συγκροτηθεί ως ισόρροπο υποκείμενο, αναπτύσσοντας τις αρετές της εμπιστοσύνης, της ευστάθειας και του ρεαλισμού. Το ίδιο ισχύει και για τους δασκάλους, αλλά και τους παιδαγωγούς γενικότερα, οι οποίοι πρέπει να κινούνται με βάση το δίπτυχο (αμοιβαίος) σεβασμός και κανόνες, με ιδιαίτερη φροντίδα για την καλλιέργεια της κριτικής και επιστημονικής σκέψης.⁷¹

2.3. Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε σε μια κρίση

Η έννοια του όρου «κρίση» έχει ευρύ χαρακτήρα και επιδέχεται πληθώρας ερμηνειών. Δεν δύναται να περιγραφεί με μόνο μια λέξη λόγω της πολυπλοκότητας των νοηματοδοτήσεων που έχουν αποδοθεί από πολλούς μελετητές. Σύμφωνα με τον Πανηγυράκη, «μια κρίση εμπεριέχει μια απειλή σχετικά με τους πόρους και τους ανθρώπους, την απώλεια του ελέγχου και ορατές ή αόρατες συνέπειες στους ανθρώπους, τους πόρους και τους οργανισμούς».

⁶⁹ Σιδέρης, Ν., *Μιλώ για την κρίση με το παιδί*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2013, σελ 27-28.

⁷⁰ Σιδέρης, Ν., ό.π., σελ 28-32.

⁷¹ Σιδέρης, Ν., ό.π., σελ 115-117.

Συγκεκριμένα, η κρίση είναι μια εκτροπή από την κατάσταση της κανονικότητας και μπορεί να προσλάβει διαβαθμίσεις αντικανονικότητας από μια κατάσταση απλής διαταραχής μέχρι την κατάσταση μη ελεγχόμενων εκρηκτικών γεγονότων και την κατάσταση του χάους και του πανικού». ⁷² Ο Houston κάνοντας αναφορά στην έννοια της καταστροφής, φυσικής ή τεχνητής, η οποία αποτελεί μια τραυματική συλλογική εμπειρία με ορισμένο χρονικό πλαίσιο, προβάλλει την αναγκαιότητα κάλυψης από τα μέσα σε σχέση με το κοινό και τις ανάγκες πληροφόρησης. ⁷³

Όπως έχει ήδη ειπωθεί ανωτέρω, τα Μ.Μ.Ε λειτουργούν βάσει συγκεκριμένων κανόνων. Συχνά αναπαράγουν και διαχέουν την κυρίαρχη ιδεολογία η οποία εξυπηρετεί τη διαίωσιση του υπάρχοντος συστήματος, την απόκρυψη των αντιφάσεων του και την απόρριψη εναλλακτικού τρόπου κοινωνικής οργάνωσης. Το πλαίσιο αναφοράς που χρησιμοποιούν δεν προσφέρει τη δυνατότητα σύλληψης του θέματος στη βάση αιτίας - αποτελέσματος, με συνέπεια οι όποιες μεταβολές στην εικόνα της να ερμηνεύονται ως ουσιαστικές διαφοροποιήσεις μορφής και περιεχομένου. Για το λόγο αυτό, η λειτουργία των Μ.Μ.Ε σε περιόδους κρίσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική κυρίως λόγω της ανάγκης για πληροφόρηση και ενημέρωση ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου. Ο φόβος, η γενικότερη αναταραχή, καθώς και η ένταση που παράγει μια κρίση συνιστούν παράγοντες οι οποίοι αυξάνουν στο μέγιστο το ενδιαφέρον σχετικά με ένα ζήτημα και ακολούθως τη χρήση των Μ.Μ.Ε. Ωστόσο, η λειτουργία τους σε αυτή την περίπτωση δεν δύναται να θεωρηθεί ως μεσολαβητική και απομονωμένη από το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου τα Μ.Μ.Ε λειτουργούν. Αντίθετα, η παρέμβασή τους τροποποιεί το ίδιο το ερμηνευτικό πλαίσιο, εντός του οποίου αντιμετωπίζεται μια κρίση. ⁷⁴

Τα Μ.Μ.Ε. τείνουν να οδηγούνται σε υιοθέτηση ρόλων οι οποίοι μπορούν να ταξινομηθούν ως α) πρωταγωνιστικός, β) εμπορευματικός γ) συνεργατικός - επικουρικός. Ειδικότερα: Ο πρωταγωνιστικός ρόλος των Μ.Μ.Ε αφορά στις περιπτώσεις εκείνες που υπάρχει αδυναμία χειρισμού της κατάστασης και ξεκάθαρης πολιτικής κατεύθυνσης από την υπεύθυνη πολιτική ηγεσία. Όταν οι πολιτικές ελίτ δεν μπορούν να συντονίσουν την κατάσταση, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες, αυτό που παρατηρείται είναι η μεγέθυνση των πιέσεων μέσω του δραματοποιημένου λόγου των Μ.Μ.Ε, ο οποίος τείνει να αυξάνεται αντιστρόφως ανάλογα με την «σιωπή-αδυναμία» της πολιτικής ηγεσίας. Οι συνέπειες αυτής της παρέμβασης αναφέρονται στην μεγέθυνση του θεάματος έναντι της ενημέρωσης. Το

⁷² Πανηγυράκης Γ., Βεντούρα-Νεοκοσμίδη Ζ, *Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων*, Αθήνα: Μπένου, 2001.

⁷³ Houston J. Brian, Pfefferbaum, Rosenholt Cathy Ellen, *Disaster News Framing and Frame Changing in Co Betty verage of Major U.S. Natural Disasters, 2000–2010*, London: Sage Publications, 2012, σελ 607.

⁷⁴ Thompson J., ό,π, σελ 98.

γεγονός αυτό έχει ως άμεση συνέπεια να μεγαλώνει η ανασφάλεια της κοινής γνώμης.⁷⁵

Στην δεύτερη περίπτωση, σύμφωνα με την ανάλυση του Boorstin, ο εμπορευματικός χαρακτήρας των μέσων και κυρίως της ενημέρωσης και η επιδίωξη υψηλής αναγνωσιμότητας, ακροαματικότητας και θεαματικότητας, δημιούργησε την ανάγκη επινόησης ειδήσεων. Αυτή η ανάγκη ικανοποιήθηκε με την δημιουργία των “ψευδογεγονότων”, τα οποία αφορούν σε γεγονότα που απασχολούν τη δημόσια σφαίρα και τα οποία δημιουργούνται τόσο από τους επαγγελματίες της επικοινωνίας, (δημοσιογράφοι, σύμβουλοι δημοσίων σχέσεων, διαφημιστές κλπ.) όσο και από τους ίδιους τους πολιτικούς.⁷⁶

Στην τρίτη περίπτωση, ο συνεργατικός-επικουρικός ρόλος συνίσταται στη δυνατότητα των Μέσων να προσεγγίζουν ένα ευρύ κοινό αλλά και παράλληλα να συμμετέχουν στην διαδικασία διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Αυτό τα καθιστά φορείς ιδιαίτερης ισχύος και κρίσιμους παράγοντες για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στα δημόσια πράγματα και ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, τα Μ.Μ.Ε υιοθετούν μια «συνεργατική» και «μετριοπαθή» στάση προς τους φορείς διαχείρισης μιας κρίσης, αποφεύγοντας τις εντάσεις.⁷⁷

Συνοψίζοντας, θα πρέπει να ειπωθεί ότι ο ρόλος των Μ.Μ.Ε είναι ιδιαίτερα σημαντικός ως προς τις διαστάσεις μιας κρίσης, δεδομένου ότι το βασικό ζητούμενο είναι η προσμονή του συνόλου της κοινωνίας για αξιόπιστη, ακριβή και αντικειμενική ενημέρωση. Είναι απολύτως αναγκαίο τα Μ.Μ.Ε να λειτουργούν ως φορείς υπεύθυνης ενημέρωσης, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην αντιμετώπιση μιας κρίσης.

2.4.Οι απεικονίσεις της Εκπαίδευσης στον Τύπο

Είναι γεγονός ότι δεν μπορεί κανείς πλέον να σκεφτεί τη σύγχρονη πραγματικότητα χωρίς τα Μέσα Επικοινωνίας και τα δίκτυα πληροφοριών και αυτό υποδηλώνει την βαρύνουσα σημασία τους στην κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας, όπως προαναφέρθηκε.

Οι τομείς της Εκπαίδευσης και οι κοινωνικοί θεσμοί κατά τις διαδικασίες της αναπαράστασης της Εκπαίδευσης στα μέσα επικοινωνίας συναντώνται σε κοινές συνιστώσες. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Πλειό, οι συνιστώστες αυτές είναι οι εξής: «α) η αλλαγή της εκπαιδευτικής πράξης και της εκπαιδευτικής γνώσης υπό την επιρροή των μέσων και ιδιαίτερα της εικόνας, που προβληματίζει αλλά και ανησυχεί εκπαιδευτικούς και γονείς, β) η

⁷⁵ Noelle-Neumann, *The Spiral of silence: A Theory of Public Opinion*, Journal of Communication 24, 1974, σελ 43-51.

⁷⁶ Μπένετ Λ., *Ειδήσεις. Η Πολιτική των Ψευδαισθήσεων*, Δρομέας:Αθήνα, 1999, σελ.155.

⁷⁷ Noelle-Neumann, ό.π., σελ 43-51.

προσπάθεια του σχολείου να προετοιμάσει τα παιδιά για μια κοινωνία στην οποία τα μέσα κυριαρχούν από την καθημερινή τους ψυχαγωγία και τη μόρφωση μέχρι την πολιτική τους συμπεριφορά, που επίσης αφορά γονείς και εκπαιδευτικούς αλλά και πολλούς άλλους, γ) η παραγωγή εκπαιδευτικού περιεχομένου στα Μ.Μ.Ε, με κύριο μέτωπο τη σχολική και την εκπαιδευτική τηλεόραση, που μπορεί να συμπληρώνει ή να ανταγωνίζεται τα μορφωτικά αγαθά του σχολείου και τέλος, το πιο σημαντικό, δ) η διαμόρφωση της οικονομίας, του πολιτισμού, της πολιτικής και των κοινωνικών θεσμών υπό την επιρροή των Μ.Μ.Ε, κάτι που αλλάζει τις καθιερωμένες επί μακρόν λειτουργίες της τυπικής εκπαίδευσης προς την οικονομία, τον πολιτισμό, την κοινωνία αλλά και την πολιτική».⁷⁸

Σε συνθήκες επικοινωνιακής έκρηξης και απορρύθμισης του πεδίου σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, οι οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές λειτουργίες των μέσων αυξάνονται και μεταβάλλουν ουσιαστικά την πολυπλοκότητα της σημερινής κοινωνίας. Αυτό που εν ολίγοις συμβαίνει είναι ότι αλλάζουν οι παραδοσιακοί τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται το χρόνο, τον εαυτό τους, την ιστορία, τη δημοσιότητα, την εξουσία, τη γνώση. Η αλλαγή αυτή έχει περιγραφεί ως «μεσοποίηση της κοινωνικής εμπειρίας». Πλέον βρίσκεται σε εξέλιξη ένας διαρκής εξεικονισμός του περιεχομένου της εκπαίδευσης, ο οποίος προωθείται όχι μόνο από μαθησιακούς παράγοντες αλλά και από την ανάγκη προσαρμογής στην αγορά εργασίας και τους όρους αναπαραγωγής του ύστερου καταναλωτικού καπιταλισμού. Αυτό συμβαίνει γιατί τα Μέσα επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, καθώς και τη γνώση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού για τον εξωτερικό κόσμο αλλά και για τη ζωή του. Την ίδια στιγμή, αναπόσπαστο τμήμα της μεσοποίησης της εκπαίδευσης είναι η από τα Μ.Μ.Ε. πλαισίωση και παρουσίαση εκπαιδευτικών ζητημάτων τα οποία τις περισσότερες φορές δεν αντιστοιχούν σε «δείκτες αντικειμενικής πραγματικότητας».⁷⁹

Ειδικότερα, ο λόγος του έντυπου Τύπου -και κυρίως των εφημερίδων- δεν είναι απλώς μια αναπαράσταση της πραγματικότητας καθώς ως μέσο επικοινωνίας, ο γραπτός Τύπος, διαθέτει αυτόνομο λόγο με τον οποίο μεταφέρει την πραγματικότητα, είτε με σωστό είτε με στρεβλό τρόπο, και μεσολαβεί, ώστε να αναπαρασταθεί από το αναγνωστικό κοινό. Συνεπώς, ο λόγος δεν αφορά σε «αντικατοπτρισμό της πραγματικότητας, αλλά αντίθετα ο ίδιος είναι πραγματικότητα, υπό την έννοια ότι αποτελεί για τους ανθρώπους στρατηγική δυνατότητα

⁷⁸ Πλειός Γ. «Η εκπαίδευση στα ΜΜΕ και η κατασκευή της «εικόνας» της εκπαίδευσης στις τηλεοπτικές ειδήσεις», Ζητήματα Επικοινωνίας, τχ., 6, 2007, σελ. 124 – 144.

⁷⁹ Δεμερτζής Ν., «ΜΜΕ και Εκπαίδευση στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Ημερίδα με θέμα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Εκπαίδευση, 04/11/2011, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, διαθέσιμο στο <http://www.pi.ac.cy/imeridaMME2011/files/mme/omilies.pdf> (πρόσβαση την 12 Ιανουαρίου 2015).

διαμόρφωσης της πραγματικότητας».⁸⁰

Η σημασία της αναπαράστασης της Εκπαίδευσης στα μέσα και ειδικότερα στον Τύπο είναι σημαντική για όλους, κυρίως γιατί αποτελεί την αφετηρία από την οποία σε μεγάλο βαθμό οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές συγκροτούν άποψη για την κατάσταση της Εκπαίδευσης για μια χώρα συνολικά, εκτός του σχολικού πλαισίου. Υπό την έννοια αυτή διαμορφώνεται και ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται τη θέση και το ρόλο τους και στη σχολική τους κοινότητα. Την ίδια στιγμή, όπως επισημαίνει και ο Πλειός, «η πηγή από την οποία σχηματίζει άποψη για την εκπαίδευση και τα προβλήματά της, άρα και για τις λύσεις, είναι η κοινή γνώμη». Το τελευταίο είναι ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για όσους χαράσσουν την εκπαιδευτική πολιτική, καθώς αποτελεί ένα πλαίσιο που ευνοεί ή αντιστέκεται στην πολιτική που ασκούν ή στις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις που προωθούν».⁸¹

Σε αυτό το σημείο, και μετά την ανάλυση του περιβάλλοντος παραγωγής ειδήσεων και την ανάπτυξη των πτυχών της οικονομικής κρίσης, θα περάσουμε στην ανάλυση της μεθόδου και των ερευνητικών διαδικασιών.

⁸⁰ Τσιάκαλος Γ., Κογκίδου Δ., Μαρβάκης Α., Τρέσσου Ε, «Ρατσιστικός Λόγος. Βιβλιογραφικός Οδηγός.», Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1997.

⁸¹ Πλειός Γ. «Η εκπαίδευση στα ΜΜΕ και η κατασκευή της «εικόνας» της εκπαίδευσης στις τηλεοπτικές ειδήσεις», Ζητήματα Επικοινωνίας, τχ., 6, 2007, σελ. 124 – 144.

B ΜΕΡΟΣ

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

Περίληψη

Μετά την ανάπτυξη του θεωρητικού πλαισίου ακολουθεί το στάδιο του σχεδιασμού της έρευνας, στο οποίο θα διατυπωθεί το κύριο ερευνητικό ερώτημα και οι υποθέσεις εργασίας. Ο στόχος της έρευνας της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τη θεωρία που αναπτύχθηκε, μέσα από τη μελέτη συγκεκριμένου υλικού. Συγκεκριμένα, τότε το σχολείο γίνεται είδηση και με ποιον τρόπο αποτυπώνεται υπό το πρίσμα των ερμηνευτικών πλαισίων που χρησιμοποιούν οι δημοσιογράφοι.

Θα γίνει εστίαση στο περιεχόμενο του δείγματος από το γραπτό Τύπο για το χρονικό διάστημα του τελευταίου τριμήνου του έτους 2013 και του πρώτου τριμήνου του έτους 2014. Το δείγμα αφορά δημοσιεύματα από τις ηλεκτρονικές εκδόσεις των εφημερίδων Έθνος, Καθημερινή και Βήμα. Θα εστιαστεί ο τρόπος με τον οποίο τα ερμηνευτικά πλαίσια συμβάλλουν στη διαμόρφωση των μηνυμάτων που περνούν μέσα από τα κείμενα του Τύπου. Η κατάλληλη προσέγγιση για το εγχείρημα αυτό είναι η ποιοτική, μέσα από τη διαδικασία της εμπειρικά θεμελιωμένης τυπολογίας. Ως προς τη μέθοδο που θα χρησιμοποιηθεί, επιλέγεται η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου μέσω της πλαισίωσης και της θεματικής ανάλυσης και παρουσιάζονται αναλυτικά οι διαδικασίες τους. Η μεθοδολογία βασίστηκε στην υιοθέτηση της κλασικής θεματικής ανάλυσης με στόχο τη σημασιολογική ανάλυση περιεχομένου των άρθρων των εφημερίδων στο διαδίκτυο, αφού δεν υπήρχε η δυνατότητα να μελετηθούν οι εφημερίδες στη φυσική τους μορφή. Σύμφωνα δε με τον Van Dijk αναφορικά με τα θέματα, “είναι περισσότερο σκόπιμα (εκ προθέσεως) να ελέγχονται συνειδητά από τον ομιλητή (...), αναπαριστούν το νόημα και την πληροφορία που οι περισσότεροι αναγνώστες θα απομνημονεύσουν καλύτερα από ένα λόγο στο σύνολο του”.⁸²

Για το λόγο αυτό, ως προς τη χρησιμοποιούμενη βιβλιογραφία θα αναλυθεί κυρίως η ποιοτική προσέγγιση, σύμφωνα με τον Krippendorff και τον Τζουρβάκα, οι οποίοι επικεντρώνονται στην κατηγοριοποίηση λέξεων ενός κειμένου σε επιμέρους κατηγορίες, βασισμένες σε σαφείς κανόνες κωδικοποίησης και ανάλυσης τόσο των φανερών όσο και των υπόδηλων μηνυμάτων. Ως προς τη θεωρία πλαισίων (frames) θα βασιστούμε στην ανάλυση του Entman σχετικά με την πλαισίωση, η οποία αφορά την αντίληψη που έχουμε για την

⁸² Λέανδρος Ν., Παπαδοπούλου Δ., Ψύλλα Μ., «Η κρίση στον Τύπο: Μια θεματική γλωσσική ανάλυση», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 134-135, 237-255 Α΄ - Β΄ 2011, σελ 247.

πραγματικότητα έτσι όπως την αντιλαμβανόμαστε, με τρόπο ώστε να γίνει πιο εμφανής μέσα σε ένα κείμενο επικοινωνίας.

Η ανασκόπηση της σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας, όπως παρουσιάστηκε στο θεωρητικό κομμάτι της έρευνας, καθώς και ο καταγισμός ειδήσεων σχετικά με τις οικονομικές εξελίξεις της χώρας που σχετίζονται με την ανάγκη αναγνώρισης των προβλημάτων που δημιουργεί η οικονομική κρίση στην Εκπαίδευση, ανέδειξαν τη σπουδαιότητα του θέματος και αποτέλεσαν την αφετηρία για να ασχοληθούμε με το υπό συζήτηση αντικείμενο έρευνας. Η απόφαση αυτή ενισχύθηκε κατά τη διάρκεια παρακολούθησης των μαθημάτων του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών. Η παρούσα εργασία έρχεται να συμπληρώσει, όσο είναι δυνατόν, μια σειρά επιστημονικών κειμένων, όπως είναι η έρευνα της ETUCE (EDUCATION INTERNATIONAL) με θέμα «Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον τομέα της εκπαίδευσης από το 2008 μέχρι σήμερα»⁸³ και η «Πανελλήνια έρευνα για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των εφήβων μαθητών- HBSC/WHO»⁸⁴ αλλά και οι μελέτες σχετικά με την προσέγγιση των Μέσων με σημαντικότερη ίσως την ημερίδα «Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Εκπαίδευση» από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου.⁸⁵ Σε γενικές γραμμές το συγκεκριμένο θέμα βρίσκεται υπό εξέλιξη και για το λόγο αυτό θεωρούμε λογικό να μην υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία, ιδιαίτερα ως προς την τρέχουσα οικονομική συγκυρία. Η πρωτοτυπία της παρούσας έρευνας έγκειται στο ότι μελετά σε μια ορισμένη περίοδο την απεικόνιση της Εκπαίδευσης στον Τύπο, πέρα από τις ξεχωριστές έρευνες που εστιάζουν είτε στην οικονομική κρίση είτε στην Εκπαίδευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3.1. Η ποιοτική προσέγγιση

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα των ποιοτικών προσεγγίσεων είναι ότι παρέχουν τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ποικίλες διαστάσεις των κοινωνικών φαινομένων. Με τη μέθοδο αυτή ο ερευνητής μπορεί να εξερευνήσει «τις πολλαπλές ερμηνείες και τα νοήματα που διακινούνται στις σκέψεις και τις πράξεις των υποκειμένων εντός πλαισίου και σε όλη τους την

⁸³ ETUCE. Ολόκληρη η έρευνα εδώ: <http://www.tovima.gr/files/1/2012/06/05/etuce050612.pdf> (πρόσβαση την 5η Μαΐου 2015).

⁸⁴ Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής, <http://www.epipsi.gr/>

⁸⁵ Ημερίδα με θέμα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Εκπαίδευση, 04/11/2011, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, διαθέσιμο στο <http://www.pi.ac.cy/imeridaMME2011/files/mme/omilies.pdf> (πρόσβαση την 12 Ιανουαρίου 2015).

πολυπλοκότητα».⁸⁶ Τα δεδομένα που αναδεικνύονται, απεικονίζουν τη σκοπιά του υποκειμένου, αποκλίσκει από τις δεδομένες κοινωνικές συμβάσεις και τους ρόλους, εναλλακτικούς τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς κλπ. Πιστοποιούν δηλαδή με παραστατικό τρόπο τη συνύπαρξη των αντιφατικών, αλλά συνάμα αλληλένδετων, συστατικών της κοινωνικής πραγματικότητας.⁸⁷ Συνεπώς, η ποιοτική ανάλυση δεν είναι απλώς μια απαραίτητη προκαταρκτική φάση πριν από την κατασκευή ενός σχήματος κατηγοριών σε μια ποσοτική ανάλυση περιεχομένου, αλλά μια αυτόνομη προσέγγιση σχετικά με τον τρόπο που μπορούμε να αναλύσουμε συστηματικά τη σημασία κειμένων.⁸⁸

Η κριτική ενάντια στην ποιοτική λογική αφορά κυρίως την απαίτηση για αντικειμενικά και αξιόπιστα αποτελέσματα. Η απάντηση έγκειται στη θεωρητική αρχή της ποιοτικής προσέγγισης ότι η κοινωνική δράση δεν μπορεί εύκολα να εξεταστεί ποσοτικά. «Οι συμβολισμοί του λόγου και οι αναπαραστάσεις των πράξεων είναι το κλειδί για τις ποιοτικές αναλύσεις» καθώς η μελέτη των κοινωνικών φαινομένων λαμβάνει χώρα με εννοιολογικό τρόπο.⁸⁹ Συνεπώς, τονίζεται και η σημασία του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου για την ερμηνεία που αποδίδεται σε φαινόμενα και συμπεριφορές.⁹⁰ Επίσης, στην κοινωνική έρευνα οι ποιοτικές προσεγγίσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτοτελώς ή συμπληρωματικά προς τις ποσοτικές, κατά τις διάφορες φάσεις της ερευνητικής διαδικασίας. Για το λόγο αυτό καθίσταται περιττή η «διαμάχη» ανάμεσα σε ποιοτικές και ποσοτικές προσεγγίσεις.⁹¹

Τα στοιχεία που συγκεντρώνονται για τα γεγονότα, τις στάσεις και τις απόψεις, φέρνουν στην επιφάνεια τις διεργασίες σχηματισμού τους, τις μεταξύ τους αλληλεξαρτήσεις, πτυχές και πλέγματα πρακτικών και σχέσεων που δεν είναι δυνατόν να εντοπιστούν ή να κατανοηθούν διαφορετικά παρά μόνον μέσω της ποιοτικής μεθόδου. Εξίσου σημαντικά χαρακτηριστικά των ποιοτικών προσεγγίσεων είναι η πλαστικότητα και η ευκαμψία της συλλογής του υλικού.⁹² Οι ερευνητές βασίζονται στην τεκμηρίωσή τους όχι σε μαθηματικές

⁸⁶ Ναυρίδης Κ., «Υποκείμενα και αντικείμενα της εμπειρικής έρευνας», *Ψυχολογικά Θέματα*, 1 (1), 1988, στο Ντάβου Μ., Σημειώσεις από το μάθημα «Μέθοδοι Έρευνας και Ανάλυσης στην Επικοινωνία» του Π.Μ.Σ. Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007, σελ. 84.

⁸⁷ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Μελετών, «Ποιοτικές Προσεγγίσεις», διαθέσιμο στο: <http://www.ekke.gr/estia/Grenved/seminar2.htm> (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015).

⁸⁸ Κόλλιας Α., *Ανάλυση περιεχομένου: Εξέλιξη, τεχνικές και εφαρμογές της μεθόδου στη μελέτη της επικοινωνίας*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2013, σελ. 478.

⁸⁹ Τσουρβάκας Γ., *Ποιοτική Έρευνα, Οι εφαρμογές της στη μελέτη των μέσων μαζικής επικοινωνίας*. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών, 1997, σελ. 62-63.

⁹⁰ Κυριαζή Ν., *Η κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2002, σελ. 52.

⁹¹ Krippendorff, K., *Content Analysis: An introduction to its Methodology*. Second Edition, London: Sage Publications, 2004, σελ. 16.

⁹² Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Μελετών, «Ποιοτικές Προσεγγίσεις», διαθέσιμο στο: <http://www.ekke.gr/estia/Grenved/seminar2.htm> (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015).

αναλύσεις, αλλά στον πραγματικό λόγο των υποκειμένων, τις κινήσεις και τις κοινωνικές δραστηριότητες.⁹³

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

4.1. Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου

Η ανάλυση περιεχομένου αναπτύχθηκε αρχικά ως μέθοδος περιγραφής των μηνυμάτων που διακινούνται από τα ΜΜΕ. Στην πορεία εξελίχθηκε ως μια προσέγγιση για τη μελέτη μιας μεγάλης ποικιλίας επικοινωνιακών και συμβολικών Μέσων (διαφήμιση, κινηματογράφος, πολιτικοί λόγοι). Πολλές από τις τεχνικές ανάλυσης δεδομένων δανείζονται στοιχεία ποσοτικών μεθόδων, όπως είναι η δειγματοληψία και η κωδικοποίηση δεδομένων.⁹⁴ Χρησιμοποιείται στην εξέταση ορισμένων δομικών στοιχείων ενός κειμένου, προφορικού ή γραπτού, που δεν είναι αναγνώσιμα με πρώτη ματιά.⁹⁵

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου μελετά τους τρόπους με τους οποίους ο λόγος των ανθρώπων δομείται σε παραγόμενα κείμενα μηνυμάτων, εξετάζει το λόγο ως κείμενο και οι αναλυτές βλέπουν τις κοινωνικές αναπαραστάσεις μέσα από τα κείμενα. Στην ουσία δεν πρόκειται για μια μέθοδο, αλλά για ένα σύνολο μεθόδων, μέσα από τις οποίες δεν γίνεται μια κοινωνική ανάγνωση του πολιτισμού και της δράσης των ατόμων, καθώς αποτελεί μια συστηματική περιγραφή και εξήγηση των κειμένων. Ερμηνεύει μια σχέση ενός μικρο-επιπέδου, δηλαδή της επικοινωνιακής δράσης της ομιλίας, και μακρο-επιπέδου, το οποίο αφορά την επικοινωνιακή δράση των ομάδων και θεσμών.⁹⁶ Διαφέρει από την ποσοτική ανάλυση περιεχομένου, καθώς δίνει έμφαση, όχι στην αριθμητική διάσταση των κατηγοριών, όσο στη σύγκριση και ανακάλυψη των αξιών, ιδεών και πρακτικών. Ο Krippendorff ορίζει την ανάλυση περιεχομένου ως τη συστηματική και αξιόπιστη τεχνική, με την οποία γίνεται η κατηγοριοποίηση λέξεων ενός κειμένου σε επιμέρους κατηγορίες, βασισμένες σε σαφείς κανόνες κωδικοποίησης και ανάλυσης των φανερών αλλά και των υπόδηλων μηνυμάτων.⁹⁷

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου εφαρμόζεται σε δευτερογενή κείμενα και «οδηγεί σε έγκυρα συμπεράσματα που αφορούν τον αποστολέα του μηνύματος, το ίδιο το μήνυμα ή

⁹³ Ντάβου Μ., Σημειώσεις από το μάθημα «Μέθοδοι Έρευνας και Ανάλυσης στην Επικοινωνία» του Π.Μ.Σ. Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007, σελ. 84.

⁹⁴ Ντάβου Μ., ό π. π., σελ. 86.

⁹⁵ Ασλανίδου Σ., *Ο μύθος του παθητικού τηλεθεατή*. Αθήνα: Δρομέας, 2000, σελ. 184-90.

⁹⁶ Τσουρβάκας Γ., ό π., σελ. 141-145.

⁹⁷ Krippendorff, K., ό π., σελ. 18.

το κοινό του μηνύματος».⁹⁸ Ο ερευνητής επικεντρώνεται στα βασικά θέματα που καλύπτονται στο κείμενο, στη συγκριτική σημασία των θεμάτων και στα στοιχεία αυτά που του επιτρέπουν να περιγράψει το μήνυμα σε σχέση με τις κατηγορίες που τον ενδιαφέρουν. Συνεπώς, το περιεχόμενο δεν είναι το μήνυμα αλλά η χρήση των μηνυμάτων από τη γλώσσα σε συγκεκριμένο σκοπό, ο οποίος είναι συνήθως ιδεολογικός. Έτσι, το κείμενο εξετάζεται στο σύνολό του και όχι επιλεκτικά μέσω συμβόλων (αριθμοί, λέξεις, φράσεις) που αντιπροσωπεύουν τις κατηγορίες στις οποίες εστιάζει ο ερευνητής. Στόχος της ανάλυσης είναι ουσιαστικά η κωδικοποίηση του περιεχομένου στη βάση των θεωρητικών υποθέσεων.⁹⁹ Ο αναλυτής έχοντας ως βάση αναφοράς τα συγκεκριμένα δεδομένα, δηλαδή τα έκδηλα χαρακτηριστικά, αναζητά τη σημασία και τις έννοιες που ενυπάρχουν μέσα και πίσω από αυτά. Οι κυριότερες μέθοδοι προσέγγισης της σημασιολογίας του περιεχομένου αναφέρονται είτε στη διευρέυση των θεματικών ενοτήτων που εμπεριέχονται σε ένα μήνυμα (κλασσική θεματική ανάλυση περιεχομένου) ή στην αναζήτηση των γλωσσικών ενοτήτων ενός κειμένου, είτε επικεντρώνονται στο επίπεδο της λέξης (λεξικομετρία και δομική λεξικολογία) ή στο επίπεδο των γλωσσικών ενοτήτων των φράσεων και των προτάσεων (συντακτική ανάλυση) ή ακόμα και στο διαφραστικό επίπεδο συνδέοντας το λόγο με τις συνθήκες γένεσής του, εξετάζοντας κυρίως την ιδεολογική σκοπιμότητά του (ανάλυση λόγου).¹⁰⁰

4.1.1. Η θεματική ανάλυση

Στη θεματική ανάλυση ως ενότητα λαμβάνεται η σημασία της ομάδος λέξεων και βασίζεται στην ιδέα ότι «ο λόγος είναι μια συμπεριφορά δηλωτική και αποκαλυπτική των κέντρων ενδιαφέροντος, γνώμων, πεποιθήσεων, φόβων και γενικά των συγκινησιακών καταστάσεων του ατόμου ή μιας ομάδος». Η ανάλυση εστιάζεται σε έννοιες, νοήματα ή θέματα που ανακαλούνται αναφορικά με το αντικείμενο μελέτης, συγκεντρώνονται πληροφορίες για το αντικείμενο και το πώς αυτό γίνεται αντιληπτό από άτομα ή ομάδες (γνώμες, πεποιθήσεις, ερμηνείες που διατυπώνονται). Με αυτόν τον τρόπο γνωστοποιούνται στον ερευνητή τόσο τα αντικείμενα όσο και τα υποκείμενα που οδηγήθηκαν για να εκφραστούν με έναν συγκεκριμένο τρόπο για το αντικείμενο. Η φράση (ως τμήμα με αυτοτελές εννοιολογικό περιεχόμενο) ή το θέμα (ως τμήμα του λόγου που αντιστοιχεί σε μια

⁹⁸ Weber R. P., Basic Content Analysis, Newbury Park: Sage Publications, 1985, στο Κόλλιας Α., Σημειώσεις από το μάθημα «Ανάλυση Περιεχομένου με τη χρήση νέων τεχνολογιών», Πανεπιστημιακές σημειώσεις από το τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2006, σελ. 4.

⁹⁹ Τσουρβάκας Γ., ό.π., σελ. 153-154.

¹⁰⁰ Ψύλλα Μ., *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2010, σελ 35.

ιδέα), χρησιμοποιούνται με σκοπό την επιλογή και την ορθολογική οργάνωση κατηγοριών, οι οποίες συμπυκνώνουν (συνοπτική μορφή) το ουσιώδες περιεχόμενο ενός κειμένου, μιας επικοινωνίας. Το περιεχόμενο (υλικό της επικοινωνίας) διακρίνεται σε ενότητες ανάλυσης, επιτρέποντας την ποσοτικοποίηση των αποτελεσμάτων και την περαιτέρω σύγκριση, με προϋπόθεση τον ισότιμο υπολογισμό των μονάδων της κατηγοριοποίησης. Κάθε ενότητα ανάλυσης επιτρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνον μία φορά τα αναζητούμενα πληροφοριακά στοιχεία. Η θεματική ή σημασιολογική ανάλυση επιτρέπει «την λειτουργικοποίηση των ανεξαρτήτων μεταβλητών, την εξουδετέρωση των επιδράσεων ορισμένων παρασιτικών μεταβλητών και την ποσοτικοποίηση των αποτελεσμάτων».¹⁰¹

4.2. Οι διαδικασίες της ανάλυσης περιεχομένου

Σε μια ανάλυση περιεχομένου, από τη στιγμή όπου ο ερευνητής καθόρισε επακριβώς τι ψάχνει, περιλαμβάνονται τα εξής στάδια:

Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει μια αρχική θεωρητική επεξεργασία και μια αποσαφήνιση του ερευνητικού αντικειμένου και των ερευνητικών ερωτημάτων. Συνήθως το στάδιο αυτό διατρέχει ολόκληρη την ερευνητική διαδικασία, αφού ανασχηματίζεται και μετασχηματίζεται, καθώς συλλέγονται τα δεδομένα και προχωρά η ταξινόμηση, η καταγραφή και η ανάλυσή τους.¹⁰² Το δεύτερο στάδιο περιλαμβάνει τον ακριβή καθορισμό των πηγών του ποιοτικού υλικού, π.χ. τις τρεις ημερήσιες εφημερίδες με την μεγαλύτερη κυκλοφορία σε ένα δεδομένο χρονικό διάστημα. Ουσιαστικά αφορά τη σύσταση του σώματος ανάλυσης (corpus), το οποίο πρέπει να είναι όσο το δυνατόν, ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα που να ανταποκρίνεται στους στόχους και τις υποθέσεις εργασίας.¹⁰³ Το τρίτο στάδιο, σύμφωνα με την Κυριαζή, όπως αυτό επισημαίνεται από τον Ιωσηφίδη, αφορά τον προσδιορισμό της μονάδας καταγραφής και ανάλυσης, δηλαδή των τμημάτων των κειμένων, ή ολόκληρων των κειμένων που παρουσιάζουν ερευνητικό ενδιαφέρον. Το τέταρτο στάδιο αφορά στη συστηματοποίηση των εννοιολογικών κατηγοριών στις οποίες κατατάσσονται τα ποιοτικά δεδομένα και στις οποίες βασίζεται ουσιαστικά η ανάλυση περιεχομένου.¹⁰⁴ Στο στάδιο αυτό

¹⁰¹ Βάμβουκας, Μ., *Εισαγωγή στη ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*, Αθήνα: Γρηγόρης, 2002, σελ 263-281, διαθέσιμο στο Τζανή Μ., Σημειώσεις από το μάθημα «ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ», Παιδαγωγικό τμήμα δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2005.

¹⁰² Ιωσηφίδης, Θ., «Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας», Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου, Μυτιλήνη, 2003, σελ. 102.

¹⁰³ Ψύλλα Μ., ό π., σελ 41.

¹⁰⁴ Ιωσηφίδης, Θ., ό π., σελ 102.

ο αναλυτής μέσα από τις διαδικασίες αφαίρεσης, επαγωγής και σύγκρισης, συνοψίζει και ταξινομεί το υλικό, επιδιώκοντας να διευκολύνει την ανάλυση του υλικού με μεθοδευμένο τρόπο.¹⁰⁵ Το πέμπτο στάδιο, άμεσα αλληλένδετο και πολλές φορές ταυτόχρονο με το προηγούμενο, είναι αυτό της κωδικοποίησης του υλικού εντός κάθε κατηγορίας και μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών. Η ανάλυση περιεχομένου είναι μια μέθοδος έρευνας και ανάλυσης της κοινωνικής επικοινωνίας, αλλά κυρίως των κοινωνικών της προεκτάσεων και συνεπειών της.¹⁰⁶

Στα πλαίσια μιας μη ποσοτικής ανάλυσης, όπως είναι και η παρούσα, ο ερευνητής αναλύει και σχολιάζει τα αποσπάσματα από τα κείμενα που κωδικοποίησε στη βάση του συστήματος κατηγοριών, προσπαθώντας να εξάγει ορισμένα συμπεράσματα. Στο τελικό στάδιο της διαδικασίας αυτής, ο ερευνητής επιχειρεί μια ερμηνεία των συμπερασμάτων της έρευνας, επανεξετάζει το θεωρητικό πλαίσιο που έθεσε και τις βασικές παραδοχές και υποθέσεις που έκανε, και προσπαθεί να διατυπώσει νέα ερωτήματα και υποθέσεις που προκύπτουν από τα δεδομένα που συνέλεξε και τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε. Ορισμένες από τις παραπάνω ενέργειες ή βήματα στην εφαρμογή μιας ανάλυσης περιεχομένου δεν είναι απαραίτητο να ακολουθούνται με την παραπάνω σειρά. Στην ουσία η πορεία της ανάλυσης μπορεί να έχει μια ελικοειδή μορφή όπου ο ερευνητής επεξεργάζεται το υλικό του και σταδιακά διαμορφώνει και εξειδικεύει το ευρύτερο ερευνητικό σχέδιο, διατυπώνει συγκεκριμένα ερωτήματα ή υποθέσεις, αναπτύσσει τις κατηγορίες του και εφαρμόζει πιλοτικές στατιστικές ή άλλες αναλύσεις.¹⁰⁷

4.3. Ο ορισμός των πλαισίων (framing)

Η παρούσα έρευνα στοχεύει σε μια συγκεκριμένη προσέγγιση της εικόνας του σχολείου, αναζητώντας τις αναπαραστασιακές προσδέσεις στον τρόπο που ο έντυπος τύπος, μέσα από την προνομιακή του θέση στο συσχετισμό των κοινωνικών δυνάμεων, συμβάλλει ενδεχομένως στην κατασκευή του προβλήματος του οικονομικής κρίσης.

Η διαχείριση των δημόσιων προβλημάτων υπόκειται στους μηχανισμούς επιλογής, ιεράρχησης και πλαισίωσης (framing) που τα μέσα ενημέρωσης επιστρατεύουν στην επεξεργασία των ειδήσεων. Οι μηχανισμοί αυτοί αποκτούν ιδιαίτερη στρατηγική σημασία για

¹⁰⁵ Ψύλλα Μ., ό π.,σελ 41.

¹⁰⁶ Ιωσηφίδης, Θ., ό π. σελ 103.

¹⁰⁷ Κόλλιας Α., ό π., σελ. 6–8.

την προσοχή που θα τύχουν τα προβλήματα.¹⁰⁸ Όπως έχει ήδη αναφερθεί ανωτέρω, ο τρόπος προβολής των ειδήσεων επηρεάζει και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο το κοινό κατανοεί και ερμηνεύει τα γεγονότα γύρω του. Είναι σαφές ότι τα MME δύνανται να διαμορφώνουν την κοινή γνώμη μέσω της πλαισίωσης των γεγονότων με συγκεκριμένο τρόπο. Η πλαισίωση (framing) αφορά κυρίως στον τρόπο με τον οποίο το περιεχόμενο των ειδήσεων διατυπώνεται σε ένα οικείο πλαίσιο αναφοράς. Ο Reese μας ενημερώνει ότι ο Entman υποστηρίζει ότι η πλαισίωση έγκειται στην αντίληψη που έχουμε για την πραγματικότητα έτσι όπως την αντιλαμβανόμαστε με τρόπο ώστε να γίνει πιο εμφανής μέσα σε ένα κείμενο επικοινωνίας, προκειμένου να προωθήσει ένα συγκεκριμένο ορισμό του προβλήματος, την αιτιώδη συνάφεια, την ηθική αξιολόγηση και τελικά την επίλυση του προβλήματος.¹⁰⁹ Ο ίδιος, εστιάζοντας στην διαχρονικότητα της θεωρίας, επισημαίνει ότι πρόκειται για μια εξόχως διαδραστική διαδικασία, η οποία δεν αφορά μόνο τις επιδράσεις της πλαισίωσης των ειδήσεων από τα MME στο κοινό, αλλά και την απόκριση των πολιτικών και των δημοσιογράφων στην ανατροφοδότηση που λαμβάνουν από την «πλαισίωση» που παράγει η κοινή γνώμη στα πολιτικά μηνύματα, υποδηλώνοντας ότι πρόκειται για μια διαδικασία που λειτουργεί σε πολλαπλά επίπεδα και εμπεριέχει πολλαπλούς συσχετισμούς δυνάμεων.¹¹⁰

Ο μηχανισμός της πλαισίωσης εστιάζει στη διαδικασία ορισμού ενός προβλήματος, μιας κατάστασης ή ενός πολιτικού διακυβεύματος, ως αποτέλεσμα της επιλεκτικής παρουσίας και της διάκρισης ορισμένων χαρακτηριστικών που προσανατολίζουν σε μία συγκεκριμένη ερμηνεία του αντικειμένου. Η επίδραση της πλαισίωσης συνίσταται στο να επισείσει την προσοχή πάνω σε μία ή περισσότερες όψεις ενός προβλήματος. Ουσιαστικά, μέσω της πλαισίωσης, αυτό που μεταβάλλεται είναι το βάρος που προσδίδεται στην αντίληψη για το επίμαχο γεγονός. Σύμφωνα με τον Gerstlé, οι Gamson και Modigliani αντιμετωπίζουν το πλαίσιο σαν «την κεντρική οργανωτική ιδέα που δίνει νόημα στα γεγονότα και αναδεικνύει τη φύση του διακυβεύματος».¹¹¹

Οι δημοσιογράφοι χρησιμοποιούν αυτά τα πλαίσια οργάνωσης του νοήματος προκειμένου να απλοποιήσουν, να ιεραρχήσουν και να σχηματοποιήσουν τα πολλαπλά

¹⁰⁸ Για τη λειτουργία του πλαισίου βλ. Goffman E., *Frame Analysis*, New York, Free Press, 1974. Για τη λειτουργία του μηχανισμού της πλαισίωσης στην τηλεόραση βλ. Iyengar S., *Is anyone responsible? How Television frames political issues*, Chicago, University of Chicago Press, 1991.

¹⁰⁹ Reese, Stephen D., *The Framing Project: A Bridging Model for Media Research Revisited.*, *Journal of Communication*, Vol. 57, No. 1. (2007), σελ 151.

¹¹⁰ Entman, R., "Media framing biases and political power: Explaining slant in news of Campaign 2008", *Journalism*, 2010, σελ 398.

¹¹¹ Gerstlé J., *La communication politique*. Paris : Dalloz, Armand Colin, 2004, σελ 101.

γεγονότα που συμβαίνουν γύρω τους. Τα πλαίσια αυτά βοηθούν τόσο τους ίδιους όσο και το κοινό στην κατανόηση του κόσμου που βρίσκεται έξω από την άμεση καθημερινή εμπειρία. Με άλλα λόγια, τα πλαίσια ενεργοποιούν μια διαδικασία απόδοσης νοήματος. Δεδομένου ότι τα ΜΜΕ και το κοινό λειτουργούν μέσα στο ίδιο κοινωνικό-πολιτιστικό περιβάλλον, αμφότερα μοιράζονται τα ίδια «σχήματα», τα ίδια «ερμηνευτικά πλαίσια». Έτσι, οι μεσοποιημένες αναπαραστάσεις των γεγονότων διαμορφώνουν τις κοινωνικές αντιλήψεις του κοινού στηριζόμενες στη δύναμη των στερεοτύπων.¹¹²

Η σημασία του πλαισίου αναφοράς ενός γεγονότος αφορά κυρίως στην ερμηνευτική διάσταση της απόδοσής του. Μέσω του δημοσιογραφικού λόγου θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ότι εμπλέκονται πολλές συνιστώσες που προέρχονται αφενός από το χώρο καθορισμού της πολιτικής θεματολογίας, με άμεσες συνέπειες στη διαμόρφωση της ατζέντας των Μ.Μ.Ε., και αφετέρου από το χώρο διαμόρφωσης στρατηγικών επικοινωνίας των πηγών και των εκδοτικών κατευθύνσεων. Όλο το παραπάνω πλέγμα «συνιστά το ερμηνευτικό πλαίσιο απόδοσης ενός γεγονότος από τον δημοσιογραφικό λόγο με έναν συγκεκριμένο τρόπο εκφοράς που διαφοροποιείται εμφανώς από ένα άλλο ερμηνευτικό πλαίσιο, το οποίο προφανώς θα απέδιδε μια άλλη απόχρωση στο λόγο εκφοράς».¹¹³ Σύμφωνα με τον Entman, η δύναμη της πλαισίωσης εξαρτάται από το βαθμό στον οποίο τα πλαίσια αντανakλούν τις πολιτισμικές νόρμες της κοινωνίας. Όσο περισσότερο συμφωνεί ένα πλαίσιο με τις βασικές έννοιες που δεσπάζουν στην πολιτική κουλτούρα, τόσο μεγαλύτερη αποδοχή θα έχει.¹¹⁴

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην έρευνα πλαισίων δεν υπάρχουν συγκεκριμένες και σαφείς «οδηγίες» σε ό,τι αφορά τις μεθόδους που θα χρησιμοποιηθούν στην αναγνώριση και ανάλυση των προς ανάλυση πλαισίων. Το πεδίο είναι ανοιχτό, επιδέχεται ποικίλων προσεγγίσεων και προσφέρεται για την εφαρμογή διαφόρων μεθοδολογιών. Οι ερευνητές των πλαισίων μπορούν να χρησιμοποιούν τις υπάρχουσες τεχνικές της ανάλυσης περιεχομένου και ανάλυσης λόγου προκειμένου να εντοπίσουν τις τεχνικές πλαισίωσης και να αναγνωρίσουν τα πλαίσια στις ειδήσεις.¹¹⁵ Οι εικόνες, όπως και οι λέξεις που χρησιμοποιούνται κατά την διαδικασία της πλαισίωσης, αυξάνουν τη δυνατότητα επιρροής τους όταν αυτές είναι απλές, κατανοητές και διαθέτουν μια συναισθηματική φόρτιση. Κατά κύριο λόγο, όμως, προκειμένου να γίνουν αντιληπτές, θα πρέπει να περιέχουν στοιχεία ή να είναι προσαρμοσμένες στην κουλτούρα του κοινού στο οποίο απευθύνονται. Για το λόγο

¹¹² Norris, P., "The restless search: Network news framing of the post-Cold War world". Political Communication, τόμ. 12, τχ. 4, 1995, σελ 357-370.

¹¹³ Ψύλλα Μ., *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2010, σελ 26.

¹¹⁴ Entman M. Robert, ό.π.

¹¹⁵ D' Angelo P., News framing as a Multiparadigmatic Research Program: A Response to Entman, Journal of Communication, 52, 2002.

αυτό υποστηρίζεται ότι τα ερμηνευτικά πλαίσια διαθέτουν αξιολογικό περιεχόμενο.¹¹⁶

Εν κατακλείδι, όπως υποστηρίζουν οι Majid και Ramaprasad, είναι κατανοητό ότι η πλαισίωση αποτελεί πεδίο επιδράσεων των Μέσων, καθώς, ανάλογα με την κωδικοποίηση του μηνύματος, επιδιώκονται οι αντίστοιχες επιδράσεις στο κοινό. Ταυτόχρονα, η μελέτη της πλαισίωσης μέσα από εμπειρικά δεδομένα μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην κατανόηση της λειτουργίας των Μ.Μ.Ε ως ιδεολογικών μηχανισμών. Η ιδεολογία αποτελεί τη βασική πηγή για την πλαισίωση των ειδήσεων, και η πλαισίωση αποτελεί το όχημα μέσω του οποίου η ιδεολογία μεταφέρεται στο κοινό μέσα από τις ειδήσεις.¹¹⁷

4.4. Η διαδικασία της έρευνας

Το πρώτο στάδιο της εφαρμογής της μεθόδου αφορά το θεωρητικό πλαίσιο εντός του οποίου προσδιορίζεται το κύριο ερευνητικό ερώτημα, και το οποίο αφορά πόσο και πώς η οικονομική κρίση επηρέασε την Εκπαίδευση, επιδιώκοντας να ανακαλυφθούν οι μεταβολές που πραγματοποιήθηκαν στον τομέα αυτό και πώς αυτές επηρέασαν τις απεικονίσεις της Εκπαίδευσης στο γραπτό Τύπο. Αντίστοιχα, διατυπώνονται τα ακόλουθα ερωτήματα:

Ερώτημα 1ο: Με ποιόν τρόπο γίνεται η κάλυψη των εκπαιδευτικών θεμάτων από τις τρεις συγκεκριμένες εφημερίδες; Οι ειδήσεις που αφορούν την Εκπαίδευση θα σχετίζονται σχεδόν αποκλειστικά με τις οικονομικές εξελίξεις μέσω της θεματικής πλαισίωσης;

Ερώτημα 2ο: Δίνεται η απαραίτητη έμφαση στην Εκπαίδευση από αυτές;

Ερώτημα 3ο: Πώς καταγράφονται τα εκπαιδευτικά θέματα από τους αρθρογράφους; Η θεματική θα αφορά σε αρνητικά «φορτισμένες» ειδήσεις; Ή εξαιτίας των οικονομικών συνθηκών, η κάλυψη της Εκπαίδευσης θα εστιάζεται περισσότερο σε θέματα ανθρωπιστικού ενδιαφέροντος (ψυχολογική/ κοινωνική διάσταση) και λιγότερο στην ειδησεογραφική κάλυψη;

Στο αρχικό στάδιο, γίνεται η επιλογή των κειμένων. Το δείγμα επιλέγεται με βάση τη δειγματοληψία «κρίσιμης» περίπτωσης (critical case study) εφόσον επιχειρείται η

¹¹⁶ Entman M. Robert, ό.π.

¹¹⁷ Παπαθανασόπουλος Στ., Καραδημητρίου Α., Γιαννούλη Η., «Η πολιτική ενημέρωση σε περιόδους κρίσης», Ζητήματα Επικοινωνίας», τχ 18-19, 2014, σελ 89-111.

διαλεύκανση του θεωρητικού προβληματισμού.¹¹⁸

Το ενδιαφέρον εντοπίζεται όχι μόνο στο τι λέγεται αλλά και στον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται αυτό το περιεχόμενο, δηλαδή τη μορφή απόδοσης που έχει. Ο συνδυασμός μορφής και περιεχομένου προσφέρει τον πιο ικανοποιητικό τρόπο καταγραφής των δημοσιευμάτων που αναφέρονται σε ένα γεγονός, καθώς το σημασιολογικό περιεχόμενο ενός μηνύματος επηρεάζει σαφώς και τον τρόπο με τον οποίο υλοποιείται η εκφορά του. Ειδικότερα, η ταξινόμηση του υλικού γίνεται βάσει κριτηρίων που σχετίζονται με τη διερεύνηση των μορφολογικών χαρακτηριστικών απόδοσης της εξεταζόμενης αρθρογραφίας, παρέχει στον ερευνητή επιπρόσθετες πληροφορίες σχετικά με την νοηματοδότηση του γεγονότος, καθόσον, επιπροσθέτως με τις σημασίες, έρχεται ο μορφολογικός παράγοντας να ολοκληρώσει την επικοινωνιακή εικόνα ενός μηνύματος. Τα κριτήρια ταξινόμησης σε μορφές, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στην παρούσα εργασία, στηρίζονται: α) στη χωρική τοποθέτηση του δημοσιεύματος (π.χ editorial, ειδικό ένθετο-αφιέρωμα, β) στη μορφή γραφής, εάν δηλαδή αφορά σε δημοσίευμα εκτεταμένης ή περιορισμένης έκτασης και γ) στην παρουσία-συμμετοχή τρίτων προσώπων σε μια αρθρογραφία, όπως είναι η συνέντευξη.

Η θεματική ανάλυση των δημοσιευμάτων έγινε με βάση την πλαισίωση, δηλαδή την κατηγοριοποίησή τους, την ένταξή τους σε ένα αναφορικό πλαίσιο ανάλογα με τα ειδικά θέματα που προβάλλονται από το δημοσίευμα και την κατεύθυνση που δίνει στο κείμενο ο ίδιος ο συντάκτης του δημοσιεύματος. Εκτός από τα βασικά στοιχεία του ρεπορτάζ (τίτλος του ρεπορτάζ, συντάκτης, ημερομηνία, εφημερίδα) έγινε καταγραφή και των λεκτικών προσδιορισμών που χρησιμοποιούνται στα άρθρα για την εννοιολόγηση της Εκπαίδευσης, την πηγή του ρεπορτάζ με τον τρόπο που εμφανίζονται εντός του άρθρου, καθώς και τα υπόλοιπα μορφολογικά στοιχεία που χρησιμοποιεί η εφημερίδα για να τονίσει το θέμα (φωτογραφίες, γράμματα έντονα, συνοδευτικοί πίνακες κλπ.).

Στη συνέχεια καταγράφονται τα γραπτά κείμενα ως πρωτογενείς εγγραφές από τις διαδικτυακές εκδόσεις του έντυπου Τύπου πάνω στα οποία θα γίνει τελικά η ανάλυση.

Στο στάδιο αυτό αναζητούνται οι κατηγορίες-ερωτήματα, δηλαδή οι κοινωνικές αξίες που ο ερευνητής προσπαθεί να εξετάσει αν υπάρχουν και αν εξελίσσονται, ώστε να οδηγηθεί στην ανεύρεση των θεωρητικών συμπερασμάτων. Οι κατηγορίες λειτουργούν

¹¹⁸ Τσουρβάκας Γ., ό π., σελ. 154.

συμπληρωματικά στην ερμηνεία των κειμένων και αποκαλούνται μεταβλητές, οι οποίες εμπεριέχουν νοήματα και μηνύματα.¹¹⁹

Έπειτα γίνεται η επιλογή της μονάδας ανάλυσης, του ελάχιστου δηλαδή τμήματος του κειμένου πάνω στο οποίο βασίζεται η ανάλυση που μπορεί να είναι η λέξη, η πρόταση, ένα κεφάλαιο, ένας στίχος, ή ακόμη και ένα ολόκληρο κείμενο.¹²⁰ Στην παρούσα έρευνα ως καταλληλότερη μονάδα καταγραφής θεωρήθηκε το γενικό θέμα, το οποίο μπορεί να αναπτύσσεται σε μια πρόταση, σε μια παράγραφο ή ακόμη και σε ολόκληρο το κείμενο. Πρόκειται δηλαδή για την κλασική θεματική ανάλυση της οποίας βασική αρχή είναι ο εντοπισμός και η συγκέντρωση των ενοτήτων του περιεχομένου που συνιστούν ένα μήνυμα. Η ανάλυση αυτή, ομαδοποιεί στοιχεία, σύμφωνα με τη σημασία τους, σε θέματα, τα οποία στη συνέχεια ταξινομούνται, καταμετρούνται και αναλύονται ανάλογα με την περίπτωση. Το γεγονός αυτό δίνει στον αναλυτή τη δυνατότητα να διακρίνει τους πυρήνες των εννοιών που συνθέτουν μια επικοινωνία και των οποίων η παρουσία ή η συχνότητα εμφάνισης θα μπορούσαν να είναι δηλωτικές σε μια ερμηνευτική ανάλυση κειμένου. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι η συχνότητα εμφάνισης των θεμάτων συνηθίζεται να συνδέεται με την κεντρική θέση που ενδεχομένως να κατέχουν αυτά τα θέματα στην εκφορά ενός συγκεκριμένου λόγου.¹²¹

Το φύλλο κωδικοποίησης περιελάμβανε μεταβλητές του τίτλου της έκδοσης, της ημερομηνίας, του συνολικού αριθμού των ειδήσεων που πληρούσαν τα κριτήρια κωδικοποίησης σε κάθε έκδοση, το είδος της είδησης καθώς και ο τρόπος παρουσίασης της είδησης με βάση ορισμένα μορφολογικά χαρακτηριστικά (αν δηλαδή η είδηση συνοδευόταν από φωτογραφία ή όχι), ενώ καταγράφηκε και ο ακριβής τίτλος κάθε είδησης. Στη συνέχεια, το κάθε άρθρο κωδικοποιήθηκε με βάση το κυρίαρχο πλαίσιο παρουσίασης των ειδήσεων το οποίο εντάσσεται στη λογική της δραματοποίησης των ειδήσεων και σχετίζονται με τις προσπάθειες των ΜΜΕ να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του κοινού. Πιο συγκεκριμένα, οι υπό ανάλυση μονάδες κωδικοποιήθηκαν με βάση την ερμηνευτική τους οργάνωση, κατά πόσο δηλαδή τα άρθρα απεικονίζουν τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Εκπαίδευση και πώς αυτά ερμηνεύονται βάσει των πλαισίων που χρησιμοποιούνται από τους δημοσιογράφους και αναπτύχθηκαν ανωτέρω. Με άλλα λόγια, μέσω της πλαισίωσης και της διάκρισης ορισμένων χαρακτηριστικών που προσανατολίζουν σε μία συγκεκριμένη ερμηνεία του αντικείμενου, αυτό που μεταβάλλεται είναι το βάρος που προσδίδεται στην αντίληψη για

¹¹⁹ Τσουρβάκας Γ., ό.π., σελ. 155.

¹²⁰ Κόλλιας Α., ό.π., σελ. 12.

¹²¹ Ψύλλα Μ., ό.π., σελ. 46.

το επίμαχο γεγονός.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε ότι η **κωδικοποίηση των θεμάτων** θέτει μία σειρά από προβλήματα καθώς η διαδικασία δεν είναι αυτονόητη. Τα συστατικά στοιχεία μίας πληροφορίας είναι συχνά αλληλένδετα και συγγενεύουν με δύο ή περισσότερα θέματα καθιστώντας την ένταξή τους σε μία κατηγορία προβληματική. Σε περίπτωση «διαπλοκής» των θεμάτων προτιμήσαμε σαν κριτήριο αξιολόγησης το θέμα στο οποίο το δημοσίευμα επέμεινε περισσότερο. Το «βάρος» κάθε θέματος στην ίδια μονάδα ανάλυσης υπολογίζεται σε σχέση με άλλα στοιχεία της πληροφορίας, όπως οι λεζάντες που συνοδεύουν το ρεπορτάζ. Ο εντοπισμός των θεμάτων αποτελεί το πρώτο επίπεδο της ανάλυσης. Το δεύτερο είναι η συγχώνευση των θεμάτων σε κατηγορίες πιο γενικές. Σημειώνεται ότι η κατηγοριοποίηση αποσκοπεί στην κατασκευή ομογενών αλλά και αλληλοαποκλειόμενων ενοτήτων. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η κατηγοριοποίηση είναι μία διαδικασία υποκειμενική, ίσως δε και ως ένα βαθμό αυθαίρετη, επιλέξαμε κατηγορίες περισσότερο περιγραφικές παρά αναλυτικές. Απομονώσαμε δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που «βαραίνουν» περισσότερο στο δημοσίευμα και τα εντάξαμε σε κατηγορίες ανάλογα με τις δικές τους ιδιότητες, αποφεύγοντας τις «έξωθεν» κατασκευές ή την απόδοση χαρακτηριστικών που δεν φέρουν τα ίδια τα δημοσιεύματα.¹²²

Οι κατηγορίες που απομονώσαμε είναι οι εξής:

Η ανεργία: Λόγω της οικονομική κρίσης, το σχολείο και η ανώτατη Εκπαίδευση φαίνεται να συνδέονται αποκλειστικά με την προσπάθεια εξεύρεσης εργασίας

Η υποχρηματοδότηση της Εκπαίδευσης: Η μείωση των δαπανών για την Εκπαίδευση επηρεάζει άμεσα την λειτουργία της.

Η ψυχολογική διάσταση: Η εκπαιδευτική κοινότητα λειτουργεί υπό το ψυχολογικό βάρος της οικονομικής κρίσης τα οποία αναπτύσσουν τα συναιθήματα του φόβου και της ανασφάλειας.

Τα επιλεγμένα στοιχεία, μέσω των οποίων θα γίνει η σημασιολογική ανάλυση, είναι η δραματοποίηση, τα διχαστικά νοηματικά σχήματα και η ασάφεια.

Αναλυτικότερα:

1. Δραματοποίηση

- Επίκληση στο συναίσθημα
- Χρήση συμβολικής γλώσσας
- Χρήση παρομοιώσεων, μεταφορών

¹²² Λέανδρος Ν., Παπαδοπούλου Δ., Ψύλλα Μ., ό.π, σελ 248.

2. Διχαστικά νοηματικά σχήματα

- Η ομάδα του «Εμείς» ως έκφραση της ιδεολογικής συμπαράταξης απέναντι στην ομάδα του «Αυτοί» ως έκφραση του αντίπαλου συνασπισμού, που ευνοεί τη διχοτομία. Η οικονομική κρίση απέναντι στη σχολική κοινότητα.

3. Ασάφεια

- Παθητικοποίηση, καθώς η αποφυγή της ενεργητικής σύνταξης θα αποκάλυπτε δρώντα πρόσωπα, υπεύθυνα για δυσάρεστα συμβάντα
- Γενικόλογα επιχειρήματα χωρίς σαφές νόημα

Στο επόμενο στάδιο, αποφασίζεται ποια θα είναι η κωδικοποίηση των μονάδων καταγραφής των δεδομένων και των κατηγοριών. Καθορίζεται ποιο κομμάτι του κειμένου θα επιλέγεται για την κατηγοριοποίηση. Ορίζεται το σύνολο του κειμένου αλλά το ενδιαφέρον εστιάζεται σε φράσεις ή λέξεις που παρουσιάζονται μαζί για να χαρακτηρίσουν το νόημα που αντιπροσωπεύουν. Στα πλαίσια της λεξικολογικής ανάλυσης του μηνύματος, το κέντρο βάρους βρίσκεται στο επίπεδο της λέξης. Οι κατηγορίες αναζητούνται σε λέξεις-κλειδιά, οι οποίες είναι επιφορτισμένες από άποψη σημασίας.¹²³

Στο επίπεδο της εγκυρότητας (validity), η σημασία έγκειται στον τρόπο με τον οποίο οι κατηγορίες που αναπτύχθηκαν αντιπροσωπεύουν αυτό που ο ερευνητής επιδιώκει να μελετήσει. Ο ερευνητής πρέπει να επεξεργαστεί με σαφήνεια το θεωρητικό πλαίσιο και να επιχειρήσει έναν λειτουργικό ορισμό του φαινομένου αυτού. Ο λειτουργισμός αυτός δεν είναι μια θεωρητική κατασκευή, αλλά ένα πρακτικό εργαλείο, διότι προτείνει συγκεκριμένα τις λέξεις και τις σημασίες εκείνες που ο ερευνητής πρόκειται να κωδικοποιήσει στα κείμενα. Αναδεικνύεται για άλλη μια φορά η σημασία του ευρύτερου πλαισίου μέσα στο οποίο εντάσσονται τα κείμενα. Ωστόσο, όλα τα παραπάνω εξασφαλίζουν μόνον έναν «ορισμένο» βαθμό εγκυρότητας.¹²⁴

Όσο αφορά την αξιοπιστία (reliability) της ανάλυσης, έγκειται στο βαθμό στον οποίο δύο ή περισσότερες κωδικοποιήσεις έχουν το ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή κωδικοποιούν τις ίδιες μονάδες ανάλυσης στις ίδιες κατηγορίες.¹²⁵ Τέλος, η ερμηνεία των αποτελεσμάτων είναι

¹²³ Τσουρβάκας Γ., ό π., σελ. 159-163.

¹²⁴ Κόλλιας Α., ό π., σελ. 23.

¹²⁵ Κόλλιας Α., ό π., σελ. 23.

η πιο σημαντική φάση, διότι επιτρέπει την αξιολόγηση των υποθέσεων. Δηλαδή, ερμηνεύονται τα αποτελέσματα της έρευνας και επιτελείται μια λογική αλληλουχία σκέψεων με τις οποίες ο ερευνητής καταλήγει σε μια ή περισσότερες προτάσεις που έχουν σχέση με την αρχική υπόθεση.¹²⁶ Είναι επιπλέον σημαντικό η ανάλυση να γίνεται ταυτόχρονα με τη συλλογή των δεδομένων.¹²⁷

¹²⁶ Ασλανίδου Σ., ό π. σελ. 184-90.

¹²⁷ Κορύζη Σ., «Μέθοδοι Έρευνας και Ανάλυσης στην Επικοινωνία», Σημειώσεις από το μάθημα του Π.Μ.Σ. Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007, σελ 1-2.

Γ ΜΕΡΟΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Περίληψη

Πριν από την αναλυτική εξέταση των κειμένων παρατίθενται τα γενικά χαρακτηριστικά των εφημερίδων που επιλέχθηκαν. Τα στοιχεία αυτά αφορούν την ιστορία, το ιδεολογικό προφίλ και τις θεματικές ενότητες με τις οποίες ασχολείται η κάθε εφημερίδα. Στη συνέχεια εξετάζονται τα επιλεγμένα άρθρα ως προς τα χαρακτηριστικά του δημοσιογραφικού λόγου στον Τύπο και παρουσιάζονται βάσει των πλαισίων που χρησιμοποιούνται από τους δημοσιογράφους. Όπως ειπώθηκε ανωτέρω, η ερμηνευτική ανάλυση λαμβάνει χώρα ταυτόχρονα με τη συλλογή των ευρημάτων.¹²⁸

Ειδικότερα, η εξέταση κάθε κειμένου ξεκινά με την παρατήρηση- υπογράμμιση των χαρακτηριστικών λέξεων και φράσεων- κλειδιά από τις απαντήσεις, στις οποίες βασίζεται η έρευνα.¹²⁹ Έγινε προσπάθεια, λόγω του όγκου των κειμένων, να παρουσιαστεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος, χωρίς όμως να χαθεί η συνοχή των κειμένων για τον αναγνώστη. Έπειτα, πραγματοποιείται η ανάλυση με βάση τα στοιχεία απεικόνισης της οικονομικής κρίσης στην Εκπαίδευση, ως μέσα πραγμάτωσης των ερμηνευτικών πλαισίων. Αποκαλύπτονται κάποιες όχι τόσο ορατές πληροφορίες, οι οποίες αφορούν σε φαινόμενα που έχουν ως πεδίο δράσης τη σχολική κοινότητα αλλά ενισχύονται από την οικονομική κρίση, όπως είναι ο σχολικός εκφοβισμός.

Στην παρούσα φάση της εργασίας γίνεται η συλλογή του υλικού από το τελευταίο τρίμηνο του έτους 2013 και το πρώτο τρίμηνο του έτους 2014, όπως ειπώθηκε κατά την ανάλυση των διαδικασιών της έρευνας. Το συγκεκριμένο διάστημα επιλέχθηκε με κριτήριο την ευκολία πρόσβασης στο δείγμα.

Γίνεται η επιλογή των κειμένων από τις ιστοσελίδες των εφημερίδων προς διευκόλυνση της έρευνας καθώς παρουσιάστηκαν τεχνικές δυσκολίες ως προς τη συλλογή του πρωτότυπου υλικού. Οι συγκεκριμένες εφημερίδες επιλέχθηκαν κυρίως βάσει της αντιπροσωπευτικότητάς τους και της μεγάλης επισκεψιμότητας στους ιστοχώρους. Η ταξινόμηση του corpus οριοθετήθηκε σύμφωνα με την κατηγορία ή είδος εφημερίδων, την

¹²⁸ Κορύζη Σ., ό π., σελ. 51.

¹²⁹ Ολόκληρα τα κείμενα περιλαμβάνονται στο παράρτημα.

ιδεολογική/πολιτική υφή, τη βαρύτητα απέναντι στο αναγνωστικό κοινό, καθώς και τα τυπογραφικά χαρακτηριστικά.¹³⁰

Οι εφημερίδες είναι διαθέσιμες και μέσω του αρχείου ηλεκτρονικών εκδόσεων, οπότε μπορεί κάποιος να έχει ένα πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα, το οποίο δύναται να ελέγξει ακόμη και ο αναγνώστης.

Στο σημείο αυτό καταγράφονται τα άρθρα σε γραπτή μορφή σύμφωνα με το σύστημα κανόνων και τεχνικών, το οποίο αναλύθηκε προηγουμένως. Τα στοιχεία κατηγοριοποιήθηκαν και αναλύθηκαν για να εξαχθούν απαντήσεις στα ερωτήματα που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας. Η ανάλυση των άρθρων γίνεται ως προς τα θέματα που παρουσιάζονται, τη θέση των άρθρων στις εφημερίδες, το ύφος των κειμένων, τη στάση των δημοσιογράφων, την παρουσία φωτογραφιών κ.ά. Συνολικά βρέθηκαν και αναλύθηκαν 24 δημοσιεύματα από τις εφημερίδες Έθνος, Καθημερινή και Βήμα, με θέματα εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος για το διάστημα που αναφέρθηκε ανωτέρω και το οποίο κάλυψε η έρευνα. Ο αριθμός και ο όγκος των άρθρων κρίνεται ως περιορισμένος σε σχέση με τη σοβαρότητα του θέματος και σε σύγκριση με τον όγκο κάλυψης άλλων θεμάτων μικρότερης σημασίας. Η επιλογή των συγκεκριμένων εφημερίδων έγινε με γνώμονα την αντιπροσωπευτικότητα, τον ιδεοπολιτικό προσανατολισμό καθώς και με την επιλογή ελεύθερης πρόσβασης στα αρχεία των εφημερίδων μέσω των ιστοσελίδων, διότι δεν υπήρχε η δυνατότητα πληρωμής συνδρομής για άρση των περιορισμών πρόσβασης. Αρχικά, ο εντοπισμός των άρθρων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση της μηχανής αναζήτησης που υπάρχει σε κάθε ιστοχώρο των εφημερίδων. Για τη μηχανή αναζήτησης χρησιμοποιήθηκαν οι λέξεις «Εκπαίδευση» και «οικονομική κρίση» ώστε να βρεθούν οι κατάλληλες ειδήσεις. Έπειτα ακολούθησε ο περιορισμός των αποτελεσμάτων μέσω της ανάγνωσης του περιεχομένου και εντοπίστηκαν τα άρθρα που είναι κατάλληλα για ανάλυση, διαβάζοντας, κυρίως, τον τίτλο και την πρώτη παράγραφο, που δείχνουν πόσο σχετικό είναι το άρθρο με το θέμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΔΟΜΗ

Πριν από την παρουσίαση των εφημερίδων κρίνεται αναγκαία η συνοπτική παρουσίαση της οικονομικής συγκυρίας του υπό εξέταση εξαμήνου. Ειδικότερα, η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται αγκιστρωμένη στην ύφεση, αν και οι πτωτικές τάσεις επιβραδύνθηκαν για τέταρτη

¹³⁰ Ψύλλα Μ., ό.π., σελ 65.

συνεχόμενη φορά κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Αυτό αποδεικνύεται, μεταξύ άλλων, από τα αποτελέσματα της έρευνας της GfK Consumer Climate (καταναλωτικό κλίμα) στην Ευρώπη που έγιναν σε 14 ευρωπαϊκές χώρες, για το τέταρτο τρίμηνο του 2013. Σύμφωνα με την έρευνα, το ελληνικό ΑΕΠ έπεσε κατά 3%, συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, το τρίτο τρίμηνο του 2013. Πρόκειται για τη μικρότερη μείωση των τελευταίων τριών ετών. Οι ειδικοί προέβλεπαν ότι η συνολική μείωση για το 2013 θα ήταν 4%.¹³¹

5.1. Το ΕΘΝΟΣ

Η εφημερίδα ΕΘΝΟΣ είναι καθημερινή απογευματινή εφημερίδα που εκδίδεται στην Αθήνα. Πρώτη φορά κυκλοφόρησε το 1930, διακόπηκε κατόπιν απόφασης στρατοδικείου κατά την περίοδο της δικτατορίας στις 4 Απριλίου 1970, και επανακυκλοφόρησε το 1981 ως η πρώτη έγχρωμη, ταμπλόιντ εφημερίδα στην Ελλάδα, εισάγοντας την ανάλογη τεχνολογία στον ελληνικό χώρο των εκτυπώσεων. Δημιουργός της ήταν ο Αλέκος Φιλιπόπουλος και άμεσοι συνεργάτες του οι Δημήτρης Βάρος και Νίκος Νικολαΐδης.

Η εφημερίδα εκδίδεται σήμερα από την Πήγασος Εκδοτική Α.Ε. με έδρα το Χαλάνδρι και πρόεδρος και εκδότης είναι ο Γεώργιος Μπόμπολας. Τα ένθετα της εφημερίδας είναι το Εθνοσπόρ, το Χρημασπόρ, το Εργασία, το Κυνήγι, το Κουζίνομαγειρέματα και το Παιδεία. Σημαντική έκδοση του εκδοτικού συγκροτήματος είναι η εβδομαδιαία κυριακάτικη εφημερίδα Έθνος της Κυριακής που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1982. Μαζί με το Έθνος της Κυριακής κυκλοφορούν τα ένθετα Εικόνες, TV Έθνος, Έθνος Άουτ, Μάρκετ και Ταξίδια. Η ηλεκτρονική έκδοση του Έθνους είναι διαθέσιμη καθημερινά σε μορφή pdf.¹³² Η θέση του ιστοτόπου του Έθνους στην επισκεψιμότητα των ελληνικών ιστοσελίδων είναι η 71η, και το κοινό είναι οι άνδρες ηλικίας 35-44, οι οποίοι είναι κυρίως απόφοιτοι πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης.¹³³

5.2. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ είναι πρωινή καθημερινή εφημερίδα που εκδίδεται στην Αθήνα και κυκλοφορεί σε όλη την Ελλάδα. Ιδρύθηκε από τον Γεώργιο Βλάχο. Το πρώτο φύλλο

¹³¹ Μπαμιατζής Στ., «Βαθιά η Ελλάδα μέσα στην ύφεση, ωστόσο έχουν αρχίσει να φαίνονται κάποια ψήγματα», διαθέσιμο στο http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/oikonomiki_krisi/paramenoyme-mesa-sthn-ufesh-allareyna-ths-gfk-deixnei-sxetikh-anakampsh.2676538.html (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015).

¹³² [http://el.wikipedia.org/wiki/Έθνος_\(εφημερίδα\)](http://el.wikipedia.org/wiki/Έθνος_(εφημερίδα)) (πρόσβαση την 20η Ιανουαρίου 2015).

¹³³ <http://www.alexa.com/siteinfo/www.ethnos.gr> (πρόσβαση την 7η Ιανουαρίου 2015).

κυκλοφόρησε στις 15 Σεπτεμβρίου 1919. Μετά το θάνατό του το 1951 η εφημερίδα πέρασε στα χέρια της κόρης του, Ελένης Βλάχου. Η Βλάχου πούλησε την εφημερίδα το 1987 στο Γιώργο Κοσκωτά. Από το 1988 έως σήμερα ανήκει στον όμιλο Αλαφούζου.

Αποτελείται από 24 σελίδες μεγέθους Α3, 14 έγχρωμες και 10 ασπρόμαυρες, ενώ περιλαμβάνει και 12 σελίδες, την «Οικονομική Καθημερινή», με πορτοκαλί χρώμα, που περιέχει αποκλειστικά θέματα οικονομικής φύσεως που αφορούν την Ελλάδα και την παγκόσμια οικονομία. Η κυριακάτικη έκδοση αποτελείται από 48 σελίδες. Σε κάθε έκδοση υπάρχουν αρκετές φωτογραφίες και διαφημίσεις ολοσέλιδες.

Στις εσωτερικές σελίδες, οι μόνιμες στήλες, είναι: «ΠΟΛΙΤΙΚΗ», «ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ», «ΔΙΕΘΝΗ ΘΕΜΑΤΑ», «ΑΠΟΨΕΙΣ», «ΑΠΟ ΑΛΛΗ ΣΚΟΠΙΑ», «ΚΟΣΜΟΣ», «ΘΕΣΕΙΣ», «ΤΑΣΕΙΣ», «ΓΝΩΜΕΣ», «ΚΟΙΝΩΝΙΑ», «ΥΓΕΙΑ», «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ», «ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ», «ΡΑΝΤΕΒΟΥ», «ΘΕΑΜΑΤΑ», «ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ», «ΑΘΛΗΤΙΚΑ». Ο αριθμός των σελίδων για κάθε μόνιμη στήλη ποικίλλει ανάλογα με τη βαρύτητα των θεμάτων επικαιρότητας. Η εφημερίδα τις Κυριακές περιλαμβάνει το ένθετο «Τέχνες και Γράμματα». Σε αυτό παρουσιάζονται θέματα που έχουν σχέση με το θέατρο, τη μουσική, το χορό, το βιβλίο και τον κινηματογράφο. Επίσης, περιέχει και το ένθετο «Μικρές αγγελίες».

Τα θέματα επικαιρότητας είναι κοινωνικά, υγείας, αστυνομικά, ατυχήματα και οικολογικά. Η πληθώρα, όμως, των βασικών θεμάτων που αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της εφημερίδας είναι το Πολιτικό ρεπορτάζ, τα Οικονομικά, τα Διπλωματικά, τα Διεθνή, τα Εκκλησιαστικά και τα Δικαστικά θέματα.

Στην εφημερίδα γράφουν μόνιμοι και έκτακτοι συντάκτες. Κάτω από την επικεφαλίδα κάθε άρθρου αναφέρεται και το όνομα του δημοσιογράφου που το έγραψε. Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο να υπάρχουν άρθρα χωρίς «υπογραφή», είτε διότι το θέμα είναι πολύ ιδιαίτερο είτε γιατί μία στήλη θεωρείται δεδομένη για ένα συγκεκριμένο δημοσιογράφο.¹³⁴ Η θέση του ιστοτόπου της εφημερίδας στην επισκεψιμότητα των ελληνικών ιστοσελίδων είναι η 40η, και το κοινό είναι οι άνδρες ηλικίας 35-44, οι οποίοι είναι κυρίως κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου.¹³⁵

5.3. Το ΒΗΜΑ

Το Βήμα είναι εφημερίδα που εκδίδεται στην Αθήνα και κυκλοφορεί πανελλαδικά. Πρωτοεκδόθηκε στις 6 Φεβρουαρίου 1922 και οι ιδρυτές του ήταν ο πολιτικός και

¹³⁴ <http://www.kathimerini.gr/company-profile> (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015).

¹³⁵ <http://www.alexa.com/siteinfo/www.kathimerini.gr> (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015).

διπλωμάτης Αλέξανδρος Καραπάνος, ο Γεώργιος Ρούσος, ο Αλέξανδρος Διομήδης, ο Εμμανουήλ Τσουδερός, ο Γεώργιος Εξηντάρης, ο Κωνσταντίνος Ρέντης και ο Δημήτριος Λαμπράκης, ο οποίος ανέλαβε και την διεύθυνση, με αρχισυντάκτη τον Γεράσιμο Λύχνο. Αργότερα επανεκδόθηκε, μετά από διακοπή κάποιων ετών, το 1945, υπό το όνομα Το Βήμα που έκτοτε διατηρεί. Διέκοψε την καθημερινή της έκδοση το 1984, ενώ εκδίδεται εκ νέου ως ημερήσια πρωινή εφημερίδα από τον Μάρτιο του 1999.

Ιδιοκτήτης της εφημερίδας είναι ο Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη Α.Ε. Μετά το θάνατο του Χρήστου Λαμπράκη, εκδότης ανέλαβε ο Σταύρος Ψυχάρης, και τη θέση του ως Διευθυντή πήρε ο Παντελής Καψής. Κάθε Κυριακή εκδίδεται ως Το Βήμα της Κυριακής (από τις 22 Ιανουαρίου 1984 με τη σημερινή του μορφή).

Στις 25 Νοεμβρίου 2010 ανακοινώθηκε ότι η εφημερίδα αναστέλλει, για δεύτερη φορά στην ιστορία της μετά το 1945, την καθημερινή της έκδοση, ενώ συνεχίζει κανονικά την εβδομαδιαία Κυριακάτικη έκδοση καθώς και την έκδοση online.¹³⁶

Στο Βήμα αρθρογραφούν πολλοί γνωστοί δημοσιογράφοι των έντυπων και ηλεκτρονικών ΜΜΕ, πολιτικοί και πανεπιστημιακοί. Στις εσωτερικές σελίδες, οι μόνιμες στήλες είναι: ΒΗΜΑGAZINO - Εβδομαδιαίο, Ποικίλης ύλης / ΒΗΜΑDONNA - Μηνιαίο, Γυναικείο / ΒΗΜΑMEN - Μηνιαίο, Ανδρικό / ΒΗΜΑGOURMET - Μηνιαίο, Γεύσης / ΒΗΜΑDECO - Μηνιαίο, Σπιτιού / TV GUIDE - Εβδομαδιαίο, Τηλεοπτικό.¹³⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΜΟΡΦΗΣ ΑΝΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

6.1 Το ΕΘΝΟΣ

Τα άρθρα που εξετάστηκαν από την εφημερίδα *Το Έθνος* είναι τα ακόλουθα:

1. Η υψηλή ανεργία πλήττει τώρα και τους δασκάλους
2. Η παιδαγωγική στην εποχή της κρίσης
3. Επαγγέλματα με μέλλον στον καιρό της κρίσης
4. Αντέχει στην κρίση το πτυχίο Πληροφορικής
5. Σίτιση για 32.358 μαθητές
6. Φυγή μαθητών από τα φροντιστήρια λόγω κρίσης

¹³⁶ http://el.wikipedia.org/wiki/Το_Βήμα (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015).

¹³⁷ Οδηγός δημοσιότητας & επικοινωνίας, διαθέσιμο στο http://www.publicity-guide.gr/index.php?id=11681&client_id=63&from=620 (πρόσβαση την 10η Ιανουαρίου 2015).

7. Οι 11 σχολές ΑΕΙ που ανοίγουν πολλές επαγγελματικές πόρτες
8. Δήμος Αθηναίων: Δωρεάν φροντιστήρια για παιδιά οικογενειών που πλήττονται από την κρίση

Τα άρθρα που σχετίζονται με την εκπαίδευση και προέρχονται από το *Έθνος* βρίσκονται κατά κύριο λόγο στη στήλη *Παιδεία*, αν και ορισμένα εξ αυτών τα συναντά κανείς και σε άλλες στήλες. Η εφημερίδα στα παραπάνω άρθρα της φαίνεται ότι εξετάζει το ζήτημα της εκπαίδευσης και των διάφορων προεκτάσεων που αυτό έχει υπό τη σκοπιά της οικονομικής κρίσης και τις συνέπειες που αυτή έχει σε αυτό τον κλάδο. Όπως φαίνεται, και τα οκτώ παραπάνω άρθρα άμεσα σχετίζονται με την κρίση και τις επιπτώσεις της. Τα ζητήματα που καλύπτονται και σχετίζονται με την οικονομική κρίση είναι η *ανεργία*, η *εύρεση εργασίας*, η *σύνδεση των σπουδών με την αγορά εργασίας*, και οι λύσεις στα προβλήματα που οι οικογένειες αντιμετωπίζουν στη διάρκεια αυτής της περιόδου όπως είναι η *σίτιση* και η *αδυναμία παρακολούθησης φροντιστηριακών μαθημάτων* από τα παιδιά.

Αναφορικά με το ύφος των άρθρων που προέρχονται από το *Έθνος*, οι αρθρογράφοι χρησιμοποιούν εκφράσεις ισχυρές, οι οποίες έχουν ως στόχο να προκαλέσουν το συναίσθημα των αναγνωστών. Πολλές φορές, μάλιστα, η επιλογή των λέξεων είναι τέτοια που να προσδίδει μία εξαιρετικά αρνητική χροιά στις έννοιες. Για παράδειγμα αναφέρεται ότι «... εκπαιδευτικοί εκπέμπουν SOS για τα υψηλά ποσοστά ανεργίας...» ή « ... σχεδόν 15.000 δάσκαλοι και νηπιαγωγοί βιώνουν τον εφιάλτη της ανεργίας.»¹³⁸. Ακόμη, η χρήση εικόνων γίνεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύονται οι θέσεις του άρθρου και να οπτικοποιούνται, στο βαθμό του δυνατού, αλλά και να γίνονται πιο έντονα τα συναισθήματα που προκαλούνται στον αναγνώστη¹³⁹.

Γενικώς, στα άρθρα τους οι αρθρογράφοι του *Έθνους* δεν εκφράζουν άμεσα την προσωπική τους άποψη, αλλά, αντίθετα, ασκούν εμμέσως κριτική στα όσα διαδραματίζονται. Εκφράσεις όπως «*στοιχεία – σοκ*», «... *ζουν τον εφιάλτη της ανεργίας*» διαμορφώνουν το κλίμα και τις απόψεις των αναγνωστών¹⁴⁰. Η *πλήρης ανασφάλεια* και ο *διακαής πόθος*¹⁴¹. Εξαίρεση αποτελεί το άρθρο «*Σίτιση για 32.358 μαθητές*» όπου δεν ασκείται κριτική, παρά μόνο παρατίθενται αριθμητικά δεδομένα. Και πάλι, ωστόσο, η εφημερίδα εκφράζει την αγωνία της για τις συνέπειες της οικονομικής ύφεσης.

¹³⁸ <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=22814&subid=2&pubid=63907691>.

¹³⁹ <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=22814&subid=2&pubid=63983485>.

¹⁴⁰ <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=22814&subid=2&pubid=63907691>.

¹⁴¹ <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23326&subid=2&pubid=63951900>,

Για την τεκμηρίωση των θέσεων που εκφράζονται από το συγγραφέα χρησιμοποιούνται στατιστικά στοιχεία και απόψεις που κατατίθενται από ειδικούς του εκάστοτε τομέα. Πρόκειται για συνήθη πρακτική των αρθρογράφων του *Έθνους* που παρουσιάζουν τα αριθμητικά δεδομένα που επιβεβαιώνουν τις θέσεις τους και αυξάνουν την εγκυρότητά τους¹⁴². Η συνεχής αναφορά στοιχείων και απόψεων ειδικών επιδιώκουν τη διακειμενικότητα του κείμενου. Επιπλέον, συχνά οι αρθρογράφοι χρησιμοποιούν δηλωτικές προτάσεις που δε χωρούν αμφισβήτηση, όπως: «Αυτό οφείλεται στο γεγονός πως στη συνείδηση όλων έχει ταυτιστεί το επάγγελμα ...» «...είναι βέβαιο ότι σήμερα περισσότερο από ποτέ οι νέοι φοιτητές τελούν σε πλήρη ανασφάλεια»¹⁴³ ή «... το εξειδικευμένο προσωπικό πάντα θα έχει ζήτηση...»¹⁴⁴

Η ανεργία και η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας είναι ένα από τα βασικά ζητήματα που απασχολούν την εφημερίδα. Μάλιστα, όπως προτείνεται, είναι ανάγκη να υπάρξει αναθεώρηση στον τρόπο επιλογής των σπουδών από την πλευρά των νέων, έτσι ώστε να οδηγηθούν σε επιλογές που θα έχουν πιο θετικό αντίκτυπο στο μέλλον τους και την επαγγελματική πορεία που θα ακολουθήσουν¹⁴⁵.

Σε γενικές γραμμές, μέσα από το *Έθνος* η τρέχουσα πραγματικότητα στο χώρο της εκπαίδευσης παρουσιάζεται με αρνητική χροιά κι αυτό γιατί σχετίζεται άμεσα με τις επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης. Δεν είναι τυχαίο ότι σε πέντε από τα οκτώ άρθρα που μελετήθηκαν ήδη στον τίτλο υπάρχει η λέξη *κρίση*, ενώ, ακόμη και σε αυτά που δεν υπάρχει, παρουσιάζεται μέσα στο κείμενο και μάλιστα αποτελεί σημαντικό κομμάτι του. Η εκπαίδευση, λοιπόν, γίνεται είδηση σε αυτές τις περιπτώσεις σε συνάρτηση με τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, ενώ η εικόνα που παρουσιάζεται είναι σε μεγάλο βαθμό αρνητική υπό την έννοια ότι δίνεται έμφαση στα προβλήματα που προκαλούνται από τη συγκεκριμένη συνθήκη και τις δυσκολίες που έχουν φέρει στον τομέα αυτό.

Σε πολλές περιπτώσεις οι αρθρογράφοι προσπαθούν, παρά το αρνητικό κλίμα που περιγράφουν, να κλείσουν τα άρθρα τους με μία ακτίδα αισιοδοξίας ότι η κατάσταση μπορεί να βελτιωθεί υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Ωστόσο, είναι εμφανές ότι, ακόμη κι αν η πρόθεσή τους είναι να δώσουν ένα αισιόδοξο μήνυμα, τα άρθρα περιγράφουν μία κατάσταση προβληματική σε όλα τα πεδία¹⁴⁶. Παράλληλα, πέρα από την κριτική, προχωρούν και σε προτάσεις που, όπως πιστεύουν, θα βελτιώσουν την εικόνα και το ρόλο της εκπαίδευσης και

¹⁴² <http://www.ethnos.gr/enttheta.asp?catid=23767&subid=2&pubid=63763494>.

¹⁴³ <http://www.ethnos.gr/enttheta.asp?catid=23767&subid=2&pubid=63763494>.

¹⁴⁴ <http://www.ethnos.gr/enttheta.asp?catid=23767&subid=2&pubid=63763494>.

¹⁴⁵ <http://www.ethnos.gr/enttheta.asp?catid=23326&subid=2&pubid=63951900>.

¹⁴⁶ <http://www.ethnos.gr/enttheta.asp?catid=23329&subid=2&pubid=63823793>.

θα της δώσουν τη δυνατότητα να υπηρετήσει ουσιαστικά την κοινωνία στην προσπάθεια για άμβλυνση των ανισοτήτων και έξοδο από την οικονομική κρίση¹⁴⁷.

6.2 Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Τα άρθρα που επιλέχθηκαν από την εφημερίδα *Καθημερινή* είναι τα ακόλουθα:

1. Μια γενιά νιώθει ότι τη βάλαμε στην άκρη.
2. 5,2 δισ. στην «ενισχυτική» εκπαίδευση.
3. Ελλάδα: Η οικονομική κρίση παχαίνει σύμφωνα με έρευνα
4. Ένα «ζεστό» σχολείο στην ορεινή Εύβοια.
5. «Το δημόσιο σχολείο σε νέες περιπέτειες»
6. «Χωρίς σοκολάτες»
7. Ψυχολόγοι αναζητούν ίχνη ακροδεξιάς στα σχολεία
8. Νέα δωρεά για σίτιση σε σχολεία από το ίδρυμα «Σταύρος Νιάρχος».

Η θεματολογία που παρουσιάζεται στα άρθρα της *Καθημερινής* είναι σε αδρές γραμμές παρόμοια με αυτή που παρατηρήθηκε στα άρθρα του *Έθνους*. Οι αρθρογράφοι αναζητούν τα θέματά τους στα θέματα της καθημερινότητας, τα οποία σχετίζονται αποκλειστικά ή σε μεγάλο βαθμό με την οικονομική κρίση και τις συνέπειες που έχει στο χώρο της εκπαίδευσης.

Ένα άλλο ζήτημα με το οποίο καταπιάνονται τα άρθρα της *Καθημερινής*, πέρα από τα όσα σχετίζονται με την οικονομική κρίση και τα επακόλουθά της, είναι αυτό που σχετίζεται με την παραπαιδεία και γενικά με τα «... στρεβλά του εκπαιδευτικού συστήματος...». Πέρα των υπολοίπων, επισημαίνεται και ότι το ζήτημα της παραπαιδείας σε κάποιο βαθμό είναι θέμα που προκαλείται από τη νοοτροπία των σύγχρονων πολιτών, των γονέων που επιλέγουν σε κάθε περίπτωση να οδηγήσουν το παιδί προς αυτή την κατεύθυνση¹⁴⁸.

Στα στρεβλά του σχολείου κατατάσσεται, σύμφωνα με την *Καθημερινή* και το γεγονός ότι «... στο σχολείο δεν αποδίδεται η δέουσα σημασία στη σωματική άσκηση»¹⁴⁹. Το συγκεκριμένο ζήτημα, ωστόσο συνδυάζεται και με την οικονομική κρίση αφού, όπως επισημαίνει ο αρθρογράφος «... η οικονομική δυσπραγία προκαλεί παχυσαρκία...» με

¹⁴⁷ <http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23327&subid=2&pubid=63774827>.

¹⁴⁸ <http://www.kathimerini.gr/553970/article/epikairothta/ellada/52-dis-sthn-enisxytikh-ekpaideysh>.

¹⁴⁹ <http://www.kathimerini.gr/56911/article/epikairothta/ellada/ellada-h-oikonomikh-krish-paxainei-symfwna-me-ereyna>.

ιδιαίτερη επίπτωση στα παιδιά και τους εφήβους. Με το χώρο της εκπαίδευσης συνδέεται σε κάποιο βαθμό και η «... άνοδος της ακροδεξιάς...», η οποία αντανακλάται στο σχολείο και ιδιαίτερα σε όσους μαθητές βιώνουν τα προβλήματα που η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει¹⁵⁰. Το ζήτημα αυτό συνδέεται από την εφημερίδα με το μεταναστευτικό πρόβλημα και τα όσα δεινά έχει προκαλέσει στην κοινωνία, αλλά και στους ίδιους τους μετανάστες που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην προσαρμογή τους.

Η νέα γενιά, αυτή στην οποία απευθύνεται το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα, παρουσιάζεται από την *Καθημερινή* ως μία γενιά που αγωνιά για τους ίδιους περίπου λόγους που αγωνιούν και οι μεγαλύτερες γενιές, δηλαδή για την οικονομική κρίση και τις συνέπειές της. Ακόμη, γίνεται λόγος για τη νέα γενιά, τα παιδιά «... που μεγαλώνουν μέσα στην κρίση...» και διατυπώνονται φόβοι για τον τρόπο με τον οποίο θα εξελιχθούν αυτά τα παιδιά και για όσα μπορεί να τους προσφέρει ή να τους στερήσει η κοινωνία¹⁵¹. Μέσα σε όλα αυτά τονίζεται ο ρόλος των εκπαιδευτικών που αδυνατούν πολλές φορές να ανταπεξέλθουν στα καθήκοντά τους, ενδεχομένως επειδή δεν γνωρίζουν τι ακριβώς πρέπει να κάνουν ή επειδή, όπως αναφέρεται σε άρθρο της εφημερίδας «... δεν έχουν τη διάθεση να κάνουν τίποτα και βρίσκονται σε κατάσταση *burn-out*».

Οι αρθρογράφοι της εφημερίδας χρησιμοποιούν λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες, οι οποίες στοχεύουν στη δραματοποίηση. Η χρήση του ενεστώτα σε ορισμένα από τα άρθρα φανερώνει την κατηγορηματική δέσμευση των αρθρογράφων με τα όσα αναφέρουν στα κείμενά τους. Οι στάσεις των αρθρογράφων φαίνονται και από τα σχόλια που επικρίνουν τις κρατικές πολιτικές, αλλά και από τις εκφράσεις που προκαλούν τα αρνητικά συναισθήματα του αναγνώστη. Σε ορισμένα από τα άρθρα η τάση αυτή της χρήσης συναισθηματικά φορτισμένων εκφράσεων είναι πιο εμφανής, όπως για παράδειγμα στο άρθρο *Το δημόσιο σχολείο σε νέες περιπέτειες*, όπου χρησιμοποιούνται πολλές τέτοιες εκφράσεις («*χρόνιες παθολογίες*», «*βίαιη δημοσιονομική εφαρμογή*», «*αλλεπάλληλους ακρωτηριασμούς*», «*δεινή οικονομική κατάσταση*», «*χρεωκοπία των πολιτικών*»), ενώ στη συνέχεια ο αρθρογράφος κάνει λόγο για «*εκπαιδευτική κρίση*»¹⁵². Το άρθρο είναι αντιπροσωπευτικό του σχολιαστικού λόγου και έχει εξαιρετικά εμφανές το προσωπικό ύφος του συντάκτη, αλλά και τους συμβολισμούς, όπως «*καταδικάζονται να αραχνιάζουν*».

¹⁵⁰ <http://www.kathimerini.gr/62611/article/epikairothta/ellada/yyxologoi-anazhtoy-n-ixnh-ths-akrode3ias-sta-sxoleia>.

¹⁵¹ <http://www.kathimerini.gr/758962/opinion/epikairothta/politikh/xwris-sokolates>.

¹⁵² <http://www.kathimerini.gr/737344/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/to-dhmosio-sxoleio-se-nees-peripeteies>.

Η διατύπωση ευχών, όπως «*Μακάρι όλα τα σχολεία να γίνουν έτσι...*»¹⁵³ προκαλεί το συναίσθημα του αναγνώστη και δημιουργεί εντυπώσεις. Έπειτα, η χρήση του δεύτερου πληθυντικού που απευθύνεται στον αναγνώστη, όπως «*Φανταστείτε...*» κινεί το ενδιαφέρον του και δημιουργεί την αίσθηση συνδιαμόρφωσης της πραγματικότητας, ενώ η διατύπωση ερωτήσεων είναι μία μέθοδος με την οποία επιχειρείται να δημιουργηθεί πιο στενή σχέση με τον αναγνώστη. Για τον ίδιο λόγο, καθώς και για να τονιστεί η συνυπευθυνότητα όλων απέναντι στην εύρεση λύσης για το πρόβλημα, οι αρθρογράφοι προτρέπουν τους αναγνώστες να αναλάβουν πρωτοβουλίες και δράσεις λέγοντας για παράδειγμα «*Ας ξεκινήσουμε...*»¹⁵⁴. Τα άρθρα της *Καθημερινής* στην πλειοψηφία τους έχουν έντονο το προσωπικό στοιχείο και την κατάθεση των απόψεων των αρθρογράφων.

Αναφορικά με την χρήση των πηγών, συχνά παρατηρείται ότι επικαλούνται τις μαρτυρίες άλλων ατόμων και επιχειρούν με βάση αυτές να παρουσιάσουν την αλήθεια τους, αλλά και να εκφράσουν τη διακειμενικότητα του άρθρου τους. ακόμη, όπως και στο *Έθνος*, σε ορισμένα άρθρα χρησιμοποιούνται στατιστικά στοιχεία που προέρχονται από έγκυρες πηγές για να στηρίζουν τις απόψεις των συγγραφέων. Άλλες φορές, πάλι, αναφέρεται ότι τα πορίσματα που παρουσιάζονται προέρχονται από την επιστημονική έρευνα, χωρίς ωστόσο να δίνεται η πηγή ή να κατατίθενται αριθμητικά στοιχεία¹⁵⁵. Τέλος, δεν λείπουν και τα άρθρα που περιγράφουν περιστατικά, παραδείγματα από την καθημερινή ζωή στη χώρα, μέσα από τα οποία οι αρθρογράφοι προσπαθούν να ενισχύσουν περισσότερο τις θέσεις τους.

Ορισμένες ασάφειες χρησιμοποιούνται, ενδεχομένως σκόπιμα, από τους αρθρογράφους όταν θέλουν να παρουσιάσουν τα όσα γράφουν, π.χ. «... στην ευθυνοφοβία κάποιων στα υπουργεί, στην επιφύλαξη ορισμένων καθηγητών...»¹⁵⁶. Η δραματοποίηση πολύ συχνά χρησιμοποιείται για να μεταδώσει τα νοήματα που θέλουν οι αρθρογράφοι και να προκαλέσει τα επιθυμητά συναισθήματα στους αναγνώστες.

Η εφημερίδα, εκτός από την επισήμανση των προβλημάτων που παρουσιάζονται στο χώρο της εκπαίδευσης, προχωρά και στη διατύπωση προτάσεων που μπορεί να οδηγήσουν στη λύση ορισμένων εξ αυτών ή τουλάχιστον στη βελτίωση της καθημερινότητας των μαθητών, ενώ επισημαίνουν και κάποιες καλές πρακτικές προς αυτή την κατεύθυνση. Έτσι,

¹⁵³ <http://www.kathimerini.gr/752771/article/epikairothta/ellada/ena-zesto-sxoleio-sthn-oreinh-eyvoia>.

¹⁵⁴ <http://www.kathimerini.gr/758962/opinion/epikairothta/politikh/xwris-sokolates>.

¹⁵⁵ <http://www.kathimerini.gr/56911/article/epikairothta/ellada/ellada-h-oikonomikh-krish-paxainei-symfwana-me-ereyna>.

¹⁵⁶ <http://www.kathimerini.gr/503896/article/politismos/arxeio-politismoy/mia-genia-niw8ei-oti-th-valame-sthn-akrh>.

πέρα από τις ελλείψεις και τα προβλήματα που παρουσιάζονται στα σχολεία, σύμφωνα με την *Καθημερινή*, είτε ως απόρροια της οικονομικής ύφεσης είτε όχι, η εφημερίδα δεν παραλείπει να προβάλλει και μία ευχάριστη είδηση, αυτή που αναφέρεται στην πρωτοβουλία της Greenpeace να υλοποιήσει ένα σχέδιο για εξοικονόμηση ενέργειας μέσω του οποίου ένα μικρό σχολείο της Εύβοιας απέκτησε θέρμανση. Το άρθρο τονίζει αφενός τις δυσκολίες που η οικονομική κρίση έχει προκαλέσει αλλά και την αδυναμία του κράτους να ανταποκριθεί στις ανάγκες, και μάλιστα με έμφαση στις πολιτικές που το κράτος υλοποιεί. Ωστόσο, παρουσιάζει παράλληλα την αισιόδοξη πλευρά, την άποψη ότι δεν είναι αδύνατο να βρεθούν λύσεις σε κάποια ζητήματα εάν υπάρχει θετική προσέγγιση και συνεργασία¹⁵⁷, αλλά και αν οι πολιτικές του κράτους, τις οποίες επικρίνει η εφημερίδα σε αρκετά από τα άρθρα της, οδηγηθούν προς την αναβάθμιση του σχολείου, η οποία μπορεί να συμβάλει στη *βιώσιμη ανάπτυξη* της χώρας. Η ιδιωτική πρωτοβουλία μπορεί να προσφέρει λύση σε κάποια από τα προβλήματα όπως συμβαίνει με το πρόγραμμα «ΔΙΑΤΡΟΦΗ» που «...εκπονείται από το Ινστιτούτο Προληπτικής, Περιβαλλοντικής και Εργασιακής Ιατρικής «Prolepsis» και απευθύνεται σε μαθητές δημόσιων σχολείων κοινωνικοοικονομικά ευπαθών περιοχών της χώρας, που πλήττονται περισσότερο από την οικονομική κρίση».

6.3 ΤΟ ΒΗΜΑ

Τα άρθρα που εξετάστηκαν από την εφημερίδα *Το Βήμα* είναι τα εξής:

1. Ο νέος πλούτος
2. Στροφή στις θετικές επιστήμες
3. Η κοινωνία στο σφαγείο των αριθμών
4. Η κρίση δεν χτύπησε την ιδιωτική παιδεία – σταθερή η ζήτηση
5. ΑΕΙ με εξαιρετικό επίπεδο αλλά με υποδομές κάτω από τη βάση
6. Σχολική βία: Έρευνες μαθητών από όλη την Ελλάδα μετατράπηκαν σε ταινίες. Ο υπουργός Παιδείας βράβευσε τις καλύτερες σε ειδική εκδήλωση.
7. Σχολικά βιβλία κάτω από τη βάση.
8. Σχολεία χωρίς καθηγητές σε ακριτικά νησιά.

Η οικονομική κρίση είναι το βασικό πρίσμα υπό το οποίο εξετάζεται η επικαιρότητα και από τα άρθρα που παρουσιάζονται στην εφημερίδα *Το Βήμα*. Η οικονομική κρίση

¹⁵⁷ <http://www.kathimerini.gr/752771/article/epikairothta/ellada/ena-zesto-sxoleio-sthn-oreinh-eyvoia>.

εξετάζεται υπό διάφορες οπτικές γωνίες, έτσι ώστε οι αρθρογράφοι να καταλήξουν στα συμπεράσματά τους και να τα μεταφέρουν στους αναγνώστες τους. Το πρόβλημα της ανεργίας, η οποία δε συνδέεται αποκλειστικά και μόνο με την οικονομική κρίση, αλλά αντίθετα, αποτελεί «... δομικό πρόβλημα της χώρας μας, η οποία τα τελευταία τριάντα χρόνια παράγει στρατιές ανέργων», παρουσιάζεται στα άρθρα της εφημερίδας, γεγονός που δεν προκαλεί εντύπωση, αφού η εκπαίδευση σε μεγάλο βαθμό σχετίζεται με την επαγγελματική αποκατάσταση.

Τα τρωτά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος αναδεικνύονται, σύμφωνα με την εφημερίδα, και από το γεγονός ότι η ελληνική οικογένεια εξαιτίας του ότι έχει «έλλειψη εμπιστοσύνης» εξακολουθεί να δαπανά «Εκατομμύρια ευρώ» στην ιδιωτική εκπαίδευση. μάλιστα, τονίζεται ότι ακόμη κι αν η χώρα βρίσκεται υπό την επίδραση της οικονομικής ύφεσης, τα ποσά αυτά δεν έχουν μειωθεί. Το Βήμα, όπως συνέβη και με την Καθημερινή δίνει έμφαση και στο πρόβλημα του ρατσισμού στα σχολεία, αλλά και των αποτελεσμάτων του, ένα εκ των οποίων είναι η αύξηση των περιστατικών βίας και σχολικού εκφοβισμού¹⁵⁸. Τέλος, ζήτημα που αναδεικνύεται από το Βήμα είναι αυτό που σχετίζεται με την υποβάθμιση των ακριτικών νησιών σε ό,τι αφορά στο ζήτημα της εκπαίδευσης και τη σχετική διαμαρτυρία των μαθητών και των γονέων για τις ελλείψεις καθηγητών στα σχολεία τους¹⁵⁹.

Μία θετική πλευρά που παρουσιάζεται σχετίζεται με το γεγονός ότι στη διάρκεια των χρόνων της οικονομικής κρίσης, από το 2009 έως το 2013 οι Έλληνες στράφηκαν προς την εκπαίδευση και στην πραγματικότητα δημιουργήθηκε αυτό που ο αρθρογράφος ονομάζει «... ένα απίθανο κεφάλαιο γνώσης...» το οποίο αποτελεί «... το νέο κρυμμένο πλούτο της σύγχρονης Ελλάδας». Το θετικό αυτό σημείο, ωστόσο χρησιμοποιείται για να καταδείξει μία ακόμη αρνητική συνέπεια της οικονομικής κρίσης, ότι δηλαδή ωθεί τους νέους της χώρας και μάλιστα αυτούς που είναι περισσότερο καταρτισμένοι και έχουν πιο πολλά προσόντα, προς «... το δρόμο της ξενιτιάς»¹⁶⁰. Εξάλλου, η αύξηση του μορφωτικού επιπέδου συνδέεται σε άλλο σημείο με την αδυναμία εξόδου στην αγορά εργασίας και τη συνακόλουθη παράταση του σπουδαστικού βίου¹⁶¹.

Ακόμη, οι αρθρογράφοι δεν παραλείπουν να επισημάνουν και θετικές πρωτοβουλίες από την πλευρά της κυβέρνησης όπως η προσπάθεια του Κ. Αρβανιτόπουλου, Υπουργού Παιδείας, να αυξήσει τις θέσεις εισακτέων στις παραγωγικές και θετικές σχολές, έτσι ώστε οι

¹⁵⁸ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=549600&wordsinarticle=παιδεία%3bκρίση>.

¹⁵⁹ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=574632&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3bκρίση>.

¹⁶⁰ <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=561444&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3bκρίση>.

¹⁶¹ <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=567796&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3bκρίση>.

απόφοιτοι να έχουν περισσότερες πιθανότητες απορρόφησης στην αγορά εργασίας¹⁶². Ωστόσο, δεν είναι όλα τα άρθρα υπέρ των κρατικών πολιτικών, αφού δεν λείπουν και αυτά που τις επικρίνουν και μάλιστα με τρόπο έντονο. Ορισμένες φορές, δε, η κριτική που ασκείται είναι εξαιρετικά έντονη και παρουσιάζεται ως η κύρια αιτία που έχει οδηγήσει το χώρο της εκπαίδευσης στην προβληματική κατάσταση που βρίσκεται. Γίνεται ακόμη και χρήση έντονα επικριτικών εκφράσεων, όπως *«εικόνα προβληματική»*, *«ιδεολογική προπαγάνδα»*, *«έλλειψη συνολικού σχεδιασμού»*, *«η συνεργασία των ομάδων συγγραφής σχολικών βιβλίων είναι ανύπαρκτη»*, *«κοινή κατεύθυνση δεν υπάρχει»*, *«απονεκρωμένο σύστημα πανελλαδικών εξετάσεων»*. Ορισμένα άρθρα, εξάλλου, είναι πιο επικριτικά από τα υπόλοιπα και ασκούν κριτική σε έντονο τόνο¹⁶³.

Όσον αφορά στο ύφος της γραφής, και σε αυτή την περίπτωση, όπως και στις δύο προηγούμενες δεν λείπουν οι εκφράσεις που προκαλούν έντονα συναισθήματα και που εμμέσως εκφράζουν απόψεις των αρθρογράφων και διαμορφώνουν το κλίμα για τον αναγνώστη. Φράσεις όπως *«μαύρα χρόνια»*, *«... στο δρόμο της ξενιτιάς»*, *«εικόνα προβληματική»* επιτελούν αυτόν ακριβώς το σκοπό. Ακόμη πιο δραματική έκφραση, χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τάσης είναι αυτή που αποτελεί και τίτλο άρθρου *«Η κοινωνία στο σφαγείο των αριθμών»* που ήδη από την πρώτη ματιά προδιαθέτει τον αναγνώστη γι' αυτό που θα ακολουθήσει¹⁶⁴. Άλλες χαρακτηριστικές εκφράσεις είναι: *«.. κοινωνικό τσουνάμι»*, *«... χτύπησε την (παγιωμένα) ευάλωτη και αδύναμη αγορά εργασίας και τη γονάτισε.»*, *«κυνήγι μαγισσών»*. Έπειτα, η χρήση των μεταφορών είναι κι αυτή ενδεικτική του ύφους της εφημερίδας που μέσω αυτών επιχειρεί να παρουσιάσει περισσότερο παραστατικά τα δεδομένα, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στη φράση *«Η «καρδιά» των ελληνικών πανεπιστημίων λοιπόν χτυπάει και μάλιστα δυνατά, αν και μέσα σε ένα ασθενικό σώμα»*¹⁶⁵.

Στα άρθρα επίσης είναι ιδιαίτερα εμφανής σε πολλά σημεία η ειρωνεία των αρθρογράφων σε ό,τι αφορά την κατάσταση της Ελλάδας στον τομέα της εκπαίδευσης, όπως φαίνεται για παράδειγμα από τη φράση *«... σε αντίθεση με την Ελλάδα που μπορεί κανείς να απασχολείται σε κάποια επιχείρηση δίχως να πληρώνεται επί... χρόνια ολόκληρα (και να αισθάνεται και τυχερός που περνά την ώρα του δημιουργικά»*¹⁶⁶. Η χρήση των αποσιωπητικών συνηθίζεται από τους αρθρογράφους της εφημερίδας, αντίθετα με ό,τι παρατηρήθηκε στις

¹⁶² <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=579549&wordsinarticle=παιδεία%3b κρίση>.

¹⁶³ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=560742&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3b κρίση>.

¹⁶⁴ <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=567796&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3b κρίση>.

¹⁶⁵ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=555139&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3b κρίση>.

¹⁶⁶ <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=567796&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3b κρίση>.

δύο πρώτες. Με τη χρήση αυτής της τακτικής δίνουν έμφαση στα σημεία που επιθυμούν, ενώ προσδίδουν έναν τόνο ειρωνείας στα γραφόμενά τους.

Η πλειοψηφία των άρθρων επίσης και στο *Βήμα* ανήκει στην κατηγορία του σχολιαστικού λόγου, αφού οι αρθρογράφοι παρουσιάζουν σαφώς μέσω σχολιασμών τη δική τους άποψη. Η κριτική προς τις εκάστοτε κυβερνήσεις δεν λείπει από τα άρθρα του *Βήματος*. Θεωρούν ότι δεν έχουν αναλάβει τις πρωτοβουλίες που θα έπρεπε και ότι ευθύνονται για το σημείο στο οποίο έχει φτάσει η χώρα. Ωστόσο, υπάρχουν και άρθρα που δεν εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία, αφού ο αρθρογράφος δεν σχολιάζει, παρά μόνο παραθέτει τα γεγονότα που θέλει και αφήνει τον αναγνώστη να εξάγει τα δικά του συμπεράσματα με βάση αυτά¹⁶⁷.

Οι παραινέσεις είναι ένα ακόμη χαρακτηριστικό στοιχείο των άρθρων που συγκεντρώθηκαν από *Το Βήμα*. Φράσεις όπως «... *άπαντες οφείλουν δράση...*»¹⁶⁸ έχουν ως στόχο να προτρέψουν πρωτίστως τους κυβερνώντες ώστε να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να συνεισφέρουν στη λύση των προβλημάτων.

Αναφορικά με τις πηγές που επικαλούνται οι αρθρογράφοι, δεν λείπει η περίπτωση παράθεσης λεγομένων «ανώτατων στελεχών» χωρίς ωστόσο να αναφέρεται ακριβώς σε ποιον ανήκουν οι φράσεις που καταγράφονται¹⁶⁹. Στην πλειοψηφία των άρθρων, πάντως, οι πηγές αναφέρονται σαφώς, όπως για παράδειγμα στο άρθρο για τον σχολικό εκφοβισμό όπου παρατίθενται τα λόγια του Υπουργού Παιδείας¹⁷⁰. Σε άλλες περιπτώσεις, οι αρθρογράφοι παρουσιάζουν στατιστικά δεδομένα, αριθμούς που αποτυπώνουν αυτά που θέλουν να παρουσιάσουν. Τα στατιστικά δεδομένα προέρχονται κατά βάση από έγκυρες πηγές, όπως είναι η Ελληνική Στατιστική Αρχή και το Ινστιτούτο ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ¹⁷¹.

¹⁶⁷ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=567384>.

¹⁶⁸ <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=561444&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3b κρίση>.

¹⁶⁹ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=579549&wordsinarticle=παιδεία%3b κρίση>,

¹⁷⁰ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=549600&wordsinarticle=παιδεία%3b κρίση>.

¹⁷¹ <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=567384>.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1. Αποτελέσματα της έρευνας

Μετά το στάδιο της ανάλυσης και παρουσίασης των ευρημάτων ακολουθεί η ερμηνεία των συμπερασμάτων της έρευνας στη βάση της διεξοδικής και πολυεστιακής μελέτης των αποτελεσμάτων που έχουν καταγραφεί. Τα στοιχεία κατηγοριοποιήθηκαν και αναλύθηκαν για να εξαχθούν απαντήσεις στα ερωτήματα που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας. Η ανάλυση των άρθρων έγινε ως προς τα θέματα που παρουσιάζονται, τη θέση των άρθρων στις εφημερίδες, το ύφος των κειμένων, τη στάση των δημοσιογράφων, την παρουσία φωτογραφιών κ.α.

Με βάση τα ερωτήματα που τέθηκαν, έγινε η έρευνα, η οποία απέδωσε τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Από την έρευνα προκύπτει ότι δεν υπάρχει επαρκής κάλυψη, ούτε ποσοτική ούτε ποιοτική, για τα εκπαιδευτικά θέματα, παρά το γεγονός ότι τις εντάσσουν σε ειδικά ένθετα. Όλες οι εφημερίδες καλύπτουν επιδερμικά τα θέματα αυτά, χωρίς να εμβαθύνουν στην ουσία τους για λόγους που ενδεχομένως σχετίζονται με την αλληλεξάρτηση με κυβερνητικούς ή ιδιωτικούς παράγοντες. Διακρίνεται μια υστέρηση στην ηθική υπόσταση των εφημερίδων όσον αφορά την ευθύνη τους για τη διαμόρφωση και καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης του αναγνωστικού κοινού αλλά και γενικότερα της κοινής γνώμης. Σε σχέση με τις μεταβλητές που ορίστηκαν και βάσει των υπογεγραμμένων λέξεων-φράσεων κλειδιά, προκύπτει ευρεία χρήση συμβολικής γλώσσας (παρομοιώσεις και μεταφορές), η οποία όπως έχει λεχθεί, ενισχύει τη δραματοποίηση. Παράλληλα, δεν υπάρχουν ιδιαίτερα διχαστικά σχήματα καθώς και στοιχεία ασάφειας καθώς οι αρθρογράφοι (στην πλειονότητα των κειμένων) παραθέτουν στατιστικά στοιχεία μελετών.

7.2. Συμπεράσματα που αφορούν τη δομή των εφημερίδων

Ο αριθμός των άρθρων κρίνεται περιορισμένος, συνεπώς και μη ικανοποιητικός, σε σχέση με τη σοβαρότητα του θέματος. Η πλειοψηφία των άρθρων που σχετίζονταν με την Εκπαίδευση δεν είχαν ιδιαίτερα δραματοποιημένο χαρακτήρα κυρίως όταν παρουσιάζονταν ως απλές καταγραφές στατιστικών μελετών. Εξάιρεση αποτέλεσαν τα άρθρα που οι συγγραφείς τους θέλησαν να αποτυπώσουν τις προσωπικές τους απόψεις. Όταν αυτό συνέβη, έγινε, όπως αναμενόταν, με τη χρήση συμβολικής γλώσσας, παρομοιώσεων, μεταφορών και με επίκληση

στο συναίσθημα ώστε να κεντρίσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Άλλωστε, η διερεύνηση του συμβολικού στοιχείου κατέχει κεντρικό ρόλο στο πλαίσιο της επικοινωνιακής πράξης. Η αναζήτηση του συμβολικού λειτουργεί εντός της σημασιολογίας του φανερού-κρυφού, εφόσον το λανθάνον νόημα υπάρχει πάντα μέσα στο πρόδηλο νόημα,¹⁷² ότι δηλαδή η οικονομική κρίση έχει αρνητικό αντίκτυπο στην Εκπαίδευση. Τα συγκεκριμένα στοιχεία επιβεβαιώνουν και το στοιχείο της δραματοποίησης ιδιαίτερα στα άρθρα της εφημερίδας της εφημερίδας Έθνος, η οποία έδωσε έμφαση στη σύνδεση της Εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την επαγγελματική αποκατάσταση, και λιγότερο σε αυτά της Καθημερινής και του Βήματος. Οι δύο τελευταίες εστίασαν περισσότερο στην ψυχολογικά αρνητικά φορτισμένη διάσταση, τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς.

Ωστόσο και στις δυο περιπτώσεις οι ειδήσεις που αφορούσαν την Εκπαίδευση ήταν σχετικές με την οικονομική κρίση και τα προβλήματα που δημιούργησε με έμμεσο ή άμεσο τρόπο, αποκλείοντας άλλες διαστάσεις, όπως είναι για παράδειγμα ο παιδαγωγικός της χαρακτήρας. Αυτό ήταν και το κυρίαρχο ιδεολογικό πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο και οι τρεις εφημερίδες (παρά τις μικρές διαφορές) θέλησαν να παρουσιάσουν την Εκπαίδευση.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως δεν υπήρξε καμία θετική αναφορά, με εξαίρεση τα κείμενα με τίτλο «Σχολική βία: Ερευνες μαθητών από όλη την Ελλάδα μετατράπηκαν σε ταινίες. Ο υπουργός Παιδείας βράβευσε τις καλύτερες σε ειδική εκδήλωση» και «Νέος Πλούτος», τα κείμενα ήταν αρνητικά φορτισμένα και αποτύπωσαν το γενικότερο κλίμα απαισιοδοξίας και δυσαρέσκειας που κυριαρχούσε σε όλα τα τμήματα της κοινωνίας.

Σε σχέση με τη θεματική ποικιλία των δημοσιευμάτων παρατηρείται ότι τρεις εφημερίδες καλύπτουν ένα μεγάλο φάσμα εκπαιδευτικών θεμάτων, ελληνικού κυρίως ενδιαφέροντος, όπως είναι η έλλειψη εκπαιδευτικού προσωπικού, το φαινόμενο της βίας και του υποσιτισμού, δίχως να υπάρχουν αναφορές σε παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο το κυρίαρχο θέμα αφορά τη σύνδεση της Εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας.

Σε γενικές γραμμές, κάθε εφημερίδα και κάθε δημοσιογράφος είχαν τη δυνατότητα να «προσαρμόσουν» το άρθρο σε μικρότερη ή μεγαλύτερη έκταση, δίνοντας έμφαση σε στοιχεία που κρίνονται συμφέροντα για την εφημερίδα. Ένα στοιχείο το οποίο παρατηρείται σχετικά με την αντιμετώπιση των κρατικών φορέων που εμπλέκονται σε εκπαιδευτικά θέματα, από τις εφημερίδες, είναι η έμμεση αναφορά τους και απόδοση ευθυνών. Δεν γίνεται καμία ορισμένη αναφορά σε κυβερνητική πολιτική, αλλά αυτό που κυριαρχεί στην απόδοση ευθυνών είναι το

¹⁷² Ψύλλα Μ., ό.π.,σελ 34.

«κράτος» χωρίς σαφείς αναφορές σε συγκριμένα πρόσωπα ή κόμματα, ιδιαίτερα στα άρθρα του Βήματος.

Τα σχόλια και γενικότερα οι απόψεις των δημοσιογράφων είναι κάτι το οποίο δε έλειψε από την ύλη και των τριών εφημερίδων, χωρίς αυτό σημαίνει ότι απαγορεύεται η έκφραση της γνώμης δημοσίως. Σημειώνεται ότι ο ρόλος του δημοσιογράφου είναι να δώσει «τροφή» για σκέψη στο αναγνωστικό κοινό, θέτοντας ερωτήματα ή κάνοντας σχόλια τα οποία δεν οδηγούν από μόνα τους σε συμπεράσματα, αλλά ενθαρρύνουν τον αναγνώστη να αναζητήσει μόνος του την αλήθεια. Άλλωστε, εάν ένα άρθρο είναι σωστά και αντικειμενικά γραμμένο, παρουσιάζοντας όλες τις πτυχές ενός ζητήματος, δε χρειάζονται σχόλια για να καταλήξει ο αναγνώστης σε συμπεράσματα. Μερικά παραδείγματα σχολίων δημοσιογράφων είναι στο άρθρο «Χωρίς σοκολάτες...»: «τα πρόσωπα των ανθρώπων, όμως, κάτω από τον λαμπερό ήλιο, μοιάζουν ακόμα πιο μουντά και δύσθυμα. Αγέλαστα. Στο τρένο, στα λεωφορεία, στο μετρό, στους δρόμους, στις πλατείες. Δεν είναι θυμός, ούτε οργή, ούτε καν φόβος. Είναι σαν να αποκρυσταλλώθηκε η αδυναμία να βγει πέρα η μέρα». Και στο άρθρο του Έθνους «Η υψηλή ανεργία πλήττει τώρα και τους δασκάλους» ολόκληρη η παράγραφος: «Στοιχεία – σοκ για την ανεργία των εκπαιδευτικών (...). Σημασία έχει πως, με βάση τα παραπάνω στοιχεία, (...) ζουν τον εφιάλτη της ανεργίας.. Χιλιάδες εκπαιδευτικοί που ξεκίνησαν τις σπουδές τους με όνειρα, σήμερα βρίσκονται μετέωροι».

Στο μεγαλύτερο μέρος των άρθρων, δίνεται με αρκετά αναλυτικό τρόπο το πρόβλημα, με γλαφυρές εκφράσεις πολλές φορές και σχόλια. Εν τούτοις, η λύση του προβλήματος, ή κάποιες προτάσεις έστω, δίνονται επιγραμματικά και συνήθως χωρίς επιστημονικό λόγο, δίχως να περιγράφεται αναλυτικά ο τρόπος και τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν. Θα μπορούσε ενδεχομένως να λεχθεί ότι στόχος των άρθρων είναι απλά η αναφορά του προβλήματος, ή να παρουσιαστεί το πρόβλημα με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετεί εφημερίδες και φορείς; Ένα άρθρο γραμμένο με σωστή δομή, θα πρέπει να παρουσιάζει ολοκληρωμένα το πρόβλημα, όχι απλά να το αναφέρει για να υπάρχει ως ύλη της εφημερίδας. Φυσικά δε λείπουν και τα δημοσιεύματα τα οποία δίνουν ολοκληρωμένες λύσεις, τις οποίες αφενός υποστηρίζουν και με επιστημονικά στοιχεία, αφετέρου είναι γραμμένες έτσι ώστε να είναι κατανοητές και από απλούς πολίτες. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το άρθρο «Ένα ζεστό σχολείο στην ορεινή Εύβοια».

Ως προς το λεξιλογικό πεδίο δε, οι λέξεις κατηγοριοποιήθηκαν βάσει των εννοιών που εκφράζουν, προς διευκόλυνση του σχολιασμού τους. Έτσι, μια από τις συχνότερα εμφανιζόμενες έννοιες είναι αυτή της ανεργίας, της επαγγελματικής αποκατάστασης και της ψυχολογικής πίεσης.

Λαμβάνοντας υπόψη την κατάσταση της πολιτικής και τους τρόπους με τους οποίους δρουν οι έχοντες επιρροή προς την εξουσία, στη σημερινή Ελλάδα, θα μπορούσε ενδεχομένως να λεχθεί, χωρίς βέβαια να μπορεί εύκολα να επιβεβαιωθεί, πως είναι πιθανό οι εκδότες των εφημερίδων να «οπισθοχωρούν» όταν πρόκειται για τη δημοσίευση άρθρων που απαγγέλουν σκληρές κατηγορίες, και να προτιμούν να αποκρύπτουν πτυχές των γεγονότων ή ακόμα και να τα παρουσιάζουν υποτιμημένα ώστε να μην τραβούν την προσοχή. Αν οι εφημερίδες το κάνουν αυτό επειδή ενδεχομένως απειλείται η λειτουργία τους ή η ασφάλεια των συντελεστών τους ή επειδή εστιάζουν σε καθαρά υλικά ή άλλου είδους κέρδη, δεν είναι κάτι που θα μπορέσουμε εύκολα ποτέ να το εξακριβώσουμε.

Ερευνώντας το ρόλο και τη στάση των εφημερίδων απέναντι στην απεικόνιση της Εκπαίδευσης θετικό κρίνεται το γεγονός ότι, αν και κάποια δημοσιεύματα ήταν ανυπόγραφα από τον αρθρογράφο, υπάρχει εκτενής αναφορά σε έρευνες αρμοδίων οργανισμών, ενώ τα πρόσωπα που αναφέρουν τη γνώμη τους είναι σχετικά με τον εκπαιδευτικό χώρο. Ωστόσο, σε κάποια άρθρα χρησιμοποιείται το όνομα του επιστήμονα ή απλώς μερικές εκφράσεις, για να ενισχύσουν το αίσθημα εμπιστοσύνης του αναγνώστη απέναντι στα όσα γράφονται στο κείμενο, τα οποία, αν και δεν επαρκούν, ενδεχομένως λόγω της άγνοιας ή της αδιαφορίας των αναγνωστών, φαίνεται να εξυπηρετούν το σκοπό τους.

Συνοψίζοντας, ο μηχανισμός της πλαισίωσης που επιχειρεί την κατηγοριοποίηση ενός διακυβεύματος είτε μέσα από την ανάθεσή του σε μία τάξη προβλήματος (οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό κλπ.), είτε μέσα από τον καταλογισμό της ευθύνης ενός προβλήματος σε έναν θεσμό,¹⁷³ κρίνεται ικανοποιητικός, στο βαθμό που η Εκπαίδευση αποτυπώνεται μέσω των συγκεκριμένων πλαισίων που προηγουμένως αναλύθηκαν.

¹⁷³ Gerstlé J., ό.π.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συνολικά από την έρευνα προκύπτει ότι δεν υπάρχει επαρκής κάλυψη, ούτε ποσοτική ούτε ποιοτική, για τα θέματα της Εκπαίδευσης. Οι εφημερίδες καλύπτουν επιδερμικά τα θέματα αυτά, χωρίς να εμβαθύνουν στην ουσία τους, ενδεχομένως για λόγους αλληλεξάρτησης με κυβερνητικούς ή ιδιωτικούς παράγοντες. Το γεγονός αυτό κρίνεται ως ιδιαίτερος σημαντικό αν αναλογισθούμε ότι ο δημοσιογραφικός λόγος διαμορφώνει εκτός από μοντέλα γλωσσικά και τρόπους σκέψης. Η ρητορική του, που προσαρμόζεται σε εύληπτα νοήματα από το μεγαλύτερο μέρος του κοινού, καλλιεργεί προσδοκίες προσέγγισης και οικειοποίησης του διαμεσολαβούμενου γεγονότος και έτσι, δημιουργεί αξίες και πρότυπα, τα οποία αποτελούν μέρος της επιχειρηματολογίας του ενιστάμενου και διεκδικούντος πολίτη.¹⁷⁴

Αξιολογώντας τα ευρήματα μπορούμε να πούμε ότι τα άρθρα οριοθετήθηκαν βάσει του αναφορικού πλαισίου, ανάλογα με τα ειδικά θέματα που παρουσιάστηκαν από τα δημοσιεύματα και την κατεύθυνση που δόθηκε από τους αρθρογράφους. Την ίδια στιγμή εμφανίζεται μια υστέρηση στην ηθική υπόσταση των εφημερίδων, όσον αφορά στην ευθύνη τους για τη διαμόρφωση και καλλιέργεια της εκπαιδευτικής συνείδησης του αναγνωστικού κοινού, αλλά και γενικότερα της κοινής γνώμης.

Στο σημείο αυτό αναδεικνύεται και η διαπίστωση ότι την τελική ευθύνη για αντικειμενική ενημέρωση την έχει ο ίδιος ο πολίτης. Αυτό επιτυγχάνεται από τη συνειδητοποίηση του πολίτη ότι για πλήρη ενημέρωση δεν πρέπει να στηρίζεται σε μία μόνο πηγή, αλλά να αναζητά συνεχώς νέους τρόπους ενημέρωσης από την πληθώρα των ΜΜΕ, που σήμερα παρέχεται απλόχερα κυρίως μέσω του διαδικτύου και να κρατά πάντα κριτική στάση απέναντι σε κάθε πληροφορία.

Όλα τα παραπάνω κρίνονται ως ιδιαίτερος σημαντικά, αρκεί να αναλογισθεί κανείς ότι η άποψη της κοινής γνώμης περιλαμβάνεται στην χάραξη της κοινωνικής πολιτικής μιας χώρας. Όσο περισσότερο ευαισθητοποιείται η κοινή γνώμη ως προς μία κοινωνική ομάδα, τόσο η συγκεκριμένη ομάδα αποκτά αναγνωρισιμότητα, βγαίνει από την απομόνωση, αποκτά θέση και απολαμβάνει κοινωνική πολιτική. Τα Μ.Μ.Ε., και συγκεκριμένα τα έντυπα μέσα, μπορούν να προσδιορίσουν ένα πρόβλημα και να το αναδείξουν με τέτοιο τρόπο, ώστε να ευαισθητοποιήσουν την κοινωνία και να την παρακινήσουν να αντιδράσει. Η στάση αυτή των συγκεκριμένων εφημερίδων τις καθιστά δρώντα υποκείμενα ως προς τον προσδιορισμό της ατζέντας και ως προς τη διαμόρφωση της δημόσιας δράσης για τον καθορισμό, τη

¹⁷⁴ Παπαθανασόπουλος Σ., ό. π., σελ 45.

συνειδητοποίηση και την επίλυση των δημόσιων προβλημάτων, αποδίδοντάς τους έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στη δημόσια σκηνή ως συνδιαχειριστών των δημόσιων πολιτικών.

Ειδικότερα, μπορεί να λεχθεί ότι η πλαισίωση υπήρξε επιτυχής, στο βαθμό όμως που το ζήτημα της οικονομικής κρίσης οδήγησε τελικά σε μια νέα αφήγηση. Αυτό δεν μπορούμε να το πούμε με βεβαιότητα καθώς, όπως ειπώθηκε, “ο μηχανισμός της πλαισίωσης εστιάζει στη διαδικασία ορισμού ενός προβλήματος, (...) ως αποτέλεσμα της επιλεκτικής παρουσίασης και της διάκρισης ορισμένων χαρακτηριστικών που προσανατολίζουν σε μία συγκεκριμένη ερμηνεία του αντικειμένου”. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης (και οι αντίστοιχες επιπτώσεις στην Εκπαίδευση) είναι τέτοιο που από τη φύση του είναι σχεδόν αδύνατο να νοηθεί έξω από το πλαίσιο του φόβου και γενικότερα των αρνητικών συναισθημάτων.

Εν κατακλείδι, με τη -μικρής κλίμακας αλλά εστιασμένη- ποιοτική ανάλυση της παρούσας εργασίας, θεωρούμε ότι δημιουργείται ένα νέο πεδίο προβληματισμού, που θα δώσει το έναυσμα για μελλοντικές μελέτες και έρευνες. Επίσης σημαντική θα ήταν η διενέργεια εμπειρικής έρευνας με συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια από εκπαιδευτικούς και μαθητές για την πιο ενδελεχή μελέτη της αποτύπωσης της κρίσης. Ενδιαφέρουσα θα ήταν επίσης μια συγκριτική μελέτη του έντυπου τύπου σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες που αντιμετωπίζουν αντίστοιχη οικονομική ύφεση, προκειμένου να ερευνηθεί σε έκταση ένα ζήτημα που σε κάθε περίπτωση δεν είναι αποκλειστικά ελληνικό, με σκοπό την αναζήτηση προτάσεων για την αναβάθμιση της λειτουργίας του θεσμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Chilton P., *Analyzing political discourse: Theory and practice*. London: Routledge, 2004.

Corcoran P., «Language and politics», στο Swanson D., D., Nimmo, επιμ., *New Directions in Political Communication: A resource book*. Newbury Park: Sage Publications, 1990.

Entman M. Robert, *Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and U.S. Foreign Policy (Studies in Communication, Media, and Public Opinion)*, Paperback – December 15, 2003.

Exoo F. Calvin, *The Politics of the Mass Media*, West Publishing Company, United States, 1994.

Fairclough, N., *Language and power*, London: Longman, 1989.

Garrett P., B. Allan., *Approaches to media discourse*, Oxford: Blackwell, 1998.

Gerstlé J., *La communication politique*. Paris : Dalloz, Armand Colin, 2004.

Goffman E., *Frame Analysis*, New York, Free Press, 1974

Houston J. Brian, Pfefferbaum Betty, Rosenholtz Cathy Ellen, *Disaster News Framing and Frame Changing in Coverage of Major U.S. Natural Disasters, 2000–2010*, London: Sage Publications, 2012.

Iyengar S., *Is anyone responsible? How Television frames political issues*, Chicago, University of Chicago Press, 1991

Krippendoff, K., *Content Analysis: An introduction to its Methodology*, Second Edition, London: Sage Publications, 2004.

McQuail, D., *McQuail's Mass Communication Theory*, London: Sage. Publications, 2005.

Noelle-Neumann, *The Spiral of silence: A Theory of Public Opinion*, Journal of Communication 24, 1974.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ασλανίδου Σ., *Ο μύθος του παθητικού τηλεθεατή*. Αθήνα: Δρομέας, 2000

Βάμβουκας, Μ., *Εισαγωγή στη ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*, Αθήνα: Γρηγόρης, 2002, σελ 263-281, διαθέσιμο στο Τζανή Μ., Σημειώσεις από το μάθημα «ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ», Παιδαγωγικό τμήμα δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2005.

Βρύζας, Κ., *Μέσα Επικοινωνίας και Παιδική Ηλικία*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 2005.

Βρύζας Κ., «Τα παιδιά της εικόνας», στο Κωνσταντινίδου Σέμογλου Ο.,(Επιμ.), *Εικόνα και Παιδί*, σελ. 427-438. Θεσσαλονίκη, 2005.

Δεμερτζής, Ν., Καφετζής, Π. «Πολιτικός Κυνισμός, Πολιτική Αλλοτρίωση και Μ.Μ.Ε: Η Περίπτωση της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας», στο Λυριντζής, Χρ. - Νικολακόπουλος, Η. - Σωτηρόπουλος, Δ. (επιμ.), *Κοινωνία και Πολιτική. Όψεις της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας 1974-1994*, Αθήνα: Θεμέλιο, 1996.

Edelman Μ., *Η κατασκευή του πολιτικού θεάματος*, επιμ. Δεμερτζής Ν. Αθήνα: Παπαζήσης, 1999.

Ιωσηφίδης, Θ., «Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας», Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστημίου Αιγαίου, Μυτιλήνη, 2003

Κάραν, Τζ., *Μέσα επικοινωνίας και εξουσία*. Αθήνα: Καστανιώτης, 2005.

Κόλλιας Α., *Ανάλυση περιεχομένου: Εξέλιξη, τεχνικές και εφαρμογές της μεθόδου στη μελέτη της επικοινωνίας*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2013.

Κορύζη Σ., «Μέθοδοι Έρευνας και Ανάλυσης στην Επικοινωνία», Σημειώσεις από το μάθημα του Π.Μ.Σ. Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007.

Κυριαζή Ν., *Η κοινωνιολογική έρευνα:Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2002.

Λαμπράκη-Παγανού Α. - Παγανός Γ., *Ο εκπαιδευτικός δημοτικισμός και ο Κ. Παλαμάς*, Πατάκης Αθήνα 1994.

ΜακΚουεϊλ, Ντ., *Η θεωρία της μαζικής επικοινωνίας για τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Καστανιώτης, 2003.

ΜακΚουεϊλ, *Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας*, Αθήνα: Καστανιώτης, 1997

ΜακΚουεϊλ, Ντ. και Σβεν Βίνταλ, *Μοντέλα Επικοινωνίας για τη Μελέτη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης*, Αθήνα: Καστανιώτης, 2001

Μιχαηλίδου, Μάρθα, «Ανάλυση λόγου, ταυτότητα και επικοινωνία», στο Ιωσηφίδης Θ., Σπυριδάκης Μ., (Επιμ) 2006, Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα. Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις και Ανάλυση Δεδομένων, Αθήνα: Κριτική, 2006

Μπένετ Λ. Ο., *Ειδήσεις: Η πολιτική των ψευδαισθήσεων*, Αθήνα: Δρομέας, 1999.

Ναυρίδης Κ., «Υποκείμενα και αντικείμενα της εμπειρικής έρευνας», Ψυχολογικά Θέματα, 1 (1), 1988, στο Ντάβου Μ., Σημειώσεις από το μάθημα «Μέθοδοι Έρευνας και Ανάλυσης στην Επικοινωνία» του Π.Μ.Σ. Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007

Ντάβου Μ., Σημειώσεις από το μάθημα «Μέθοδοι Έρευνας και Ανάλυσης στην Επικοινωνία» του Π.Μ.Σ. Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2007.

Πανηγυράκης Γ., Βεντούρα-Νεοκοσμίδη Ζ, *Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων*, Αθήνα, Μπένου, 2001.

Παπαθανασόπουλος Στ , *Η τηλεόραση και το κοινό της*, Αθήνα: Καστανιώτης, 2000.

Πλειός Γ., *Ο λόγος της εικόνας: Ιδεολογία και πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2001.

Σαμαράς, Α., «Θεωρίες κατασκευής ειδήσεων και σχέσεων εξουσίας - Μέσων Ενημέρωσης». Σημειώσεις από το μάθημα του Π.Μ.Σ. Επικοινωνίας και Δημοσιογραφίας, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2013.

Σιδέρης, Ν., *Μιλώ για την κρίση με το παιδί*. Αθήνα: Μεταίχμιο, 2013.

Thompson J., *Νεωτερικότητα και Μέσα Επικοινωνίας*. Αθήνα: Παπαζήσης, 1998.

Τσιάκαλος Γ., Κογκίδου Δ., Μαρβάκης Α., Τρέσσου Ε, *Ρατσιστικός Λόγος. Βιβλιογραφικός Οδηγός*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1997

Τσουρβάκας Γ., *Ποιοτική Έρευνα: Οι εφαρμογές της στη μελέτη των Μέσων μαζικής επικοινωνίας*. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών, 1997.

Weber R. P., *Basic Content Analysis*, Newbury Park: Sage Publications, 1985, στο Κόλλιας Α., «Ανάλυση Περιεχομένου με τη χρήση νέων τεχνολογιών», Πανεπιστημιακές σημειώσεις από το τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, 2006.

Ψύλλα Μ., *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2010.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ & ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Castells, M. (2007), "Communication, Power and Counter-power in the Network Society", *International Journal of Communication*, 1, 2007.

Coyne R., "Where in the World Is Cyberspace? The Phenomenology of Computer-Mediated Communications.", *From Designing Information Technology in the Postmodern Age: From Method to Metaphor*. Cambridge, MA, & London: The MIT Press, 1995, διαθέσιμο στο <http://hyperion.math.upatras.gr/courses/newcommmedia99-00/papers99-00/coyne-kybe.html> (πρόσβαση την 4η Μαΐου 2015).

D' Angelo, P., "News framing as a Multiparadigmatic Research Program: A Response to Entman", *Journal of Communication*, 52 (4), 2002.

Λέανδρος Ν., Παπαδοπούλου Δ., Ψύλλα Μ., «Η κρίση στον Τύπο: Μια θεματική γλωσσική ανάλυση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 134-135, 237-255 Α΄ - Β΄ 2011.

Norris, P., "The restless search: Network news framing of the post-Cold War world". *Political Communication*, τόμ. 12, τχ. 4, 1995

Παπαθανασόπουλος Στ., Καραδημητρίου Α., Γιαννούλη Η., «Η πολιτική ενημέρωση σε περιόδους κρίσης», *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τχ 18-19, 2014

Πλειός Γ. «Η Εκπαίδευση στα Μ.Μ.Ε και η κατασκευή της «εικόνας» της Εκπαίδευσης στις τηλεοπτικές ειδήσεις», *Ζητήματα Επικοινωνίας*, τχ, 6, 2007.

Reese, Stephen D., *The Framing Project: A Bridging Model for Media Research Revisited.*, *Journal of Communication*, Vol. 57, No. 1. (2007)

Σαμαράς Α., «CNN και Προπαγάνδα, περ. Γεωπολιτική και Υδρόγειος, τχ1. 2002.

Strube, P. «The Notion of Style in Physics Textbooks». *Journal of Research in Science Teaching* 26(4). 1989.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδριοπούλου Ε., «Κείμενο Πολιτικής Παιδείας στα Μέσα και Ελληνική Κρίση: Ρυθμιστικά Πρότυπα και Προτάσεις Εθνικής Πολιτικής», ΕΛΙΑΜΕΠ, Νο 6_Μάιος 2013 διαθέσιμο στο: http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2013/05/POLICY-PAPER-No6.2013_Ανδριοπούλου.pdf (πρόσβαση στις 4 Μαΐου 2015).

Γρόσδος, Σ., «Οπτικοακουστικός γραμματισμός: Από το παιδί-καταναλωτή στο παιδί-δημιουργό», διαθέσιμο στο <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos16/054-068.pdf> (πρόσβαση την 29η Δεκεμβρίου 2014).

Δεμερτζής Ν., «Μ.Μ.Ε και Εκπαίδευση στην Κοινωνία της Πληροφορίας», Ημερίδα με θέμα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Εκπαίδευση, 04/11/2011, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, διαθέσιμο στο <http://www.pi.ac.cy/imeridaMME2011/files/mme/omilies.pdf> (πρόσβαση την 12 Ιανουαρίου 2015).

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, «Διαδικασίες για την υλοποίηση μιας έρευνας», διαθέσιμο στο: www.media.uoa.gr/lectures/ad/download.php?f=rmap_implementation.doc (πρόσβαση την 5η Δεκεμβρίου 2014).

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Μελετών, «Ποιοτικές Προσεγγίσεις», διαθέσιμο στο: <http://www.ekke.gr/estia/Grenved/seminar2.htm> (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015)

Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής, <http://www.epipsi.gr/>

Εφημερίδα Καθημερινή, <http://www.kathimerini.gr/company-profile> , (πρόσβαση την 16η Φεβρουαρίου 2015).

Θεοδωρόπουλος Χ., «Ο κοινωνικός αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης», διαθέσιμο στο <http://www.iatronet.gr/ygeia/psychiki-ygeia/article/16903/o-koinwnikos-antiktypos-tis-oikonomikis-krisis.html> (πρόσβαση την 22η Ιανουαρίου 2015).

«How to talk with kids about the economic crisis», διαθέσιμο στο <http://www.psychalive.org/how-to-talk-with-kids-about-the-economic-crisis/> (πρόσβαση την 15η Ιανουαρίου 2015).

Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, «Παρουσίαση του Προγράμματος Σίτισης & Υγιεινής Διατροφής για το σχολικό έτος 2013-14: Ανάσα για 50.000 μαθητές σε κοινωνικά ευπαθείς περιοχές», διαθέσιμο στο: <http://www.snf.org/el/grafeio-typou/lista-neon/2013/11/parousiasi-tou-programmatos-sitisis-ygieinis-diatrofis-gia-to-sholiko-etos-2013-14-anasa-gia-50000-mathites-se-koinonika-eypatheis-periohes/> (πρόσβαση την 8^η Μαρτίου 2015).

Ιορδανίδου Σ., «Η Επίδραση των Μ.Μ.Ε. στα παιδιά», διαθέσιμο στο <http://www.siordanidou.gr/?p=410> (πρόσβαση την 3η Μαΐου 2015).

Κόντης Δ., «Η οργάνωση και διοίκηση του εκπαιδευτικού μας συστήματος τελικά είναι τροχοπέδη ή μοχλός ανάπτυξης του θεσμού του σχολείου σήμερα», διαθέσιμο στο <http://conf2007.edu.uoi.gr/Praktika/1388-1532.pdf> (πρόσβαση στις 24/01/2015).

Κοτσιφάκης Θ., «Οι επιπτώσεις της κρίσης στη δημόσια Εκπαίδευση», διαθέσιμο στο, [/www.diorismos.gr/vima/1905/oi-epiptwseis-ths-krishs-sth-dhmosia-ekpaideush](http://www.diorismos.gr/vima/1905/oi-epiptwseis-ths-krishs-sth-dhmosia-ekpaideush)

Κωνσταντίνου Χ., «Αποτυπώματα της ελληνικής κρίσης στην Εκπαίδευση, τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς», διαθέσιμο στο <http://www.alfavita.gr/arthron/apotyptwματα-της-ελληνικής-κρίσης-στην-Εκπαίδευση-τους-μαθητές-και-τους-εκπαιδευτικούς-του> (πρόσβαση στις 8 Μαΐου 2015).

Λαπαβίτσας Κ., «Κρίση της ευρωζώνης, φτώχεια του δυνατού, πτώχευση του αδυνάτου», Αθήνα:Νοβόλι, 2010 διαθέσιμο στο <https://contramee.wordpress.com/2012/04/12/φτώχεια-του-δυνατού-πτώχευση-του-αδύν/> (πρόσβαση την 20η Ιανουαρίου 2015).

Μπαζιάκας Γ., «Δημοκρατικά προβλήματα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και ο οργανωτικός ρόλος των στελεχών Διοίκησης», εφ. Το Βήμα, 16/10/2012 διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=479641> (προσπελάστηκε στις 12 Ιανουαρίου 2015).

Μπαμιατζής Στ., «Βαθιά η Ελλάδα μέσα στην ύφεση, ωστόσο έχουν αρχίσει να φαίνονται κάποια ψήγματα», διαθέσιμο στο http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/oikonomiki_krisi/paramenoyme-mesa-sthn-ufesh-alla-ereyna-ths-gfk-deixnei-sxetikh-anakampsh.2676538.html, (πρόσβαση την 12 Ιανουαρίου 2015).

Μπαμπινιώτης Γ., «Κρίση παιδείας η κρίση της οικονομίας», διαθέσιμο στο: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=398240> doc (πρόσβαση την 16η Νοεμβρίου 2014).

Μπρούμας Α., «Ψηφιακή τεχνολογία και κοινωνικά κινήματα», , περ. Θέσεις, τχ 108, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2009, διαθέσιμο στο: http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1079 (πρόσβαση την 4η Μαΐου 2015).

Ντούνης Α., «Η εφαρμογή της θεωρίας του λόγου στην κοινωνική πολιτική», Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, διαθέσιμο στο eekp.gr/wp-content/uploads/.../NTOYNHS.doc, (πρόσβαση την 4η Μαΐου 2015).

Οδηγός δημοσιότητας & επικοινωνίας, διαθέσιμο στο http://www.publicity-guide.gr/index.php?id=11681&client_id=63&from=620, (πρόσβαση την 4η Ιανουαρίου 2015).

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Πρακτικά συνεδρίου, Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας, 17-20/05/2007, διαθέσιμο στο <http://conf2007.edu.uoi.gr/Praktika/49-97.pdf>, (πρόσβαση την 15η Μαΐου 2015)

Πολίτης Π., «Μέσα μαζικής ενημέρωσης: το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους», διαθέσιμο στο: <http://abnet.agrino.org/htmls/M/M001.htm>

Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, «16-12-13 Χαιρετισμός του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων Κωνσταντίνου Αρβανιτόπουλου, στην εκδήλωση του πανελληνίου σχολικού διαγωνισμού «Λέμε ΟΧΙ στον σχολικό εκφοβισμό», διαθέσιμο στο <http://www.minedu.gov.gr/grafeio-typoy-kai-dimosion-sxeseon-main/deltia-typoy->

main/10501-16-12-13-dt-ekfovis.html , (πρόσβαση την 4η Μαρτίου 2015).

Χαιρετάκης Μ., «Αναζητώντας παλιές δόξες : τα Ελληνικά ΜΜΕ, το κοινό, το περιεχόμενο και η κερδοφορία τους», διαθέσιμο στο www2.media.uoa.gr/lectures/.../download.php?f, (πρόσβαση την 4η Μαΐου 2015).

[http://el.wikipedia.org/wiki/Εθνος_\(εφημερίδα\)](http://el.wikipedia.org/wiki/Εθνος_(εφημερίδα)) (πρόσβαση την 20η Ιανουαρίου 2015)

<http://www.alexa.com/siteinfo/www.ethnos.gr> (πρόσβαση την 7η Ιανουαρίου 2015)

<http://www.alexa.com/siteinfo/www.kathimerini.gr> (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015)

http://el.wikipedia.org/wiki/Το_Βήμα (πρόσβαση την 5η Ιανουαρίου 2015)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΘΝΟΣ

- Η υψηλή ανεργία πλήττει τώρα και τους δασκάλους, Νιβολιανίτης Μιχάλης, 23/10/2013

<http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=22814&subid=2&pubid=63907691>

Παρά το γεγονός ότι οι πρώτες προτιμήσεις στα μηχανογραφικά δελτία έχουν μειωθεί την τελευταία τριετία εξαιτίας -κυρίως- των λιγοστών προσλήψεων στη Δημόσια Εκπαίδευση, παραμένει ένας μεγάλος αριθμός που συνεχίζει να θέλει να σπουδάσει σε αυτά. Στις Πανελλαδικές του 2013 οι πρώτες προτιμήσεις ανήλθαν σε 3.701, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι οι βάσεις εισαγωγής δεν είναι πλέον απλησίαστες. Είναι χαρακτηριστικό ότι για το πλέον υψηλόβαθμο Παιδαγωγικό Τμήμα του ΕΚΠΑ, η βάση διαμορφώθηκε στα 16.609 μόρια. Ωστόσο, στις σχολές των περιφερειακών ΑΕΙ, οι βάσεις είναι πολύ χαμηλότερες. Πριν από λίγα χρόνια θα φαινόταν αδιανόητο να εισαχθεί υποψήφιος σε Παιδαγωγικό Τμήμα με 12.687 μόρια.(...) Την ίδια στιγμή, πάντως, εκπαιδευτικοί εκπέμπουν SOS για τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των αποφοίτων, ενώ εξηγούν ότι υπάρχει τρόπος να απορροφηθούν στην Εκπαίδευση χιλιάδες εκπαιδευτικοί που παραμένουν άνεργοι. Σύμφωνα με τον αιρετό του ΚΥΣΠΕ Β. Παλληγιάννη, σχεδόν 15.000 δάσκαλοι και νηπιαγωγοί βιώνουν τον εφιάλτη της ανεργίας. Ελπίδα διορισμού, σύμφωνα με τον κ. Παλληγιάννη, υπάρχει. (...)

Στοιχεία – σοκ για την ανεργία των εκπαιδευτικών (...) Σημασία έχει πως, με βάση τα παραπάνω στοιχεία,(...) ζουν τον εφιάλτη της ανεργίας. Η ελληνική κοινωνία είχε επενδύσει πολλά στη νέα γενιά δασκάλων και νηπιαγωγών και πρόσμενε ότι θα συνέβαλλαν στην αναβάθμιση του δημόσιου σχολείου. Χιλιάδες εκπαιδευτικοί που ξεκίνησαν τις σπουδές τους με όνειρα, σήμερα βρίσκονται μετέωροι, γι' αυτό και το μεγάλο στοίχημα για όλους μας θα πρέπει να είναι η επιστροφή της ελπίδας στις ζωές όλων των άνεργων εκπαιδευτικών, τονίζει ο κ. Παλληγιάννης. (...) Παρά τη μείωση του ενδιαφέροντος από την πλευρά των υποψηφίων για σπουδές στα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης εξαιτίας των λιγοστών προσλήψεων που γίνονται τα τελευταία χρόνια, περισσότεροι από 15.000 επέλεξαν ένα από τα εννέα πανεπιστημιακά τμήματα. (...)

- Η παιδαγωγική στην εποχή της κρίσης, 08/05/2013

<http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23329&subid=2&pubid=63823793>

Στη σημερινή εποχή με τις οικονομικές μεταβολές, τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις κοινωνικές αλλαγές, η διαπαιδαγώγηση των παιδιών παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες. Αλλά ο βασικός στόχος της Εκπαίδευσης παραμένει ο ίδιος. (...) Στη σημερινή αστάθεια, οφείλουμε να τους προτείνουμε σταθερές αξίες. Το πρώτο βήμα για μια σωστή Εκπαίδευση είναι ο δάσκαλος να πλησιάσει το παιδί και να αποκτήσει την εμπιστοσύνη του. Και αυτό γίνεται μόνο δείχνοντάς του αγάπη. (...) Σήμερα έχουν πολλαπλασιαστεί δραματικά οι περιπτώσεις παιδιών με σοβαρά προβλήματα οικογενειακά, ψυχολογικά, προβλήματα υγείας, νοητικά κ.ά. Παράλληλα παρατηρείται έξαρση της βίας, της απομόνωσης, της ανασφάλειας και αυτοκαταστροφικές τάσεις. Χρέος του δασκάλου είναι να ενδιαφερθεί για όλα αυτά τα παιδιά (...) Μόνο με μια γενναιόδωρη καρδιά ο εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει απαντήσεις στις ανάγκες των μαθητών του και να τους βοηθήσει να μάθουν, με τη σειρά τους, να συμπάσχουν για τους άλλους και να προσφέρουν αγάπη. Προσφέροντάς τους αγάπη, τους μαθαίνει να αγαπούν και τους μεταδίδει την ελπίδα για τη ζωή.

- Επαγγέλματα με μέλλον στον καιρό της κρίσης, Τρίγκα Νικολίτσα, 22/01/2014
<http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23326&subid=2&pubid=63951900>

Επαναπροσδιορισμό της αντίληψης για τη λεγόμενη «σίγουρη επαγγελματική αποκατάσταση» πρέπει να κάνουν οι νέοι. (...) Η οικονομική κρίση αλλά και οι αλλαγές που συντελούνται στον χώρο της αγοράς εργασίας, και οι οποίες είναι ραγδαίες, καθιστούν μεγάλη την ανάγκη για προσεκτική επιλογή των σπουδών που θα ακολουθήσει ένας νέος άνθρωπος. Είναι βέβαιο ότι σήμερα περισσότερο από ποτέ οι νέοι φοιτητές τελούν σε πλήρη ανασφάλεια όσον αφορά τη μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση, καθώς ένα πτυχίο -από μόνο του- δεν αποτελεί διαβατήριο για την αγορά εργασίας και το πιθανότερο είναι πως κάποιος θα πρέπει να αλλάξει πολλές φορές επαγγελματική πορεία κατά τη διάρκεια της ζωής του. (...) Πολύ εύστοχα ο Simon Kuper σε πρόσφατο άρθρο του στους «Financial Times» αναφέρει τις αλλαγές που ανεπαίσθητα έχουν συντελεστεί όσον αφορά την επαγγελματική μας ταυτότητα, που πλέον είναι διαρκώς μεταβαλλόμενη. Υπό αυτές τις συνθήκες αποτελεί διακαή πόθο μαθητών, νέων, εργαζομένων και του συνόλου της κοινωνίας να αντιλαμβάνεται, να ενημερώνεται και να «προβλέπει» τις τάσεις και τις προοπτικές στην αγορά εργασίας, προκειμένου να γίνουν ευστοχότερες επιλογές. Αυτό οφείλεται στο γεγονός πως στη συνείδηση όλων έχει ταυτιστεί το επάγγελμα που θα έχει ζήτηση μελλοντικά, με γρήγορη απορρόφηση, υψηλότερες αμοιβές κ.λπ. Ωστόσο, τόσο οι παρούσες όσο και οι

επερχόμενες συνθήκες καταδεικνύουν πως η επαγγελματική σταδιοδρομία και η ατομική στρατηγική καριέρας είναι ένα μείγμα πολλαπλών επιλογών που σχετίζονται με παραμέτρους όπως οι κλίσεις, τα ενδιαφέροντα, οι προσωπικές δεξιότητες, το οικογενειακό background κ.ά. (...)

- Αντέχει στην κρίση το πτυχίο Πληροφορικής, 16/01/2013
<http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23767&subid=2&pubid=63763494>

Τα τελευταία χρόνια η αλματώδης ανάπτυξη των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών έφερε και την κατακόρυφη αύξηση των αναγκών σε εξειδικευμένο προσωπικό στις νέες τεχνολογίες. Η οικονομική κρίση, όμως, έχει προκαλέσει δυσκολίες στην αγορά εργασίας και όσον αφορά τους αποφοίτους των τμημάτων Πληροφορικής, αλλά οι προβλέψεις για το μέλλον δεν είναι δυσοίωνες τόσο για την Ελλάδα όσο και για το εξωτερικό. Η τεχνολογία αυτή δεν θα σταματήσει να αναπτύσσεται και συνεπώς το εξειδικευμένο προσωπικό πάντα θα έχει ζήτηση από την αγορά εργασίας.(...) Και αυτήν τη στιγμή εκατοντάδες εταιρείες -βέβαια κυρίως του εξωτερικού- αναζητούν αποφοίτους ειδικοτήτων όπως αυτές των ηλεκτρολόγων, των μηχανικών Η/Υ, των τεχνολόγων, των ηλεκτρονικών και, φυσικά, της Πληροφορικής. (...)

- Σίτιση για 32.358 μαθητές Φώσκολος Γιάννης, 02/11/2013
<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=63921629>

Χιλιάδες οικογένειες ζουν σε καθεστώς επισιτιστικής ανασφάλειας, με ένα σημαντικό ποσοστό από αυτές να αντιμετωπίζουν το φάσμα της πείνας. Τα συμπεράσματα του προγράμματος «Σίτιση και υγιεινή διατροφή» που υλοποιούν το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος και το Ινστιτούτο Προληπτικής Ιατρικής Prolepsis σε σχολεία όλης της χώρας είναι ενδεικτικά. (...) Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές δημόσιων σχολείων κοινωνικο-οικονομικά ευπαθών περιοχών, που πλήττονται περισσότερο από την κρίση. Σήμερα υλοποιείται σε 206 σχολεία με 32.358 μαθητές σε Αττική, (...) και Τρίκαλα. Η επιλογή γίνεται με βάση στοιχεία για το μέσο οικογενειακό εισόδημα και την ανεργία ανά περιοχή. (...) Το 53% των επωφελούμενων οικογενειών λέει πως συχνά ή μερικές φορές δεν έχει χρήματα για να αγοράσει τρόφιμα, ενώ το 14% αναγκάστηκε να μειώσει τη μερίδα των παιδιών (...) Το

πρόβλημα, ωστόσο, παραμένει. «Τα παιδάκια τρώνε μαζί ακριβώς τα ίδια κι αυτό τα ενώνει. Κι επίσης δεν δίνει ευκαιρία σε κάποιους να τα προσηλυτίσουν με βάση το φαγητό», σημειώνει με νόημα η κ. Λινού (...).

- Φυγή μαθητών από τα φροντιστήρια λόγω κρίσης, Νιβολιανίτης Μιχάλης, 30/01/2014
<http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=23327&subid=2&pubid=63774827>

Ένας στους τρεις μαθητές έχει περιορίσει ή έχει σταματήσει τα φροντιστηριακά μαθήματα και την εκμάθηση ξένων γλωσσών εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, όπως προκύπτει από έρευνα που πραγματοποίησαν έφηβοι σύμβουλοι του Συνηγόρου του Παιδιού. Η έρευνα (...) έφερε και ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα στο προσκήνιο. (...) Οι μαθητές σε ποσοστό 29% ανέφεραν ότι στην οικογένειά τους συζητούν την πιθανότητα να μεταναστεύσουν κάποια μέλη της, καθώς οι γονείς αρκετών μαθητών -σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας- έχουν μείνει άνεργοι. (...) Όπως είναι φυσικό, όλες αυτές οι αρνητικές συνέπειες στη μείωση του εισοδήματος έχουν αντίκτυπο και στην Εκπαίδευση των παιδιών τους. Η έρευνα έδειξε ότι το 33% των μαθητών έχει περιορίσει ή έχει σταματήσει τα φροντιστηριακά μαθήματα και τις ξένες γλώσσες, ενώ 4 στους 10 βλέπουν αρνητικές αλλαγές στη ζωή τους. (...) Το 82% των μαθητών υποστηρίζει ότι η οικονομική κρίση έχει σοβαρές συνέπειες στο σχολείο, ενώ 6 στους 10 αναφέρουν πως εξαιτίας των συγχωνεύσεων σχολικών μονάδων δεν γίνεται σωστά το μάθημα. (...) Επίσης, το 48% σημειώνει ότι οργανώνονται στην περιοχή τους κοινωνικές δράσεις. Πάντως, οι μαθητές διατυπώνουν και μια σειρά προτάσεων για την αντιμετώπιση της κρίσης στην Εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, ζητούν: Ενημέρωση από το σχολείο για επαγγέλματα που έχουν προοπτική αλλά και να αναβαθμιστεί το μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Στο μάθημα του project να γίνονται δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα. Να ενταχθούν στην Εκπαίδευση περισσότερα ανθρωπιστικά μαθήματα. Να προσληφθούν ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί και εξειδικευμένο προσωπικό στα σχολεία.

- Οι 11 σχολές ΑΕΙ που ανοίγουν πολλές επαγγελματικές πόρτες, . Φώσκολος Γιάννης, Τρίγκα Νικολίτσα, 27/03/2014
<http://www.ethnos.gr/entheta.asp?catid=22814&subid=2&pubid=63983485>

Ανάμεσα στα περίπου 400 τμήματα των ΑΕΙ υπάρχουν ορισμένα τα οποία πολύ συχνά δεν επιλέγονται από τους υποψηφίους, παρά το γεγονός ότι οδηγούν σε κλασικές ή περιζήτητες ειδικότητες, λόγω του γεγονότος πως η ονομασία τους είτε παραπέμπει σε άλλους κλάδους, είτε δεν είναι εύληπτη από τους μαθητές. Πολλά από αυτά τα τμήματα, όμως, παρέχουν πτυχία τα οποία, όχι μόνο είναι περιζήτητα στην αγορά εργασίας, αλλά μπορούν να οδηγήσουν και σε διαφορετικές επαγγελματικές θέσεις, που όμως αυτό είναι δυσδιάκριτο λόγω της ονομασίας τους. Παρ' όλα αυτά αποτελεί υποχρέωση τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών, που τους βοηθούν στην ενημέρωση και τη συμπλήρωση του μηχανογραφικού, να γνωρίσουν και τα συγκεκριμένα τμήματα προκειμένου να διευρύνουν τις επιλογές τους αλλά και να έχουν επίγνωση όλων των δυνατοτήτων που έχουν για να επιλέξουν κάποιο κλάδο - επάγγελμα. Εξετάζοντας, λοιπόν, ανά πεδίο τα συγκεκριμένα δεδομένα, μπορούμε να εντοπίσουμε τα ακόλουθα τμήματα τα οποία αποτελούν έξυπνες επιλογές, καθώς συχνά απαιτούνται και λιγότερα μόρια εισαγωγής από παρεμφερή και ευρύτερα γνωστά τμήματα που οδηγούν στον ίδιο κλάδο. Όπως μας εξηγεί ο κ. Χρήστος Τουσάνης, σύμβουλος Σταδιοδρομίας Employ, τέτοια τμήματα είναι: (...) Τα προαναφερθέντα τμήματα καταδεικνύουν ορισμένα από τα δεκάδες «μυστικά» που κρύβει το μηχανογραφικό αλλά και η τριτοβάθμια Εκπαίδευση γενικότερα, δεδομένα τα οποία ο κάθε ενδιαφερόμενος θα πρέπει να γνωρίζει προκειμένου να έχει πλήρη επίγνωση όλων των επαγγελματικών και εκπαιδευτικών επιλογών που του παρέχονται μέσα από την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Γι' αυτόν το λόγο, αναπόσπαστο κομμάτι του επαγγελματικού προσανατολισμού αποτελεί και η έγκυρη εκπαιδευτική πληροφόρηση που θα βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό να κάνουμε τις καλύτερες δυνατές επιλογές. (...)

- Δήμος Αθηναίων: Δωρεάν φροντιστήρια για παιδιά οικογενειών που πλήττονται από την κρίση, 15/12/2013

<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=63783524>

Φροντιστήρια Αλληλεγγύης, για τη στήριξη των οικογενειών, που πλήττονται από την οικονομική κρίση, οργανώνει ο δήμος Αθηναίων, σε συνεργασία με εθελοντές καθηγητές, με στόχο την προετοιμασία μαθητών για τις πανελλαδικές εξετάσεις εισαγωγής στην τριτοβάθμια Εκπαίδευση. (...) Το πρώτο Φροντιστήριο Αλληλεγγύης λειτουργεί ήδη στο 59ο Γυμνάσιο-Λύκειο του δήμου Αθηναίων, στα Άνω Πατήσια.

Ο δήμαρχος Αθηναίων Γιώργος Καμίνης δήλωσε ότι η πρωτοβουλία απευθύνεται στους

μαθητές, οι οικογένειες των οποίων, λόγω των οικονομικών δυσκολιών, αδυνατούν να ανταποκριθούν στο οικονομικό κόστος που συνεπάγεται η παρακολούθηση μαθημάτων προπαρασκευής σε ιδιωτικά φροντιστήρια, ενώ αναφέρθηκε και στην καθοριστική σημασία που έχει η εθελοντική συμμετοχή των εκπαιδευτικών. (...)

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

- Μια γενιά νιώθει ότι τη βάλαμε στην άκρη, Σύκκα Γιώτα, 17/11/2013
<http://www.kathimerini.gr/503896/article/politismos/arxeio-politismoy/mia-genia-niw8ei-oti-th-valame-sthn-akrh>.

«Πώς να κρυφτείς απ' τα παιδιά; Έτσι κι αλλιώς τα ξέρουν όλα». Θυμόμουν πάντα τους στίχους του Διονύση Σαββόπουλου όταν έτρεχα τα παιδιά μου στο θέατρο. (...) «Το τρένο» είναι έργο αστείο, αιχμηρό, που καταπιάνεται με την περιπέτεια της ενηλικίωσης. (...) Το ενδιαφέρον στην περίπτωση του είναι ότι στη συγγραφική διαδικασία συμμετείχαν μαθητές του 14ου Λυκείου Περιστερίου. Η Βγενοπούλου κράτησε ανοιχτά τα αυτιά της σε ό,τι έλεγαν τα παιδιά. Και αντιστάθηκε στην ευθυνοφοβία κάποιων στα υπουργεία, στην επιφύλαξη ορισμένων καθηγητών. (...) «Δεν ακούμε τους νέους».

Τι απασχολεί τους εφήβους στην Ελλάδα του σήμερα; «Η βία, η οικονομική κρίση, ό,τι επηρέασε τις οικογένειές τους. Τα παιδιά βιώνουν μια πραγματικότητα με γονείς που αγωνιούν και πάσχουν για την επιβίωση, την ψυχολογική και την πραγματική. Τους απασχολούν όμως και οι σχέσεις, ο έρωτας, ο αποχωρισμός από το σπίτι, η διαφορετικότητα και πόσο μπορούν να τους αποδεχτούν». Μαζί με όλα αυτά και το επίκαιρο θέμα της κοινωνικής αναταραχής ενόψει της οικονομικής συγκυρίας που ζούμε, διακρίνει «και μια αγωνία για την απομόνωση της γενιάς τους από το κέντρο λήψης των αποφάσεων στην κοινωνία. Νομίζω ότι είναι μια γενιά που νιώθει ότι τη βάλαμε στην άκρη, την αγνοούμε. Ο πολιτισμός μας δεν απευθύνεται στους νέους. Κανείς οργανισμός δεν ασχολείται μαζί τους. Δαιμονοποιούμε το Ιντερνετ και όσα τους αποσπούν την προσοχή, αλλά δεν δίνουμε εναλλακτική. Οι ευαισθητοποιημένες κοινωνίες βρίσκουν τρόπους να κινητοποιήσουν παιδιά και εφήβους, η ελληνική δυστυχώς πάσχει σε αυτό τον τομέα. Και όμως υπάρχουν παιδιά που ψάχνουν. Συνάντησα τέτοια στην Πετρούπολη, (...) αλλά δεν τους περισσεύουν χρήματα ούτε για το εισιτήριο του μετρό, ώστε να έρθουν στην πρόβα. Τι να πεις όταν δεν είχαν δυνατότητα στο δημόσιο σχολείο τους να βγάλουν φωτοτυπία το έργο για να το διαβάσουν. Αυτό εννοώ ότι είναι αποκλεισμένα από τον πολιτισμό. Επιπλέον, υφίστανται μια στείρα

Εκπαίδευση μόνο και μόνο για να περάσουν τις πανελλήνιες. Αγωνιούν για τους βαθμούς, πιέζονται από τους γονείς, τους καθηγητές και καμία διέξοδος. Τώρα καταργήθηκαν τα καλλιτεχνικά και το θέατρο στα σχολεία». (...)

- 5,2 δισ. στην «ενισχυτική» Εκπαίδευση, Λακασάς Απόστολος, 26/01/2014
<http://www.kathimerini.gr/553970/article/epikairothta/ellada/52-dis-sthn-enisxytikh-ekpaideysh>.

Παρά την οξύτατη οικονομική κρίση, οι Έλληνες γονείς συνεχίζουν να δαπανούν τεράστια ποσά για την «ενισχυτική» Εκπαίδευση των παιδιών τους. (...) Αυτό αποδίδεται στα στρεβλά του εκπαιδευτικού συστήματος που ακόμα υποθάλπει την παραπαιδεία, όμως δεν μπορεί να αγνοηθεί και το άγχος των γονιών να αντιμετωπίσουν σχεδόν όλες τις εξεταστικές διαδικασίες του σχολείου με... φροντιστήριο. (...) Ειδικότερα, με βάση την επεξεργασία των στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής που έκανε ο κ. Νίκος Παϊζης, (...), προκύπτει ότι τα 5,2 δισ. ευρώ επιμερίζονται ανά εκπαιδευτική βαθμίδα: 380 εκατ. ευρώ για την προσχολική Εκπαίδευση. (...) Στα υπόλοιπα 926 εκατ. ευρώ περιλαμβάνονται δαπάνες που δεν μπορούν να ταξινομηθούν και άλλες όπως για φύλαξη παιδιών. (...) Τα σχετικά φροντιστήρια ανθούν. Όμως, το φροντιστήριο είναι μία λάθος επιλογή, και κυρίως για τα παιδιά του Δημοτικού. Η πίεση της επιτυχίας, η αγωνία της αποτυχίας τρομάζουν (...) Επίσης, εάν αποτύχουν στις εξετάσεις για το Πρότυπο Πειραματικό Γυμνάσιο μπορεί να τους δημιουργηθεί η ψευδαίσθηση ότι δεν εισήχθησαν στο καλό σχολείο και ότι θα περιοριστούν να φοιτήσουν σε ένα κακό σχολείο. (...) Η επιλογή το παιδί να προετοιμαστεί σε φροντιστήριο για τις εξετάσεις των Πρότυπων-Πειραματικών, καταδεικνύει ότι το φροντιστήριο είναι περισσότερο θέμα νοοτροπίας των γονιών, παρά εξυπηρέτηση μιας πραγματικής ανάγκης των παιδιών.

- Ελλάδα: Η οικονομική κρίση παχαίνει σύμφωνα με έρευνα, 18/10/2013
<http://www.kathimerini.gr/56911/article/epikairothta/ellada/ellada-h-oikonomikh-krish-paxainei-symfwna-me-ereyna>.

Την εξάπλωση της παχυσαρκίας επιβεβαιώνουν τα αποτελέσματα νέας πανελλήνιας μελέτης σε παιδιά ηλικίας 8 και 10 ετών, που διεξήχθη αρχές του 2012. Σύμφωνα με αυτά, το 36%

των παιδιών (...) είχε βάρος άνω του φυσιολογικού. Σύμφωνα με επιστημονικά δεδομένα περίπου το 40% των παχύσαρκων παιδιών και το 70% των παχύσαρκων εφήβων παραμένουν παχύσαρκοι και ως ενήλικες, με σοβαρές επιπτώσεις για την υγεία τους.

«Η έλλειψη άσκησης, σε συνδυασμό με τη θερμιδογόνο φθινή διατροφή των τελευταίων ετών, οδηγεί σε αύξηση του σωματικού βάρους πάνω από το φυσιολογικό όχι μόνο στα παιδιά, αλλά και στους εφήβους και στους ενήλικες, με αποτέλεσμα να τίθεται η υγεία τους σε αυξημένο κίνδυνο», ανέφερε κατά τη διάρκεια συνέντευξης Τύπου, με αφορμή την Εβδομάδα Παχυσαρκίας, από 19 έως 26 Οκτωβρίου (...). Επεσήμανε δε ότι στο σχολείο δεν αποδίδεται η δέουσα σημασία στη σωματική άσκηση (...). Σύμφωνα με τους ειδικούς, οι ακριβείς μηχανισμοί με τους οποίους η οικονομική δυσπραγία προκαλεί παχυσαρκία βρίσκονται ακόμη υπό διερεύνηση, (...) η εναλλασσόμενη πείνα με υπερφαγία, η τροφική ανασφάλεια, η έλλειψη διαπαιδαγώγησης και σωστών πρακτικών διατροφής, η φθινή ψυχαγωγία με την τηλεόραση στο σπίτι, το στρες της οικονομικής εξαθλίωσης. Οι επιστήμονες, κρούοντας τον κώδωνα του κινδύνου, επεσήμαναν ότι η παχυσαρκία παραμένει -και μάλιστα εξελίσσεται- σε μείζονα απειλή για την ατομική και τη δημόσια υγεία και προκαλείται κυρίως από την έλλειψη της σωματικής δραστηριότητας και της ισορροπημένης διατροφής. (...)

- Ένα «ζεστό» σχολείο στην ορεινή Εύβοια, 08/02/2014, Χρυσοστομίδου Βασιλική <http://www.kathimerini.gr/752771/article/epikairothta/ellada/ena-zesto-sxoleio-sthn-oreinh-eyvoia>.

Η ενεργειακή αναβάθμιση ενός σχολείου στην ορεινή Εύβοια, με πρωτοβουλία της Greenpeace, ολοκληρώθηκε πρόσφατα με επιτυχία. Με την οικονομική υποστήριξη της τοπικής κοινότητας αλλά και εθελοντών από όλη την Ελλάδα, καθώς και με τα «φώτα» των ειδικών της περιβαλλοντικής οργάνωσης, η καθημερινότητα των μαθητών άλλαξε πλέον ριζικά, το κόστος θέρμανσης μειώθηκε δραστικά, ενώ το μήνυμα για την ανάγκη στροφής της χώρας προς την εξοικονόμηση ενέργειας (...) «το κρύο μέσα στο σχολείο ήταν ήδη έντονο, κυρίως λόγω υγρασίας. Εμπαζε από παντού. Τα παιδιά, με μπουφάν. “Κυρία, κρυώνουμε!”», διαμαρτύρονταν. Ορεινό το μέρος, αυξημένες οι ανάγκες για θέρμανση. Τα χρήματα που διαθέτει ο δήμος για το πετρέλαιο δεν επαρκούσαν – οι γονείς μάζευαν για να βάλουν το πρώτο (πετρέλαιο)», δίνει το στίγμα για το «πριν» η κ. Κατερίνα Ριζάκη, δασκάλα (...). Δεκατέσσερα παιδιά όλων των τάξεων έχει η ίδια στην ευθύνη της, πέντε ο συνάδελφός της

νηπιαγωγός. Μικρό σχολείο, παλιό κτίριο. Τρεις αίθουσες όλες κι όλες, συν άλλη μία για τις εκδηλώσεις και το γραφείο των δασκάλων. (...) Όπως εξηγεί ο κ. Τάκης Γρηγορίου, υπεύθυνος για θέματα ενέργειας και κλιματικών αλλαγών στο ελληνικό γραφείο της Greenpeace, «στόχος του πρότζεκτ, η ανάδειξη του επιτυχούς παραδείγματος εξοικονόμησης ενέργειας σε αντιδιαστολή με τις πολιτικές που ακολουθούνται από το κράτος και διαιωνίζουν την ενεργειακή φτώχεια, σπαταλώντας εθνικούς πόρους για επιδόματα θέρμανσης. Επισκεφθήκαμε το σχολείο με μηχανικούς, (...) καλώντας τον κόσμο να συνεισφέρει προκειμένου να συγκεντρωθεί το κονδύλι των 40.000 ευρώ. (...) Όπως μάλιστα επισημαίνει ο υπεύθυνος, «το ύψος του ποσού ήταν τέτοιο, επειδή προοριζόταν για παιδιά, και έγινε άριστη δουλειά, με τα καλύτερα υλικά». (...) Μακάρι να γίνουν όλα τα σχολεία έτσι, όλα τα κτίρια. (...) Αν το κράτος χρηματοδοτούσε μέρος της αναβάθμισης, ο χρόνος απόσβεσης θα ήταν ο μισός. (...) Φανταστείτε τώρα το παράδειγμα αυτού του μικρού σχολείου σε μεγαλύτερη κλίμακα, σαν ένα μαζικό πρόγραμμα αναβάθμισης του ενεργοβόρου ελληνικού κτιριακού αποθέματος, πόσο αποφασιστικά θα συνέβαλλε στη βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας. Πώς θα βγούμε από το τέλμα στο οποίο βρισκόμαστε σήμερα, αν δεν γίνουν επενδύσεις στην εξοικονόμηση ενέργειας;

- «Το δημόσιο σχολείο σε νέες περιπέτειες», Παπακωνσταντίνου Πέτρος, 20/10/2013
<http://www.kathimerini.gr/737344/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/to-dhmosio-sxoleio-se-nees-peripeteies>.

Η επεισοδιακή έναρξη της ακαδημαϊκής χρονιάς (...) στρέφει την προσοχή μας στις χρόνιες παθολογίες της ελληνικής Εκπαίδευσης, τις οποίες επέτεινε η βίαιη δημοσιονομική προσαρμογή. Για πρώτη φορά από το 1945, δεν έγινε φέτος ούτε ένας διορισμός μόνιμου εκπαιδευτικού. Μέσα σε τρία χρόνια, οι δάσκαλοι μειώθηκαν από 79.850 σε 70.243 και οι καθηγητές από 102.360 σε 73.533. Οι μαθητές συνωστίζονται σε τάξεις που φτάνουν τα 30 άτομα, όπως στα παιδικά χρόνια των γονιών τους, ενώ το δημόσιο σχολείο υφίσταται αλλεπάλληλους ακρωτηριασμούς. (...) Εν έτει 2013, οι σχολικές βιβλιοθήκες, για τις οποίες το κράτος έχει δαπανήσει εκατομμύρια, καταδικάζονται να αραχνιάζουν ελλείψει προσωπικού. Στο μεταξύ, πυκνώνουν τα κρούσματα ενδοσχολικής βίας, όπου πρωταγωνιστούν παιδιά οικογενειών που βρίσκονται σε δεινή οικονομική κατάσταση. Στην Εισαγγελία Ανηλίκων έφτασε επώνυμη καταγγελία από γυμνάσιο της Καλλιθέας για περιστατικά κλοπής κολατσιού μαθητών από συμμαθητές τους που πεινούσαν. (...) Τα

χρηματοδοτικά κενά των σχολείων παροξύνονται, με ακραίο κρούσμα εκείνο του δημοτικού σχολείου της Πάτρας (...). Μπορεί στην Ελλάδα, λόγω των γνωστών συνθηκών, η εκπαιδευτική κρίση να έχει λάβει ακραίες μορφές, δεν παύει ωστόσο να αποτελεί χρόνιο, διεθνές φαινόμενο(...) Πριν από τρία χρόνια, το βιβλίο της παιδαγωγού Νταϊάν Ράβιτς «Ο θάνατος και η ζωή του αμερικανικού σχολικού συστήματος» ήρθε να ταράξει τα λιμνάζοντα νερά. Η συγγραφέας διετέλεσε υφυπουργός Παιδείας, αλλά είχε την εντιμότητα να αναγνωρίσει τη χρεοκοπία των πολιτικών, τις οποίες η ίδια υπηρέτησε. (...) Εξίσου αυστηρή είναι η Ράβιτς με το «νέο σχολείο» που εξήγγειλε, αυτή τη φορά, ο Μπαράκ Ομπάμα, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας του «Κούρσα προς την κορυφή» (RTTP). «Πρόκειται για συνέχιση της πολιτικής Μπους», δήλωσε σε συνέντευξή της. «Καταστρέφουμε το εκπαιδευτικό μας σύστημα με ανόητες επιλογές. Παραδίδοντας τα σχολεία των φτωχότερων περιοχών σε ιδιώτες επιχειρηματίες δεν τα βελτιώνουμε, απλώς αποφεύγουμε τις ευθύνες του κράτους. Ο υπ' αριθμόν ένα υπεύθυνος για τις χαμηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις δεν είναι ο κακός δάσκαλος, αλλά η φτώχεια». (...) Οι επισημάνσεις αυτές θα έπρεπε να τύχουν προσοχής από τους επίδοξους αρχιτέκτονες του «νέου σχολείου» και στην Ελλάδα.

- «Χωρίς σοκολάτες», Κατσουνάκη Μαρία, 23/03/2014

<http://www.kathimerini.gr/758962/opinion/epikairothta/politikh/xwris-sokolates>.

Είναι διαφορετική η φετινή άνοιξη. Μπορεί η ειδησεογραφία των ημερών να δηλώνει «βήματα εξόδου από την κρίση», τα πρόσωπα των ανθρώπων, όμως, κάτω από τον λαμπερό ήλιο, μοιάζουν ακόμα πιο μουντά και δύσθυμα. Αγέλαστα. Στο τρένο, στα λεωφορεία, στο μετρό, στους δρόμους, στις πλατείες. Δεν είναι θυμός, ούτε οργή, ούτε καν φόβος. Είναι σαν να αποκρυσταλλώθηκε η αδυναμία να βγει πέρα η μέρα, η εβδομάδα ή ο μήνας, στα χαρακτηριστικά. Δεν πρόκειται για θλίψη ούτε για απελπισία. Είναι ζωή στην κόψη του ξυραφιού, υπολογισμένη μέχρι και το τελευταίο ευρώ, χωρίς παρέκκλιση. Όπως η μητέρα που στάθηκε δίπλα μου στο περίπτερο, αρνούμενη σταθερά και ήρεμα στον περίπου οκτάχρονο γιο της να του αγοράσει σοκολάτα. «Σε παρακαλώ», του εξήγησε, κρατώντας τον προστατευτικά από τον ώμο, αλλά και χωρίς περιθώρια υπαναχώρησης. «Δεν μπορούμε αυτήν την εβδομάδα. Δεν βγαίνουμε οικονομικά. Την επόμενη», υποσχέθηκε. (...) Συμμετείχε στο πρόβλημα, το γνώριζε, το μοιράστηκε. Δεν ήταν η στέρηση της τροφής, αλλά η απώλεια της απόλαυσης. Μακριά από δράματα, τραγικές περιγραφές ή συναισθηματικά πολλαπλασιαστικές εξιστορήσεις. (...) Για να περιγράψουμε την κρίση επιλέγουμε συνήθως

το άδειο ψυγείο ή την αναζήτηση στον κάδο απορριμμάτων, λιποθυμίες στα σχολεία, άστεγους, ακραίες εκφράσεις μιας πραγματικότητας που υπάρχει, αλλά δεν είναι κυρίαρχη. (...) Περισσότερη σημασία έχει, όμως, πώς θα εξελιχθεί η γενιά των παιδιών που μεγαλώνουν μέσα στην κρίση. Το «ασυνήθιστο» που βιώνουν θα γίνει επικίνδυνο. (...) Αντέχουν; Υποστηρίζονται; Και από ποιον; Πρόσφατα, στην έκθεση του ΟΟΣΑ, που εξετάζει τις κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης σε 34 χώρες, η Ελλάδα εμφανίζεται να έχει τη μεγαλύτερη απώλεια εισοδήματος μεταξύ όλων των χωρών και τέσσερις φορές μεγαλύτερη σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωζώνης. «Οι επιπτώσεις υπήρξαν δυσανάλογες, καθώς οι δομές και το κοινωνικό σύστημα της Ελλάδος ήταν απροετοίμαστα. (...) Έτσι, η μείωση εισοδήματος λειτούργησε πολλαπλασιαστικά, μεγεθυντικά. Η φετινή άνοιξη δεν επιτρέπει καμία ψευδαίσθηση. Η πραγματικότητα είναι τόσο διαυγής, που η σχέση μας μαζί της δεν αφήνει περιθώρια ούτε για ψέματα ούτε για υπεκφυγές. Στις ερχόμενες εκλογές κανείς δεν μπορεί να δεσμευτεί ότι θα μας εξασφαλίσει μία σοκολάτα την ημέρα. Ας ξεκινήσουμε από αυτό. Θα είναι ήδη ένα πρώτο βήμα.

- Ψυχολόγοι αναζητούν ίχνη της ακροδεξιάς στα σχολεία, 13/12/2013
<http://www.kathimerini.gr/62611/article/epikairothta/ellada/yyxologoi-anazhtoy-n-ixnh-ths-akrode3ias-sta-sxoleia>.

Τη διαπίστωση ότι η άνοδος της ακροδεξιάς «καθρεφτίζεται» και στα ελληνικά σχολεία και ειδικά στους μαθητές οι οποίοι βιώνουν και την οικονομική κρίση μέσα στην οικογένειά τους, έκαναν ψυχολόγοι που συμμετείχαν σε πρόγραμμα παρεμβάσεων σε 105 δημόσια σχολεία, όλων των βαθμίδων, σε όλη τη χώρα, κατά την περίοδο 2010-2013. (...) «Οι εκπαιδευτικοί δυσκολεύονται να μιλήσουν για θέματα μετανάστευσης στα παιδιά», τα οποία, όπως λένε χαρακτηριστικά, «τα αντιμετωπίζουν όλα με τον ίδιο τρόπο, χωρίς διακρίσεις» (...).

«Ήδη σε αρκετά σχολεία άρχισαν να εκδηλώνονται περιστατικά ρατσισμού, τόσο εθνικού όσο και κοινωνικού. Απλά χρειάζεται λίγος χρόνος για να εντοπιστούν τα προβλήματα καθώς, όπως φάνηκε από συζητήσεις με συναδέλφους, τα περισσότερα σχολεία δεν το παρουσιάζουν σαν πρωταρχικό τους θέμα ή εσκεμμένα εθελotuφλούν (...). Όπως προέκυψε, οι εκπαιδευτικοί πολλές φορές αποφεύγουν να συζητούν με τους μαθητές θέματα θρησκείας και ιστορίας, ίσως γιατί, εκτιμούν οι ψυχολόγοι, δεν ξέρουν πώς να τα χειρισθούν. Σε αναφορά από ψυχολόγο για την συναισθηματική και ψυχική κατάσταση των γονιών και

των εκπαιδευτικών συγκεκριμένου σχολείου στην κ. Λιανού, υπογραμμίζεται ότι «οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν τη διάθεση να κάνουν τίποτα και βρίσκονται σε κατάσταση burn-out. Οι μετανάστες γονείς, όντας άνεργοι είναι συνεχώς σε ένταση με αποτέλεσμα να μεταφέρουν αυτή την ένταση και στο σχολείο, στις σχέσεις τους με τους εκπαιδευτικούς ενώ υπάρχουν γονείς που είναι πρόσφυγες πολέμου». Πάντως, αν και όλοι οι συμμετέχοντες εξήραν το πρόγραμμα και την παρακαταθήκη του, αυτό δεν πήρε παράταση για τη νέα σχολική χρονιά από το υπουργείο Παιδείας. (...)

- Νέα δωρεά για σίτιση σε σχολεία από το ίδρυμα «Σταύρος Νιάρχος», 19/11/2013
<http://www.kathimerini.gr/60140/article/epikairothta/ellada/nea-dwrea-gia-sitish-se-sxoleia-apo-to-idryma-stayros-niarchos>.

Νέα δωρεά για την επέκταση του προγράμματος σίτισης και προώθησης υγιεινής διατροφής για το σχολικό έτος 2013-2014 ανακοίνωσε σήμερα το Ίδρυμα «Σταύρος Νιάρχος». Το πρόγραμμα «ΔΙΑ.ΤΡΟΦΗ» εκπονείται από το Ινστιτούτο Προληπτικής, Περιβαλλοντικής και Εργασιακής Ιατρικής «Prolepsis» και απευθύνεται σε μαθητές δημόσιων σχολείων κοινωνικοοικονομικά ευπαθών περιοχών της χώρας, που πλήττονται περισσότερο από την οικονομική κρίση. Σε σχετική συνέντευξη Τύπου, η καθηγήτρια Ιατρικής και πρόεδρος του Ινστιτούτου «Prolepsis», Αθηνά Λινού, σημείωσε: «Η οικονομική κρίση επηρεάζει τη σημερινή οικογένεια, η οποία συχνά δυσκολεύεται να καλύψει τις διατροφικές ανάγκες των μελών της. Η επισιτιστική ανασφάλεια ξεπερνάει σε ορισμένες περιοχές το 60%. (...) Τα παιδιά αποτελούν τα πρώτα θύματα της κρίσης». (...) Σήμερα υλοποιείται σε 206 σχολεία με 32.358 μαθητές σε όλη την Ελλάδα. (...) Στη διάρκεια της φετινής σχολικής χρονιάς, το πρόγραμμα αναμένεται να δώσει «ανάσα» σε 50.000 μαθητές, περισσότερων από 300 σχολείων σε κοινωνικά ευπαθείς περιοχές (...). Ο στόχος του προγράμματος είναι διττός: προσφέρει τη δυνατότητα σε όλους τους μαθητές των σχολείων που συμμετέχουν σε αυτό να λαμβάνουν καθημερινά ένα δωρεάν υγιεινό γεύμα, ενώ μέσω του προγράμματος εισάγονται στα σχολεία και στην οικογένεια νέα διατροφικά πρότυπα και συνήθειες που προάγουν την υγιεινή ζωή. (...)

ΤΟ ΒΗΜΑ

- Ο νέος πλούτος, Καρακούσης Αντώνης, 28/01/2014

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=561444&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3bκρίση>.

Σε τούτα τα μαύρα χρόνια της μεγάλης οικονομικής κρίσης περίπου 50.000 ελληνόπουλα, όχι μόνο τελείωσαν τις σπουδές τους, αλλά κατάφεραν επιπρόσθετα να λάβουν, εδώ ή στο εξωτερικό, μεταπτυχιακούς και διδακτορικούς τίτλους. (...) Από το 2009 έως και το 2013 συγκεντρώθηκε ένα απίθανο κεφάλαιο γνώσης, που κατά την εκτίμησή μας συγκροτεί το νέο κρυμμένο πλούτο της σύγχρονης Ελλάδας. Δεν είναι η πρώτη φορά που οι Έλληνες σε δύσκολες ιστορικές περιόδους βρίσκουν καταφύγιο στην Εκπαίδευση. (...) Τώρα συμβαίνει κάτι αντίστοιχο. Οι νέοι μας δεν είναι αυτό που πολλές φορές με ευκολία παρουσιάζουν ορισμένοι. Ότι δήθεν η νέα γενιά είναι απαίδευτη, αγράμματη, αγενής και περιφρονητική.

Αντιθέτως στην πλειονότητά τους οι νέοι μας είναι πολύγλωσσοι, πολυταξιδεμένοι, τεχνολογικά καταρτισμένοι, με γνώσεις ξεχωριστές, με ειδίκευση, με παράσταση του σύγχρονου κόσμου και κυρίως με πνεύμα ελεύθερο και δημιουργικό. Αυτό το απόθεμα γνώσης δυνητικά θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση της νέας ανάπτυξης, που όλοι υποτίθεται ότι επιθυμούν. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι το εξαιρετικό αυτό ανθρώπινο δυναμικό (...) παίρνει το δρόμο της ξενιτιάς. (...) Φεύγουν οι πιο καταρτισμένοι, οι έχοντες περισσότερες δυνατότητες και προσόντα. Ακόμη χειρότερο όμως είναι το γεγονός ότι κανείς, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, δεν αναγνωρίζει τις δυνατότητες της νέας γενιάς. (...) Η κυβέρνηση πρώτη θα έπρεπε να έχει κινηθεί όσο πιο δυναμικά μπορεί. Να δεσμεύσει πόρους και να διαμορφώσει κατάλληλες συνθήκες για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων της νιότης. (...) Όπως και να έχει το κεφάλαιο γνώσης έχει διαμορφωθεί, η βασική επένδυση έχει πραγματοποιηθεί και απομένει η κινητοποίηση και η εκμετάλλευσή της. Με άλλα λόγια, άπαντες οφείλουν δράση. Όλα για τους νέους κι ας λείψουν κάτι λίγα από τους μεσήλικες. (...)

- Στροφή στις θετικές επιστήμες, Παπαματθαίου Μάρνου, 23/03/2014

<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=579549&wordsinarticle=παιδεία%3bκρίση>.

Αλλάζει η ανθρωπογεωγραφία των πανεπιστημίων και των ΤΕΙ της χώρας, καθώς αυξάνονται εφέτος οι φοιτητές που θα εισαχθούν σε σχολές θετικών επιστημών (ειδικοτήτων που απορροφώνται ευκολότερα από την αγορά εργασίας), ενώ με βάση τα φετινά στοιχεία το 20% φτάνει η μείωση των εισακτέων σε σχολές ανθρωπιστικών επιστημών, όπου και

συσσωρεύονταν τα τελευταία χρόνια στρατιές ανέργων. (...) Η στροφή στις θετικές επιστήμες αποτελεί πολιτική του υπουργού παιδείας κ. Κωνσταντίνου Αρβανιτόπουλου, που συνεχίζεται εφέτος με μια επιπλέον αύξηση κατά 3% - 5% στον τομέα των παραγωγικών και των θετικών σχολών, προκειμένου να αλλάξει ο χάρτης της Ανώτατης Εκπαίδευσης της χώρας. Θα αυξηθούν έτσι οι απόφοιτοι σε επιστήμες που καλύπτουν τις ανάγκες της ελληνικής αγοράς εργασίας (...). «Η ανεργία δεν είναι μόνο αποτέλεσμα της κρίσης, αλλά αποτελεί δομικό πρόβλημα της χώρας μας, η οποία τα τελευταία τριάντα χρόνια παράγει στρατιές ανέργων» σχολιάζει σχετικά ανώτατο στέλεχος του υπουργείου παιδείας. (...)

Εντύπωση προκαλεί η εκτίμηση που έχουν κάνει τα ίδια τα ιδρύματα για τη δυνατότητά τους να εντάξουν στις δομές τους τους εισακτέους του νέου ακαδημαϊκού έτους 2014-2015, καθώς αρκετά είναι αυτά που ζητούν δραστική μείωση του αριθμού σε κάποια από τα τμήματά τους. Το επιχείρημα που προβάλλουν τα ιδρύματα, εκφράζοντας το αίτημα μείωσης του αριθμού εισακτέων στις σχολές αυτές, είναι η αδυναμία των εργαστηρίων τους (...). Το υπουργείο παιδείας απαντά ότι τα πανεπιστήμια οφείλουν να αναδιατάξουν τις δυνάμεις τους, να αξιολογήσουν τις προτεραιότητές τους και να αξιοποιήσουν τα διαθέσιμα κονδύλια με τα οποία θα μπορέσουν να ενισχύσουν, να επεκτείνουν και να εκσυγχρονίσουν τα εργαστήρια και τον εξοπλισμό τους, προκειμένου να υποδεχθούν τους νέους φοιτητές χωρίς προβλήματα.

- Η κοινωνία στο σφαγείο των αριθμών, Καψύλης Αλέξανδρος ,15/02/2014
<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=567796&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3bkρίση>.

Τα πολιτικά και δημοσιογραφικά κείμενα βρίθουν εμφατικών στερεοτύπων που προσδίδουν (υποτίθεται...) έναν έντονο ως δραματικό χαρακτήρα στις διατυπούμενες έννοιες, αναλύσεις και συμπεράσματα. Όταν, ωστόσο, στα κείμενα υπάρχουν αριθμοί, τότε τα πολλά λόγια είναι φτώχεια. (...) Τέσσερις είναι οι κοινωνικοί δείκτες που ερεύνησαν (...) και σαρώθηκαν από «κοινωνικό τσουνάμι»: το ποσοστό απασχόλησης στις χώρες αυτές, ο κίνδυνος διολίσθησης του πληθυσμού στη φτώχεια ή στον κοινωνικό αποκλεισμό, το ποσοστό των νέων που εγκαταλείπουν το σχολείο ή τη μαθητεία (Stage) και το ποσοστό των πολιτών από 30 ως 34 ετών που διαθέτουν πτυχίο τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. (...)

Παρατηρεί κανείς ότι η κρίση χτύπησε την (παγιωμένα) ευάλωτη και αδύναμη αγορά εργασίας και τη γονάτισε. Οι άλλες χώρες έπειτα από πέντε χρόνια κρίσης κατέληξαν στην κατάσταση όπου βρισκόταν η Ελλάδα όταν... ευημερούσε. (...) Ο συνυπολογισμός όμως μη

μετρήσιμων μεγεθών ισοδυναμεί εν προκειμένω με κυνήγι μαγισσών. (...) Αναλύοντας τα ευρήματα της έρευνας στα κριτήρια 3 και 4 που αφορούν την Εκπαίδευση, θα πρέπει να σημειώσει κανείς ότι εξαιτίας της συρρίκνωσης της αγοράς εργασίας και των αυξανόμενων δυσκολιών για να βρει κανείς δουλειά, πολλοί νέοι αποφάσισαν να παρατείνουν την εκπαίδευσή τους και την περίοδο άσκησης και μαθητείας τους. Βεβαίως το δεύτερο δεν είναι πάντοτε εφικτό επειδή, σε αντίθεση με την Ελλάδα που μπορεί κανείς να απασχολείται σε κάποια επιχείρηση δίχως να πληρώνεται επί... χρόνια ολόκληρα (και να αισθάνεται και τυχερός που περνά την ώρα του δημιουργικά.. (...) Η λόγω αδυναμίας έναρξης του εργασιακού βίου παράταση του σπουδαστικού είχε επίσης ως αποτέλεσμα να αυξηθεί το ποσοστό των πτυχιούχων τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα από το 26,2% στο 30,9% (μιλάμε για τις ηλικίες 30 ως 34 έτη) τα χρόνια της κρίσης. (...)

- Η κρίση δεν χτύπησε την ιδιωτική παιδεία-σταθερή η ζήτηση, Παπαματθαίου Μάρνου, 14/02/2014

<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=567384>.

Εκατομμύρια ευρώ ξοδεύονται ετησίως για ιδιωτικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες στη χώρα μας (φροντιστήρια, ιδιαίτερα μαθήματα, ιδιωτικά σχολεία κ.ά.), κάτι που αποτυπώνει την έλλειψη εμπιστοσύνης των ελληνικών οικογενειών στο τυπικό δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα. Μάλιστα δεν έχουν μειωθεί τα ποσά που πληρώνουν οι οικογένειες για τη μόρφωση των παιδιών τους εν μέσω ύφεσης - αντίθετα, έχουν αυξηθεί. Αυτό προκύπτει από τα συμπεράσματα μιας ακόμη έρευνας για την... αριθμητική της ιδιωτικής και της δημόσιας Εκπαίδευσης που δόθηκε στη δημοσιότητα - από την Ομοσπονδία Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Ελλάδας (ΟΙΕΛΕ) αυτή τη φορά. Όπως προκύπτει, η ζήτηση για την αγορά υπηρεσιών ιδιωτικής Εκπαίδευσης παραμένει σταθερή. Η έρευνα του Ινστιτούτου ΚΑΝΕΠΙ-ΓΣΕΕ καταγράφει στοιχεία στις δημόσιες και ιδιωτικές δαπάνες για την Εκπαίδευση ως και τον Δεκέμβριο του 2013 με βάση την επεξεργασία των επίσημων στοιχείων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ). (...)

Όπως αναφέρεται στην έρευνα του Ινστιτούτου, το 2004 τα ελληνικά νοικοκυριά είχαν καταβάλει συνολικά 4,4 δισ. ευρώ για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών Εκπαίδευσης. Από αυτά το 1,5 δισ. ευρώ (34%) (...) και σε άλλες υπηρεσίες Εκπαίδευσης. Από τότε ως και τον Ιούλιο του 2010 (ήδη ενάμιση χρόνο εντός οικονομικής κρίσης) οι δαπάνες για υπηρεσίες Εκπαίδευσης καταγράφουν σταθερή ετήσια αύξηση κατά περίπου 4,6% και διαμορφώθηκαν συνολικά σε 5,6 δισ. ευρώ (συνολική αύξηση περιόδου 2010 κατά 27,3%). (...) Με βάση τη

συνολική ετήσια μεταβολή του υποδείκτη τιμών καταναλωτή για την Εκπαίδευση τη συγκεκριμένη δεκαετία (2004-2013), προκύπτουν για το 2013 δαπάνες για την Εκπαίδευση αντίστοιχες με του 2008 (συνολική μείωση από τον Αύγουστο του 2010 κατά 5,4%).

- ΑΕΙ με εξαιρετικό επίπεδο αλλά με υποδομές κάτω από τη βάση, 09/01/2014
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=555139&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3bκρίση>.

Τις εκθέσεις αξιολόγησης των ελληνικών πανεπιστημίων άλλοι τις φοβούνται τα προηγούμενα χρόνια και άλλοι τελικά τις... πληρώνουν. Εκείνο που αποτυγχάνει στις εφετινές εκθέσεις της Αρχής Αξιολόγησης για τη Διασφάλιση της Ποιότητας (ΑΔΙΠ) στην ανώτατη Εκπαίδευση της χώρας είναι το κράτος. Τα πανεπιστήμια φαντάζουν υποχρηματοδοτούμενα, οι τοποθετήσεις πανεπιστημιακών που είχαν εγκριθεί τα προηγούμενα χρόνια καθυστερούν, το κράτος δεν παρέχει τα μέσα σε τμήματα και καθηγητές για να κάνουν έρευνα ή να βελτιώσουν την υποδομή τους, ενώ δεν πληρώνονται καν οι επιστημονικές συνδρομές σε διεθνή περιοδικά και βιβλιοθήκες. Επισημαίνεται επίσης ότι «η Πολιτεία περιορίζει τη δυνατότητα των Τμημάτων για αυτοδιοίκηση».

Από την άλλη πλευρά, η εικόνα της ανώτατης Εκπαίδευσης είναι όπως ακριβώς την ξέραμε... Μεγάλες και κραταιές σχολές (Ιατρική, Νομική Αθηνών κ.ά.) ελέγχονται σχεδόν πλήρως από τους πρεσβυτέρους και φέροντες κύρος και κονδύλια καθηγητές τους, η χρηματοδότηση των νέων ερευνητών είναι σχεδόν ανύπαρκτη και τα προγράμματα σπουδών σε πολλές περιπτώσεις απαρχαιωμένα. Υπάρχει όμως κάτι που κανείς δεν αρνήθηκε στο παρελθόν ούτε και τώρα: το επιστημονικό επίπεδο των σχολών αυτών, αλλά και άλλων που αξιολογήθηκαν, είναι στις περισσότερες περιπτώσεις εξαιρετικό. Το διδακτικό προσωπικό τους στις περισσότερες περιπτώσεις άριστο. Η «καρδιά» των ελληνικών πανεπιστημίων λοιπόν χτυπάει και μάλιστα δυνατά, αν και μέσα σε ένα ασθενικό σώμα.(...)

- Σχολική βία: Ερευνες μαθητών από όλη την Ελλάδα μετατράπηκαν σε ταινίες. Ο υπουργός Παιδείας βράβευσε τις καλύτερες σε ειδική εκδήλωση, 16/12/2013
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=549600&wordsinarticle=παιδεία%3bκρίση>.

- Ο υπουργός Παιδείας βράβευσε τις καλύτερες σε ειδική εκδήλωση

Δύο ολόκληρους μήνες οι μαθητές δημοτικών αλλά και γυμνασίων από σχολεία όλης της Ελλάδας ερεύνησαν, ανέλυσαν, κατέγραψαν και τελικά μετέτρεψαν σε «ταινίες» (...): του σχολικού εκφοβισμού και της άσκησης βίας μεταξύ μαθητών στο χώρο των σχολείων. (...) Ο διαγωνισμός έλαβε χώρα από τις 8 Οκτωβρίου ως τις 8 Δεκεμβρίου και στη διάρκειά του συγκεντρώθηκαν δεκάδες εντυπωσιακά μαθητικά βίντεο. Στον διαγωνισμό συμμετείχαν μαθητές της Ε' και Στ' Δημοτικού και των τριών τάξεων του Γυμνασίου (10-15 ετών) σε όλα τα σχολεία εντός Ελλάδας.

Τους μαθητές που δημιούργησαν τις καλύτερες πρωτότυπες παρουσιάσεις για τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τις αξίες της διαφορετικότητας, της ισότητας των ευκαιριών, της κοινωνικής ένταξης, της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών, βράβευσε σήμερα ο υπουργός παιδείας κ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος. (...) «Τα ζητήματα της βίας, του σχολικού εκφοβισμού, αλλά και του ρατσισμού στα σχολεία μας είναι υπαρκτά, και γι' αυτό ανησυχητικά. Πιστεύω ακράδαντα ως εκπαιδευτικός, και μάλιστα δεύτερης γενιάς, ότι η διαμόρφωση της ιδιότητας του πολίτη, του δημοκρατικά συνειδητοποιημένου πολίτη, ξεκινά από το σχολείο. Επομένως δεν παρατηρούμε με απάθεια τις προσπάθειες προσέγγισης των μαθητών και παρεμβάσεων στα σχολεία. Αντίθετα, λαμβάνουμε μέτρα ώστε η δημοκρατική διαπαιδαγώγηση στη βάση των αρχών του Συντάγματος και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να αποτελέσει τον κοινό τόπο στο σχολείο της δημοκρατίας» δήλωσε στην ομιλία του ο κ. Αρβανιτόπουλος. «Η θωράκιση των σχολείων και η προστασία των μαθητών και των εκπαιδευτικών είναι θωράκιση και προστασία της ίδιας της κοινωνίας. (...) «Σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, στην ελληνική κοινωνία που σταδιακά βγαίνει από την κρίση, σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων. Η προσπάθεια αυτή είναι μεγάλη, όσο μεγάλη είναι και η εμπιστοσύνη που έχω στον έλληνα εκπαιδευτικό και στη νέα μας γενιά». (...)

- Σχολικά βιβλία κάτω από τη βάση, Παπαματθαίου Μάρνυ, 26/01/2014
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=560742&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3bkρίση>.

Επιμήκυνση του διδακτικού έτους και μείωση της διδακτέας ύλης από τον ερχόμενο Σεπτέμβριο μελετάει το υπουργείο Παιδείας που ξεκινάει αξιολόγηση των διδακτικών βιβλίων με στόχο την αναζήτηση των προβλημάτων στην εκπαιδευτική διαδικασία. (...) Οσον αφορά τον εκδοτικό «χάρτη» των διδακτικών βιβλίων το ρεπορτάζ του «Βήματος» αποκαλύπτει μια εικόνα προβληματική. Γενικεύσεις ή ασάφειες, νοηματικά κενά, μονομέρεια

ή ιδεολογική προπαγάνδα, ανακολουθία στη δομή κεφαλαίων, έλλειψη συνολικού σχεδιασμού... Τα σχολικά βιβλία στη χώρα μας είναι τουλάχιστον δέκα χρόνια πίσω. (...) Η συνεργασία των ομάδων συγγραφής σχολικών βιβλίων είναι ανύπαρκτη, ο ένας γράφει ερήμην του άλλου, κοινή κατεύθυνση δεν υπάρχει, διορθώσεις δεν μπορούν να γίνουν καθώς οι συγγραφείς αποκόπτονται γραφειοκρατικά από τα κείμενά τους, ενώ οι επιστημονικές ενώσεις εδώ και δέκα τουλάχιστον χρόνια δεν εκφράζουν καμία άποψη για τα σχολικά βιβλία. Στα παραπάνω μπορεί εύκολα κανείς να προσθέσει ένα απονεκρωμένο σύστημα πανελλαδικών εξετάσεων, αλλά και εξίσου αναχρονιστικές προαγωγικές εξετάσεις μέσα στα σχολεία. Παλιά μπορούσες να κατηγορήσεις το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Σήμερα ποιος αναλαμβάνει την ευθύνη για τα βιβλία που μπαίνουν στις τάξεις; Το νεοσύστατο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, που σε περίοδο κρίσης «κάλυψε» όλους τους εκπαιδευτικούς οργανισμούς του υπουργείου Παιδείας; Επί του παρόντος είναι αναρμόδιο! Τα βιβλία που διδάσκονται σήμερα τα έγραψαν άλλοι. Θύματα επίσης της μεγάλης κατάρας που στοίχισε όλους τους υπουργούς Παιδείας από το 1989 ως σήμερα: κανένας δεν στήριξε τη μεταρρύθμιση του προκατόχου του, αλλά έφτανε στον ευαίσθητο χώρο της παιδείας με την ψευδαίσθηση ότι θα αφήσει το όνομά του σε μια «νέα» μεγάλη αλλαγή και έφευγε με την πολιτική καριέρα του στα... αζήτητα. (...) Ποιοι όμως θα επιλεγούν για να γράψουν αυτά τα βιβλία, ειδικά σε κρίσιμα επιστημονικά πεδία, όπως η ιστορία, είναι το μεγάλο ζητούμενο, καθώς κανείς δεν επιθυμεί νέα πολιτικά «ατυχήματα». Οπότε ο κίνδυνος είναι η εκπαιδευτική «μηχανή» να αφεθεί και πάλι στον... αυτόματο πιλότο. «Διαπίστωσα μερικά λάθη στο βιβλίο μου, αλλά είναι κυριολεκτικά αδύνατο να διορθωθούν» δηλώνει συγγραφέας βιβλίου των θεωρητικών επιστημών του γυμνασίου. «Σε παραπέμπουν σε σειρά επιτροπών, δεν ξέρω ποια καν, ποιος Οργανισμός είναι αρμόδιος, είναι απίθανο να έχεις πρόσβαση σε αυτόν, κυριολεκτικά έπειτα από λίγο εγκαταλείπεις» δηλώνει χαρακτηριστικά. (...)

- Σχολεία χωρίς καθηγητές σε ακριτικά νησιά, 08/03/2014
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=574632&wordsinarticle=Εκπαίδευση%3bκρίση>.

Λύση φαίνεται ότι βρέθηκε στο θέμα που αναστάτωσε τις προηγούμενες ημέρες το Λύκειο Φούρνων, με τις διαμαρτυρίες γονιών και μαθητών, που προτίμησαν να μη δώσουν εφέτος πανελλαδικές εξετάσεις καταγγέλλοντας κενά σε καθηγητές. (...) Ωστόσο η υποβάθμιση των ακριτικών νησιών και τα προβλήματα που δημιουργεί παραμένουν, καθώς, όπως λέει η σχολική σύμβουλος της περιοχής κυρία Εβίτα Καραγιώργου, «επτά μαθητές από τους 22 του

Λυκείου Φούρνων έχουν ήδη εγκαταλείψει το σχολείο τους για σχολεία της Σάμου ή του Πειραιά, κάτι που επιταχύνει τρομερά τους ρυθμούς εγκατάλειψης του νησιού». (...) «Ως σχολείο ακριτικού νησιού όμως είναι υποβαθμισμένο και από πέρυσι, που η κρίση πήρε γενικευμένο χαρακτήρα στην Εκπαίδευση, ακόμη περισσότερο. Ζούμε δυστυχώς σε περίοδο ελλείψεων, κενών, αλλά και σε μια περίοδο που τα βλέμματα έχουν παγώσει στα μάτια των εκπαιδευτικών». (...) Για τα θέματα αυτά υπήρξε οξύτατη διαφωνία των τοπικών ΕΛΜΕ (ενώσεων καθηγητών) την περασμένη εβδομάδα αλλά και των οικογενειών μαθητών, ενώ τέσσερις μαθήτριες της Γ' Λυκείου αποφάσισαν να μη συμπληρώσουν μηχανογραφικό για την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια Εκπαίδευση εφέτος σε ένδειξη διαμαρτυρίας, καθώς δήλωσαν ότι δεν θα κριθούν ισότιμα με τα υπόλοιπα παιδιά της χώρας.(...)

Χρήσιμοι σύνδεσμοι για επιπλέον μελέτη

Αξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου, διαθέσιμο στο http://www.pi-schools.gr/download/programs/erevnes/ax_poiot_xar_prot_deft_ekp/poiot_ekp_erevn/s_391_436.pdf (πρόσβαση την 10η Μαΐου 2015)

ETUCE (EDUCATION INTERNATIONAL)

<http://www.tovima.gr/files/1/2012/06/05/etuce050612.pdf> (πρόσβαση την 5η Μαΐου 2015).

The Learning Curve: Education and Skills-2014 Report” του εκδοτικού οίκου Pearson σε συνεργασία με τον Economist-The Intelligence Unit διαθέσιμη στο <http://thelearningcurve.pearson.com/index/index-ranking>(πρόσβαση την 12η Μαΐου 2015).

United Nations Declaration on Human Rights Education and Training (2011), διαθέσιμο στο [http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/UnitedNationsDeclarationonHumanRightsEducationandTraining\(2011\).aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/UnitedNationsDeclarationonHumanRightsEducationandTraining(2011).aspx), (πρόσβαση την 20η Μαΐου 2015).

UNICEF, Έκθεση UNICEF «Η Κατάσταση των Παιδιών στην Ελλάδα 2014 - Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά», διαθέσιμο στο <http://www.unicef.gr/έκθεση-unicef-η-κατάσταση-των-παιδιών-στην-ελλάδα-2014-οι-επιπτώσεις-της-οικονομικής-κρίσης-στα-παιδιά/a2-390-9> (πρόσβαση την 6η Ιανουαρίου 2015)

Vienna Institute of Democracy, “The Impact of the Economic Crisis on Labour and Education in Europe”, Working Papers,2010, διαθέσιμο στο http://www.oeaw.ac.at/vid/download/WP2010_06.pdf, (πρόσβαση την 6η Μαΐου 2015).